

T. C.
MALTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
KLİNİK PSİKOLOJİ PROGRAMI

ŞİDDETE MARUZ KALAN KADINLARDA
TRAVMA SONRASI STRES BELİRTİLERİ VE
TRAVMA SONRASI GELİŞİMİN YORDANMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

CEYDA TARHAN

091106114

İstanbul, Aralık 2011

T. C.
MALTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
KLİNİK PSİKOLOJİ PROGRAMI

ŞİDDETE MARUZ KALAN KADINLARDA
TRAVMA SONRASI STRES BELİRTİLERİ VE
TRAVMA SONRASI GELİŞİMİN YORDANMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

CEYDA TARHAN
091106114

Danışman Öğretim Üyesi:
Yrd.Doç.Dr.Ilgın GÖKLER DANIŞMAN

İstanbul, Aralık 2011

TEZ ONAY SAYFASI

T.C. Maltepe Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

14.11.2011 tarihinde tezinin savunmasını yapan Ceyda TARHAN'a ait "Şiddete Maruz Kalan Kadınlarda Travma Sonrası Stres Belirtileri ve Travma Sonrası Gelişimin Yordanması" başlıklı çalışma, Jürimiz Tarafından Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı, Klinik Psikoloji Tezli Yüksek Lisans Programında Yüksek Lisans Tezi Olarak Oybirliği/Oyçokluğu İle Kabul Edilmiştir.

Yrd. Doç. Dr. Figen KARADAYI
Jüri Başkanı

Yrd. Doç. Dr. Iğın GÖKLER DANIŞMAN
(Üye)
(Danışman)

Yrd. Doç. Dr. Banu YILMAZ
(Üye)

TEŞEKKÜR

Benim bugünkü bilgi birikimime ve psikolog kimliğime kavuşmamda ve bu çalışmanın ortaya çıkmasında emeği ve desteği olan pek çok kişi oldu. Her birinin ismini burada bir kez daha anmak ve kendilerine teşekkür etmek isterim.

Öncelikle, en yoğun döneminde bana değerli vaktini ayıran, yaptığı titiz değerlendirmelerle tezimin son halini almasında büyük katkısı olan yüksek lisans hocam ve tez danışmanım sevgili Yrd.Doç.Dr.Ilgın Gökler Danışman'a teşekkür ederim. Tez izleme komitemde yer alan sevgili Yrd.Doç.Dr.Figen Karadayı ve sevgili Yrd.Doç.Dr. Banu Yılmaz'a, bu görevi kabul ettikleri, farklı bakışaçlarıyla tezimin son halini almasında katkıda buldukları için teşekkür ederim.

Konukevlerinde gizlilik ilkesine aykırı davranmadan veri toplama aşamasının altından kalkmama olanak sağlayan başta SHÇEK Genel Müdürlüğü Eğitim Merkezi Başkanlığı olmak üzere, çalışmaya destek vermeyi kabul eden 11 farklı konukevi personeline, yüreklerini ve yaşadıkları tatsız deneyimleri bilime katkı sağlamak amacıyla açmayı kabul ederek çalışmaya en büyük katkıyı sağlayan konukevlerinde kalan tüm kadınlara sonsuz teşekkürlerimi sunmak isterim. Veri toplama aşamasında yardımını esirgemeyen sevgili hocam Yrd.Doç.Dr.Ayten Zara'ya, hem insani yönüyle hemde psikolog kimliğiyle örnek bir model oluşturduğu için, lisans eğitimim boyunca sivil toplum kuruluşlarına verdiği destek ve gönüllü çalışmanın önemini vurgulayarak psikolog olmaktan önce duyarlı birer birey olmayı bizlere aşıladığı için çok teşekkür ediyorum ve kendisinin öğrencisi olmaktan onur duyuyorum. Ayrıca, unutabileceğim isimlerin olmaması adına, lisans ve yüksek

lisans eğitimim boyunca bilgi ve tecrübelerinden yararlanarak bugünkü psikolog kimliğimin oluşumuna katkı sağlayan tüm hocalarıma teşekkürü borç bilirim.

Bugüne kadar aldığım lisans, yüksek lisans ve dışarıdan tamamladığım çeşitli eğitimler dışında, kuşkusuz arkadaşlarımın da bu çalışmayı tamamlamamda önemli katkıları olduğunu belirtmek isterim. Tez çalışmamın ilk günlerinden itibaren kendi tez çalışmasının yoğunluğunu bir kenara bırakıp bana plan-program yapan, her türlü deneyimini ve bilgisini benimle paylaşan canım arkadaşım Uzm.Psk.Pembe Mülayim Eren'e en içten teşekkürlerimi sunmak isterim. Karamsarlığa düştüğüm her anımda yanımda olan, bu işin altından kalkacağıma inandıran ve çalışmamın her anında verdiği ölçülmesi imkânsız desteği için canım arkadaşım Merve Yalçın'a çok teşekkür ederim. Yüksek lisanstan sıra arkadaşlarım Begüm Akıncı, Remzi Kourt, Burcu Yarapsanlı ve Selen Tüfekçi'ye kendi yoğunluklarının içinde, her türlü konuda verdikleri bilgi ve manevi destek için teşekkürlerimi sunarım.

Son olarak ise bugüne kadar verdikleri maddi ve manevi desteğin yanı sıra tez sürecim boyunca her türlü çalışma ortamını bana sağladıkları ve umutsuzluğa kapıldığım her aşamada beni cesaretlendirdikleri ve bana olan güvenlerini dile getirerek çalıma motivasyonumu sağladıkları için annem Nebahat Tarhan'a, ablama Yelda Tarhan'a, abim Yekta Tarhan'a, veri toplama aşamasında da çok büyük katkısı olan babam Hüseyin Cahit Tarhan'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Ailemin en küçük üyesi olan ve en sıkıntılı anlarımda çalışma odamın kapısını tırmalayarak içeri girip upuzun tüylerini zorla sevdiren ve rahatlamamı sağlayan canım kedim Prens'e, bilgisayarımın üzerinde uyuyarak mola zamanımı hatırlattığı için teşekkür ederim.

ÖZET

Şiddet, insan eliyle ortaya çıkan travmalardan biridir. Bu nedenle, şiddete maruz kalan kadınların psikolojik sağlığının yaşadıkları bu travmaya bağlı olarak olumsuz etkilenebileceği düşünülmektedir. Bu araştırmada, kadın konukevlerinde kalan ve eşlerinden şiddet görmüş olan kadınların travma sonrası stres belirtileri ve travma sonrası gelişim düzeylerini yordayan değişkenlerin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın örneklemini, eşlerinden gördükleri şiddet nedeniyle kadın konukevlerinde yaşayan 122 kadın oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak, Sosyo-demografik Bilgi Formu, Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (ÇBASD-Ö), Dünyaya İlişkin Varsayımlar Ölçeği (DİVÖ), Travma Sonrası Stres Belirtileri Ölçeği (TSSBÖ) ve Travma Sonrası Gelişim Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmada, korelasyon analizleri, bağımsız örneklem t testi, aşamalı regresyon ve hiyerarşik regresyon yöntemleri kullanılmıştır. Travma sonrası stres belirtileri ile ilişkili olan değişkenlerin kadınların evlenme yaşları ve evli kalma süreleri, evlenmeden önce kendi ailesinde şiddete maruz kalmak; travma sonrası gelişim ile ilişkili tek değişkenin konukevlerinde kalma süresi; temel varsayımlarla ilişkili tek değişkenin ise eşlerinden şiddet görme sıklığı olduğu bulunmuştur. Travma sonrası stres belirtilerini yordayan değişkenlerin, eğitim, yaş ve DİVÖ alt ölçeklerinden Kendilik Değeri ve Şans varsayımlarının olduğu; travma sonrası gelişimi yordayan değişkenlerin ise DİVÖ alt ölçeklerinden İyilik ve Kontrol varsayımları ve travma sonrası stres belirtileri olduğu bulunmuştur. Travma sonrası stres belirtilerinin, travma sonrası gelişimi yordama yönüne bakıldığında; travma sonrası stres belirtileri arttıkça travma sonrası gelişimin azaldığı görülmektedir. Buna ek olarak, kadınların, konukevlerinde kalma süreleri arttıkça travma sonrası gelişimlerinin de artması göz önüne alındığında, şiddete maruz kalan kadınların, ölçümlerin alındığı sırada depresyon düzeylerinin yüksek olabileceği düşünülmektedir. İlgili yazında rastlanan travma sonrası gelişimle ilgili çalışmaların pek çoğu deneyimlenen travmadan yıllar sonra yapılmış olduğundan dolayı, bu çalışmada elde edilen bulguların, travmanın erken dönem belirtileri ve travma sonrası gelişimle ilişkisine yönelik bulgular ortaya koyduğu düşünülmektedir. Bu nedenle, elde edilen bulguların, travmayla çalışan psikologlar açısından önem taşıdığına inanılmaktadır. Şiddete maruz kalan kadınlarla çalışırken, öncelikli olarak depresyon düzeylerinin üzerinde durulması gerekmektedir. Daha sonra ise, sağlıklı baş etme yöntemleri üzerinde çalışarak travma sonrası gelişimleri desteklenmelidir.

Anahtar Sözcükler: Kadına yönelik şiddet, travma sonrası stres belirtileri, travma sonrası gelişim, dünyaya ilişkin varsayımlar, sosyal destek.

ABSTRACT

Violence is a kind of man-made trauma. Therefore, it is believed that violence against women has some negative impacts on women's psychological health. The present study aims to evaluate some variables as predictors of posttraumatic stress symptoms and posttraumatic growth in sheltered women. The sample consists of 122 women living in shelters because of spousal violence. The data has been gathered through the use of Socio-Demographic Information Form, Multidimensional Scale of Perceived Social Support, World Assumptions Scale, Posttraumatic Stress Symptoms and Posttraumatic Growth Inventory. Correlational Analyses, Independent Samples T-Test, Stepwise and Hierarchical Regression Technique were used to analyze the data. The results of the study have shown that in sheltered women, age of marriage, duration of marriage and presence of domestic violence before marriage were the variables affecting posttraumatic stress symptoms; duration of staying in shelter was the only variable affecting posttraumatic growth; frequency of spousal violence was the only variable affecting basic assumptions. The predictor variables of posttraumatic stress symptoms were found education, age, self-worthy and luck variables of World Assumptions Subscales. The predictor variables of posttraumatic growth were found Goodness and Control subscales of World Assumptions, and posttraumatic stress symptoms. The result of the hierarchical regression analysis has shown that posttraumatic growth decreases when posttraumatic stress symptoms increase. In addition, results have shown that posttraumatic growth increase when duration of staying in shelters increases. For these reasons, it is thought that depression level can be high when women fill the research inventory. The literature review shows that many researches about posttraumatic growth have done years after trauma they had experienced. It is thought that the findings of the present study have shown relationship between posttraumatic stress symptoms and posttraumatic growth after short period of trauma. Therefore, it is believed that the result is crucial to psychologists who work with trauma. When they work with battered women, firstly, they have to evaluate depression level of women. Then, they have to work with coping strategy to improve posttraumatic growth.

Key Words: Violence against women, posttraumatic stress symptoms, posttraumatic growth, world assumptions, social support.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	iv
ÖZET.....	vi
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xiv
TABLolar LİSTESİ.....	xv
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xvii
1.GİRİŞ.....	1
1.1.Travma.....	4
1.1.1.Travma Sonrası Stres Belirtileri.....	5
1.1.2. Travma Sonrası Stres Bozukluğu.....	6
1.1.3.Travmadan Etkilenme Olasılığı Yüksek Olan Gruplar.....	10
1.2. Dünyaya İlişkin Varsayımlar.....	12
1.2.1.Travmatik Yaşantıların Temel Varsayımlar Üzerindeki Etkisi.....	16
1.3. Travma Sonrası Gelişim.....	19
1.4.Travma Olarak Şiddetin Ele Alınması.....	21
1.4.1.Şiddeti Açıklamaya Yönelik Psikolojik Kuramlar.....	26
1.4.1.1.İçgüdü Kuramları.....	26
1.4.1.2.Amaçsal Kuramlar.....	27

1.4.2.Şiddeti Açıklamaya Yönelik Sosyal Kuramlar.....	28
1.4.2.1.Sosyal-Psikolojik Yaklaşım.....	28
1.4.2.2.Engellenmeci Yaklaşım.....	29
1.5.Kadına Yönelik Şiddet.....	30
1.5.1.Kadına Yönelik Şiddetin Türleri.....	33
1.5.1.1.Fiziksel Şiddet.....	34
1.5.1.2.Cinsel Şiddet.....	35
1.5.1.3.Ekonomik Şiddet.....	36
1.5.1.4.Duygusal Şiddet.....	37
1.5.2. Kadına Yönelik Şiddeti Açıklamaya Çalışan Kuramsal Yaklaşımlar.....	38
1.5.2.1. Genel Sistemler Kuramı.....	38
1.5.2.2. Kaynak Kuramı.....	40
1.5.2.3. Ekolojik Kuramı.....	40
1.5.2.4. Sosyo-Biyolojik Kuram.....	42
1.5.2.5. Sosyal Kontrol Kuramı.....	42
1.5.2.6. Ataerkil Sistem Kuramı.....	43
1.6.Sosyal Destek.....	43
1.6.1. Şiddet Gören Kadınlar Açısından Sosyal Desteğin Önemi	46
1.7. Tezin Amacı.....	47
1.8.Tezin Önemi.....	49
2.YÖNTEM.....	52
2.1.Örnekleme.....	52
2.2. Veri Toplama Araçları.....	54
2.2.1.Sosyo-Demografik Bilgi Formu.....	55
2.2.2.Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (ÇBASDÖ).....	55

2.2.3.Dünyaya İlişkin Varsayımlar Ölçeği (DİVÖ).....	57
2.2.4.Travma Sonrası Stres Belirtileri Ölçeği (TSBBÖ).....	57
2.2.5.Travma Sonrası Gelişim Ölçeği (TSGÖ).....	58
2.3.İşlem.....	59
3.BULGULAR.....	62
3.1. Sosyo-Demografik Değişkenler ile Araştırmanın Temel Değişkenleri Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulgular.....	63
3.1.1. Yaş ve Eğitim Durumlarına Yönelik Değişkenler ile Travma Sonrası Stres Belirtileri, Travma Sonrası Gelişim ve Temel Varsayımlar Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular.....	63
3.1.2. Kadınların Evlenme Yaşları ile Travma Sonrası Stres Belirtileri, Travma Sonrası Gelişim ve Temel Varsayımlar Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular.....	64
3.1.3. Kadınların Evli Kalma Süreleri ile Travma Sonrası Stres Belirtileri, Travma Sonrası Gelişim ve Temel Varsayımlar Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular.....	65
3.2. Şiddet Görme Deneyimine İlişkin Değişkenler ile Travma Sonrası Stres Belirtileri, Travma Sonrası Gelişim ve Temel Varsayımlar Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulgular.....	66
3.2.1. Kadınların Ailelerinden Gördükleri Şiddetin Sıklığı ve Travma Sonrası Stres Belirtileri, Travma Sonrası Gelişim ve Temel Varsayımlar arasındaki ilişkiye Yönelik Bulgular.....	66
3.2.2. Kadınların Eşlerinden İlk Şiddet Görme Zamanları ve Travma Sonrası Stres Belirtileri, Travma Sonrası Gelişim ve Temel Varsayımlar Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular.....	67

3.2.3. Kadınların Eşlerinden Gördükleri Şiddetin Süresi ve Travma Sonrası Stres Belirtileri, Travma Sonrası Gelişim ve Temel Varsayımlar Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular.....	68
3.2.4. Kadınların Eşlerinden Gördükleri Şiddetin Sıklığı ile Travma Sonrası Stres Belirtileri, Travma Sonrası Gelişim ve Temel Varsayımlar Arasındaki İlişki.....	69
3.2.5. Kadınların Konukevinde Kalma Süreleri ile Travma Sonrası Stres Belirtileri, Travma Sonrası Gelişim ve Temel Varsayımlar Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular.....	70
3.3. Araştırmanın Temel Değişkenleri Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulgular.....	71
3.4. Evlenmeden Önce Ailesinden Şiddet Gören ve Görmeyen Kadınların Travma Sonrası Stres Belirtileri, Travma Sonrası Gelişim Düzeyleri ve Temel Varsayımlarına Yönelik Bulguları.....	76
3.5. Regresyon Analizi Sonuçları.....	78
3.5.1. Travma Sonrası Stres Belirtilerini Yordayan Değişkenler.....	78
3.5.2. Travma Sonrası Gelişimi Yordayan Değişkenler.....	79
4.TARTIŞMA.....	84
4.1. Sosyo-Demografik Değişkenler ile Araştırmanın Temel Değişkenleri Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulguların Tartışılması.....	85
4.1.1. Yaş ve Eğitim Durumlarına Yönelik Değişkenler ile Travma Sonrası Stres Belirtileri, Travma Sonrası Gelişim ve Temel Varsayımlar Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulguların Tartışılması.....	85

4.1.2. Kadınların Evlenme Yaşları ile Travma Sonrası Stres Belirtileri, Travma Sonrası Gelişim ve Temel Varsayımlar Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular.....	86
4.1.3. Kadınların Evli Kalma Süreleri ile Travma Sonrası Stres Belirtileri, Travma Sonrası Gelişim ve Temel Varsayımlar Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular.....	87
4.2. Şiddet Görme Deneyimine İlişkin Değişkenlerin Travma Sonrası Stres Belirtileri, Travma Sonrası Gelişim ve Temel Varsayımlar Üzerindeki Etkilerine İlişkin Bulguların Tartışılması.....	89
4.2.1. Kadınların Ailelerinden Gördükleri Şiddetin Sıklığı ve Travma Sonrası Stres Belirtileri, Travma Sonrası Gelişim ve Temel Varsayımlar Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulguların Tartışılması.....	89
4.2.2. Kadınların Eşlerinden İlk Şiddet Görme Zamanları ve Travma Sonrası Stres Belirtileri, Travma Sonrası Gelişim ve Temel Varsayımlar Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulguların Tartışılması.....	91
4.2.3. Kadınların Eşlerinden Gördükleri Şiddetin Süresi ve Travma Sonrası Stres Belirtileri, Travma Sonrası Gelişim ve Temel Varsayımlar Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulguların Tartışılması.....	93
4.2.4. Kadınların Eşlerinden Gördükleri Şiddetin Sıklığı ile Travma Sonrası Stres Belirtileri, Travma Sonrası Gelişim ve Temel Varsayımlar Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulguların Tartışılması.....	95
4.2.5. Kadınların Konukevinde Kalma Süreleri ve Travma Sonrası Stres Belirtileri, Travma Sonrası Gelişim ve Temel Varsayımlar Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulguların Tartışılması.....	96
4.3. Araştırmanın Temel Değişkenleri Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulguların Tartışılması.....	97

4.4. Evlenmeden Önce Ailesinden Şiddet Gören ve Görmeyen Kadınların Travma Sonrası Stres Belirtileri, Travma Sonrası Gelişim Düzeyleri ve Temel Varsayımlarına Yönelik Bulgularının Tartışılması.....	103
4.5. Travma Sonrası Stres Belirtilerini Yordayan Değişkenlere İlişkin Bulguların Tartışılması.....	105
4.6. Travma Sonrası Gelişimi Yordayan Değişkenlere İlişkin Bulguların Tartışılması.....	108
4.7. Araştırmanın Doğurguları.....	113
4.8. Araştırmanın Sınırlılıkları ve Öneriler.....	117
5.KAYNAKLAR.....	120
6.EKLER.....	132
7.ÖZGEÇMİŞ.....	146

KISALTMALAR

ÇBASD-Ö	: Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği
DİVÖ	: Dünyaya İlişkin Varsayımlar Ölçeği
TNSA	: Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması
TSSB	: Travma Sonrası Stres Bozukluğu
TSSBÖ	: Travma Sonrası Stres Belirtileri Ölçeği
TSG	: Travma Sonrası Gelişim
TSGÖ	: Travma Sonrası Gelişim Ölçeği

TABLolar

Tablo 1.1. Travma Sonrası Stres Bozukluğu için DSM-IV Tanı Ölçütleri (APA, 1994).....	8
Tablo 2.1. Katılımcıların Sosyo-Demografik Değişkenlerine İlişkin Bilgiler.....	53
Tablo 2.2. Kadınların Evlenme ve Şiddet Deneyimlerine İlişkin Bulgular.....	54
Tablo 3.1. Sosyo-Demografik Değişkenlerin Araştırma Değişkenleri ile İlişkinine Yönelik Bulgular.....	63
Tablo 3.2. Kadınların Evlenme Yaşları ile Travma Sonrası Stres Belirtileri, Travma Sonrası Gelişim ve Dünyaya İlişkin Varsayımlar Arasındaki İlişki.....	64
Tablo 3.3. Kadınların Evli Kalma Süreleri ile Travma Sonrası Stres Belirtileri, Travma Sonrası Gelişim ve Dünyaya İlişkin Varsayımlar Arasındaki İlişki.....	65
Tablo 3.4. Kadınların Kendi Ailelerinden Gördükleri Şiddetin Sıklığı ile Travma Sonrası Stres Belirtileri, Travma Sonrası Gelişim ve Dünyaya İlişkin Varsayımlar Toplam Puanı Arasındaki İlişkiler.....	67
Tablo 3.5. Evlilikte İlk Şiddet Görme Zamanı ile Travma Sonrası Stres Belirtileri, Travma Sonrası Gelişim ve Dünyaya İlişkin Varsayımlar Toplam Puanı Arasındaki İlişkiler.....	68
Tablo 3.6. Kadınların Eşlerinden Gördükleri Şiddetin Süresi ile Travma Sonrası Stres Belirtileri, Travma Sonrası Gelişim ve Dünyaya İlişkin Varsayımlar Toplam Puanı Arasındaki İlişkiler.....	69
Tablo 3.7. Kadınları Eşlerinden Gördükleri Şiddetin Sıklığı ile Travma Sonrası Stres Belirtileri, Travma Sonrası Gelişim ve Dünyaya İlişkin Varsayımlar Toplam Puanı Arasındaki İlişkiler.....	70
Tablo 3.8. Kadınların Konukevlerinde Kalma Süreleri ile Travma Sonrası Stres Bozukluğu, Travma Sonrası Gelişim ve Dünyaya İlişkin Varsayımlar Arasındaki İlişki.....	71

Tablo 3.9. Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek, Travma Sonrası Stres Belirtileri, Travma Sonrası Gelişim ve Dünyaya İlişkin Varsayımlar Puanları Arasındaki İlişkiler.....	72
Tablo 3.10. Kadınların Evlenmeden Önce Aile Bireylerinden Şiddet Görme Durumları ile Travma Sonrası Stres Belirtileri, Travma Sonrası Gelişim ve Dünyaya İlişkin Varsayımlar Toplam Puanı Arasındaki İlişkiler.....	77
Tablo 3.11. Travma Sonrası Stres Belirtileri Düzeyini Yordayan Değişkenleri Belirlemek Amacıyla Yapılan Aşamalı Regresyon Analizi Sonuçları.....	78
Tablo 3.12. Travma Sonrası Gelişim Düzeyini Yordayan Değişkenleri Belirlemek Amacıyla Yapılan Aşamalı Regresyon Analizi Sonuçları.....	80
Tablo 3.13. Travma Sonrası Gelişim Düzeyini Yordayan Değişkenleri Belirlemek Amacıyla Yapılan Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları.....	82

ŞEKİLLER

- Şekil 1.1.** TSSB Geliştirme Olasılığını Arttıran Etkenler.....11
- Şekil 3.1.** Kadın Konukevinde Yaşayan Kadınların Travma Sonrası Gelişim Düzeylerini Yordayan Değişkenlere İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizinin Aşamaları.....81

1.BÖLÜM

GİRİŞ

Şiddet, bir kişinin düşmanlık ve öfke duygularını yansıtarak, başka bir kişinin fiziksel ya da psikolojik zarar görmesine sebep olması olarak tanımlanabilir (WHO, 2002; Budak, 2005). Budak (2005) şiddetin tanımını yaparken “saldırganlığın özgürlüğü, insan iradesini hiçe sayan en ileri boyut” olarak nitelendirmektedir. Güçlü olanın zayıf olanı kontrol etmesinin tek yolu olarak sahip olduğu gücü kullanması (Öztürk, 2010), bahsedilen dürtüsellikten ve kontrol ihtiyacından kaynaklanan, saldırganlığın sınırlarını zorlama olarak değerlendirilebilir.

Dünyada giderek ciddi bir sağlık problemi haline dönüşen kadına yönelik şiddet bu araştırmanın temelini oluşturmaktadır. Kadına yönelik şiddet, cinsiyet eşitsizliğinden kaynaklanan bir insan hakları ihlalidir (Salaçin, Toprak ve Demiroğlu, 2009).

Kadına yönelik şiddet; fiziksel, cinsel, ekonomik ve duygusal olmak üzere dört şekilde görülebilmektedir. Bu konuyla ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında, şiddetin bu dört türünün de insan sağlığı üzerine ciddi hasarlar bıraktığı görülmektedir. Şiddete maruz kalan kişilerde en sık görülen rahatsızlıkların, depresyon, travma sonrası stres bozukluğu (TSSB), alkol ve madde kullanımı, beyin hasarına bağlı bilişsel bozukluklar, yeme bozuklukları, cinsel bozukluklar, psikotik bozukluklar ve

intihar eğiliminin olduğu yapılan çalışmalarla saptanmıştır (Coolidge ve Anderson, 2002; Çetiner, 2006; Hazen, Connely, Soriano ve Landsverk, 2008; Owens ve Chard, 2003; Vahip ve Doğanavşargil, 2006; Valera ve Berenbaum, 2003; Whiting, Simmons, Havens, Smith ve Oka, 2009, 2006). Bu çalışmalar şiddetin ciddi bir sağlık sorunu olduğunun göstergesidir.

Şiddete maruz kalma, kadın için travmatik bir yaşantıdır (Şahin, 2004). 2008 yılında Türkiye genelinde yapılan bir araştırma, aile içi şiddete maruz kalan kadınların oranının %41,9 olduğunu söylemektedir (T.C. Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2008). Bu oranın yüksekliği Türkiye’de travma belirtileri gösteren ya da risk altında olan kadınların önemli oranlarda olabileceğini düşündürmektedir. Bu sebeple, gerekli önlemlerin alınabilmesi için konuyla ilgili detaylı çalışmaların yapılması gerektiğine inanılmaktadır (Sayıl, 1994).

Travma, kişilerin dünyaya ilişkin algılarını bozarak, dünyanın güvenilir bir yer olduğu inancını tersine çevirir (Bergner, 2009). Travmayla “en güvenilir yer” olarak kabul edilen yerde yani “aile içinde” karşılaşan kişilerin dünya algısının altüst olması olağan bir sonuç olarak varsayılmaktadır. Sosyal desteğin önemli bir parçası olarak da görülen aile kurumunun, korkulan bir yere dönüşmesi, kişileri hem sosyal destekten yoksun bırakmakta hem de dünya ilişkin inançlarının olumsuz yönde değişmesine sebep olabilmektedir (Kaymak-Özmen, 2004; Monson, Gradus, La Bash, Griffin ve Resick, 2009).

İlgili yazın incelendiğinde, sosyal desteğin travmaya maruz kalan kişilerin yaşamındaki önemi göze çarpmaktadır. Yapılan pek çok araştırmada, travmanın yıkıcı etkilerini ortadan kaldırmada sosyal desteğin rolünden söz edilmektedir

(Aydın, 2004; Borja, Callahan ve Rambo, 2009; Glass, Flory, Hankin, Kloos ve Turecki, 2009; Perrier, Boucher, Etchegary, Sadava ve Molnar, 2010; Pietrzak, Johnson, Goldstein, Malley ve Southwick, 2009). Travmaya maruz kalan kişilerin yaşamında sosyal destek sağlamak, iyileştirici bir çalışma olarak ele alınmalıdır. Bu alanın ruh sağlığı alanında çalışan uzmanlar tarafından geliştirilmesinin, alana büyük katkı sağlayacağına inanılmaktadır.

Son zamanlarda yapılan çalışmalarda, travma sonrası ortaya çıkan stres belirtilerinin yanı sıra, travma yaşayan kişilerde gelişen olumlu değişimler de ele alınmaktadır (Baker, Kelly, Calhoun, Cann ve Tedeschi, 2008; Chopko, 2010; Cobb, Tedeschi, Calhoun ve Cann, 2006; Janoff-Bulman, 2004;). Bu değişime “Travma Sonrası Gelişim” (TSG) adı verilmektedir. Travma Sonrası Gelişim kuramına göre, travmatik yaşantı sonrası, kişilerde yalnızca olumsuz belirtiler değil, olumlu bir takım gelişmeler de yaşanmaktadır. Bu nedenle, travmanın olumsuz etkilerinin yanı sıra olumlu değişimlere yol açan etkenlerin de incelenmesinin travmatik yaşantıları olan kişilerin yaşamına önemli bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Bu çalışmanın konusu, yaşadıkları şiddet nedeniyle kadın konukevlerinde (eski adıyla sığınmaevi) kalan kadınların travma sonrası gelişim düzeylerini yordayan değişkenlerin incelenmesidir.

Bu bağlamda, öncelikle ilgili yazın kapsamında travmatik bir olgu olarak şiddet kavramı ele alınarak şiddeti ortaya çıkaran etkenler, kuramsal yaklaşımlar ve şiddetin ruh sağlığı üzerine etkisi incelenecektir. Daha sonra, bu çalışmanın konusu olan kadına yönelik şiddet kavramı üzerinde durularak, kadına yönelik aile içi şiddetin türlerinden söz edilecektir.

Son olarak ise, bir travma olarak şiddetin bireylerin temel inançları ve travma sonrası gelişimleri üzerinde yarattığı etki ve bu etkinin sosyal destek ile ilişkisi üzerinde durulacaktır.

1.1.Travma

Travma, kişinin gerçek bir ölüm, ölüm tehdidi, kendisinin ya da bir başkasının ağır bir yaralanma ya da fiziksel bütünlüğünü tehdit eden bir olayı yaşaması veya tanık olmasıdır (APA, 1994). Travmatik olaylar kişiye kendi ölümlülüğünü hatırlatmakta ve yaşamının her alanını derinden etkilemektedir (Dürü, 2006). Bu gerçeğe yüzleşen insanın dünya algısı kısmen ya da tamamen değişir (Bergner, 2009). Travma, dünyanın güvenilir, yordanabilir ve kontrol edilebilir bir yer olduğuna ilişkin inancı tersine çevirerek insanı yeni bir dünya algısı içine sokar (Bergner, 2009). Aynı zamanda, kişilerin kendilerini değerli, başkalarını da iyi olarak görme eğilimi bozulur (Şahin, 1995). İnsanların güven duygusunun derinden sarsılmasıyla bir takım ruhsal sorunlar görülebilir (Rubonis, & Bickman, 1991, aktaran Aker ve ark., 2008). Travmaya maruz kalan kişilerde görülen rahatsızlıkların başında majör depresyon ve travma sonrası stres bozukluğu (TSSB) yer almaktadır (Ekşi ve ark., 2007; Kessler ve ark., 1999; Knight, 2006; Megias, Ryan, Vaquero ve Frese 2007). Bunun dışında, alkol ve madde bağımlılığı, kaygı bozuklukları, cinsel işlev bozuklukları, psikotik bozukluklar ve intihar olasılığının da sıkça görüldüğünden söz edilmektedir (Coolidge ve Anderson, 2002; Çetiner, 2006; Hazen ve ark., 2008; Owens ve Chard, 2003; Vahip ve Doğanavşargil, 2006; Valera ve Berenbaum, 2003; Whiting ve ark., 2009).

Travmatik olaylar, doğal afetler ve insan eliyle yaratılan travmalar olarak ikiye ayrılmaktadır (Atkinson, Atkinson, Smith, Bem, Nolan ve Hoeksema, 1996, s.496). Dürü (2006) yaptığı çalışmada, insan eliyle yaratılan travmaların da kasıtlı olarak yapılan ve kasit olmadan yapılanlar olarak ikiye ayrıldığından bahsetmektedir. İnsan eliyle ortaya çıkan tecavüz, şiddet, işkence, cinayet, kaza gibi olayların, insanlar üzerinde daha ağır etki bıraktığı bilinmektedir (Aker, 2006; Aker ve ark., 2008; Eşsizolu, Aydın ve Bülbul, 2009; Özgen ve Aydın, 1999). Deneyimlenen travmanın kişiler üzerinde bıraktığı etkiye göre bir takım tepkiler görülebilmektedir.

1.1.1.Travma Sonrası Stres Belirtileri

Travmaya maruz kalan kişilerin pek çoğunda görülen ve “anormal bir olaya verilen normal tepkiler” olarak adlandırılan bu tepkiler, bazı durumlarda travmayı deneyimleyen kişinin yaşam kalitesini olumsuz etkileyebilmektedir (Dürü, 2006). Travmatik olayı yeniden yaşantılama, kaçınma (olayı hatırlatan ortamlardan uzak durma) ve fizyolojik uyarılma (konsantre olmakta güçlük, uyuyamama gibi sıkıntılar) gibi tepkiler kişinin işlevselliğini bozar (Krause, Kaltman, Goodman ve Dutton, 2007; Norris, 1992). Kişi, yaşadığı olay ile ilgili aklından çıkaramadığı düşüncelerin akınına uğrar ve yaşadığı aşırı uyarılmışlık nedeniyle travmatik olayı hatırlatan her türlü uyarandan kaçınır, uzak durmaya çalışır (Güntepe-Buluğ, 2008). Bu durum, kişinin sürekli tetikte olmasına ve her an bir tehlikeyle karşılaşma korkusu yaşamasına neden olur. Travma üzerine yapılan araştırmalarda travmaya maruz kalan kişilerin pek çoğunun stres belirtisi gösterdiği görülmektedir (Hacıoğlu, Aker, Kutlar ve Yaman, 2002; Rubonis ve Bickman, 1991, Sattler ve ark., 2006; Shneider ve Levenson, 1999).

TSSB tanısı ilk olarak, Vietnam Savaşı sonrası askerlerin yaşadığı yoğun kaygı üzerine yapılan çalışmalar sonucunda DSM-III' te yapılmıştır (Hacıoğlu, Gönüllü ve Kamberyan, 2002). “Travmatik olayın, bir çok kişide travma yaratacak şiddette olması, en az bir belirti travmanın yeniden başlaması ile ilgili olmalı, iki ya da daha çok belirti duyarsızlık ve belirtilerde azalma ile ilgili olmalı, en az bir ek belirti kümesi bulunmalı, belirtilerin belirli bir sürekliliği olmalı” gibi 5 kriterden oluşan TSSB tanısına, DSM-III-R’de (1987) “psikojenik amnezi, travma ile ilgili düşüncelerden kaçınma, travma ile ilgili duygulardan kaçınma, geleceğin yok olduğu duygusu, irritabilite ve öfke” olmak üzere 6 belirti daha eklenmiştir (Hacıoğlu ve ark., 2002). Savaşların sona ermesiyle farklı travma türleri araştırma konusu haline gelmiş ve DSM-III-R’deki tanımlamalar TSSB için yetersiz kalmıştır (Hacıoğlu ve ark., 2002). DSM-IV’ te travmaya verilen aşırı fizyolojik tepki ve hastalık, fiziksel ve cinsel saldırılarda da yer almaktadır (Hacıoğlu ve ark., 2002).

İnsanların travmatik olaylara verdikleri tepkiler “normal” olarak ele alınmasına karşın bu belirtiler kişilerin işlevselliğini zarara uğratabilmektedir (Dürü, 2006). Ancak, travmatik bir olaya maruz kalan herkeste bu belirtiler görülmeyebilir (Karancı, Aker ve Işıklı, 2009). Bir takım değişkenler ve bireysel farklılıklar nedeniyle bazı kişiler travmatik olay sonrasında büyük bir yıkıma uğrarken bazı kişilerin olaydan etkilenme düzeyleri daha düşük ve kısa süreli olabilmektedir Karancı, Aker ve Işıklı, 2009).

1.1.2. Travma Sonrası Stres Bozukluğu

Travmatik olaylar sonrasında kişilerde, olay ile ilgili rahatsızlık veren düşünceler, olayı hatırlatan her türlü uyarandan uzak durmayı sağlayan kaçınma davranışları ve kişinin uyumasını, konsantre olmasını güçleştiren uyarılmışlık belirtileri gibi tepkiler

bellirli bir süre ve belirli bir düzeyde olduğunda DSM-IV' te yer alan Travma Sonrası Stres Bozukluğu' nu karşılamaktadır (Yılmaz, 2006).

TSSB, kişinin kendisine veya bir başkasının fiziksel bütünlüğüne tehdit oluşturacak bir olayı yaşamaması, yaşanan olay sonrası korku, çaresizlik gibi hislere sahip olması ve yaşantılanan olay ile ilgili rüyalar görme, aklından atamadığı düşüncelere sahip olma, olayı hatırlatıcı yerlerden, kişilerden uzak durması ve odaklanma problemleri yaşamamasıdır (APA, 1994). DSM-IV' te TSSB' nin yaşam boyu görülme sıklığının %8, travma ile karşılaşmış kişilerde ise 1/3'ü ile yarısından fazlası olduğu söylenmektedir (APA, 1994). Yapılan bir çalışmada, TSSB'nin yaşam boyu görülme sıklığı %1 ile %9 arasında olduğu, bu oranın travmanın çeşidine göre değişebileceği söylenmektedir (Karancı ve ark., 2009). Kaya (2004) çalışmasında, işkenceye bağlı travmalarda TSSB gelişiminin %30, depreme bağlı TSSB' nin ise % 50 oranında görüldüğünü söylemektedir. Ancak, insan eliyle yapılan travmatik olayların kişileri daha ağır etkilediğini belirten çalışmalar da bulunmaktadır (Aker, 2006; Aker ve ark., 2008; Eşsizoglu ve ark., 2009; Özgen ve Aydın, 1999).

Önceki bölümlerde bahsedildiği gibi, TSSB ilk kez, Vietnam Savaşı sonrasında askerlerin yaşadığı yoğun kaygı ve stres belirtileri ile ilgili yapılan çalışmalar sonucunda DSM-III' te yer almıştır (Hacıoğlu ve ark., 2002). Daha sonra tanısal ölçütler değişerek DSM-IV' teki halini almıştır. TSSB için tanı ölçütleri Tablo 1.1'de görüldüğü gibidir.

Tablo 1.1 Travma Sonrası Stres Bozukluğu için DSM-IV Tanı Ölçütleri (APA, 1994).

- A. Aşağıdakilerden her ikisinin de bulunduğu bir biçimde kişi travmatik bir olayla karşılaşmıştır:
1. Kişi, gerçek bir ölüm ya da ölüm tehdidi, ağır bir yaralanma ya da kendisinin ya da başkalarının fizik bütünlüğüne bir tehdit olayını yaşamış, böyle bir olaya tanık olmuş ya da böyle bir olayla karşı karşıya gelmiştir
  2. Kişinin tepkileri arasında aşırı korku, çaresizlik ya da dehşete düşme vardır. **Not:** Çocuklar bunların yerine dezorganize ya da ajite davranışla tepkilerini dışavurabilirler
- B. Travmatik olay aşağıdakilerden biri (ya da daha fazlası) yoluyla sürekli olarak yeniden yaşanır:
1. Olayın elde olmadan tekrar tekrar anımsanan sıkıntı veren anıları; bunların arasında düşlemler, düşünceler ya da algılar vardır. **Not:** Küçük çocuklar, travmanın kendisi ya da değişik yönlerini konu alan oyunları tekrar tekrar oynayabilirler.
  2. Olayı, sık sık, sıkıntı veren bir biçimde rüyada görme. **Not:** Çocuklar, içeriğini tam anlamaksızın korkunç rüyalar görebilirler.
  3. Travmatik olay sanki yeniden oluyormuş gibi davranma ya da hissetme (uyanmak üzereyken ya da sarhoşken ortaya çıkıyor olsa bile, o yaşantıyı yeniden yaşıyor gibi olma duygusunu, illüzyonları, hallüsinasyonları ve dissosiyatif “flashback” epizodlarını kapsar).
  4. Travmatik olayın bir yönünü çağrıştıran ya da andıran iç ya da dış olaylarla karşılaşma üzerine yoğun bir psikolojik sıkıntı duyma
  5. Travmatik olayın bir yönünü çağrıştıran ya da andıran iç ya da dış olaylarla karşılaşma üzerine fizyolojik tepki gösterme
- C. Aşağıdakilerden üçünün (ya da daha fazlasının) bulunması ile belirli, travmaya eşlik etmiş olan uyaranlardan sürekli kaçınma ve genel tepki gösterme düzeyinde azalma (travmadan önce olmayan)
1. Travmaya eşlik etmiş olan düşünce, duygu ya da konuşmalardan kaçınma çabaları
  2. Travma ile ilgili anıları uyandıran etkinlikler, yerler ya da kişilerden uzak durma çabaları
  3. Travmanın önemli bir yönünü anımsayamama
  4. Önemli etkinliklere karşı ilginin ya da bunlara katılımın belirgin olarak azalması

5. İnsanlardan uzaklaşma ya da insanlara yabancılaştığı duyguları
  6. Duygulanımda kısıtlılık (örn. Sevme duygusunu yaşayamama)
  7. Bir geleceği kalmadığı duygusunu taşıma (örn. Bir mesleği, evliliği, çocukları ya da olağan bir yaşam süresi olacağı beklentisi içinde olmama)
- D. Aşağıdakilerden ikisinin (ya da daha fazlasının bulunması ile belirli, artmış uyarılmışlık semptomlarının sürekli olması):
1. Uykuya dalmakta ya da uykuyu sürdürmekte güçlük
  2. İrritabilite ya da öfke patlamaları
  3. Düşüncelerini belirli bir konu üzerinde yoğunlaştırmada zorluk çekme
  4. Hipervijilans
  5. Aşırı irkilme tepkisi gösterme
- E. Bu bozukluk (B, C ve D Tanı Ölçütlerindeki semptomlar) 1 aydan daha uzun sürer.
- F. Bu bozukluk, klinik açıdan belirgin bir sıkıntıya ya da toplumsal, mesleki alanlarda ya da işlevselliğin önemli diğer alanlarında bozulmaya neden olur.
- Varsa Belirtiniz:
- Akut:** Semptomlar 3 aydan daha kısa sürerse
- Kronik:** Semptomlar 3 ay ya da daha uzun sürerse
- Varsa Belirtiniz:
- Geçikmeli Başlangıçlı:** Semptomlar, stres etkeninden en az 6 ay sonra başlamışsa

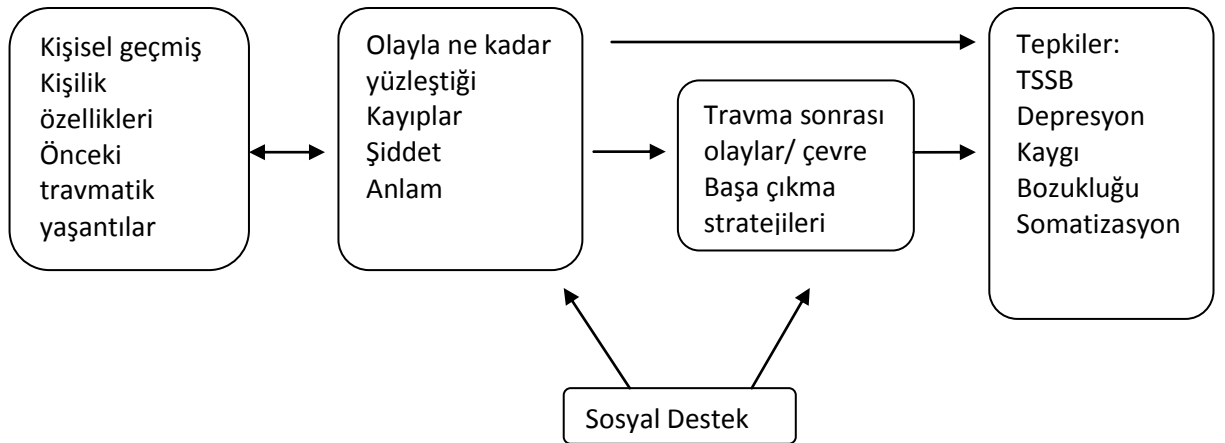
Travma ile karşılaşan kişilerde TSSB belirtileri oldukça sık görülmesine rağmen, farklı rahatsızlıklar da bu tanıya komorbid veya tek başına görülebilmektedir (Yılmaz, 2006). TSSB tanısı alan pek çok kişide yaşadığı yoğun stres sebebiyle depresyon görülme olasılığı oldukça yüksektir (Özgen ve Aydın, 1999). Travma üzerine yapılan çeşitli çalışmalar travma ve depresyon arasında pozitif korelasyona

değınmektedir (Ekşı ve ark., 2007; Karakaya, Ağaoğlu, oşkun, Şışmanlar, Yıldız-Öc, 2004; Özgüler, Maner, obanoğlu, Aker ve Karamustafalıoğlu, 2004; Tural ve ark., 2001; Yüksel, 1998). Tural ve arkadaşlarının (2001) 76 kronik TSSB hastası üzerinde yaptığı çalışmada, %38.2'sinde eşlık eden başka bir psikiyatrik tanı olduğu ve bunların %75.9'unun Majör Depresyon olduğu saptanmıştır. Depresyondan sonra ise TSSB ile birlikte görülen rahatsızlıkların başında kayđı bozuklukları, alkol ve madde kötüye kullanımı, somatizasyon bozuklukları, psikotik bozukluklar, yeme bozuklukları ve cinsel bozukluklar yer almaktadır (Özgen ve Aydın, 1999; Özgüler ve ark., 2004; Tural ve ark., 2001). Yapılan bir çalışmada çeşitli rahatsızlıkların TSSB ile birlikte görölme sıklıkları; depresyon %35.5, fobik bozukluk %29, obsesif-kompulsif bozukluk %12.5, panik bozukluk %6.4, alkol bağımlılığı %6.4 olarak verilmektedir (Doruk ve Aydın, 1998, aktaran Özgen ve Aydın, 1999). Bu rahatsızlıklar TSSB ile birlikte görülebileceği gibi tek başlarına da görülebilmektedirler. Buna karşın, travma ile karşılaşan herkesin psikiyatrik bir rahatsızlık geliştirmesi beklenemez (Karancı ve ark., 2009). Kişiler benzer travmatik yaşantılara sahip olsalar bile, maruz kalınan travmatik yaşantı sayısı, şiddeti, kişinin algılama düzeyi, cinsiyet, yaş gibi çeşitli değişkenler sebebiyle travma sonrası her kişide farklı tepkiler ortaya çıkabilmektedir (Karancı ve ark., 2009). Bu nedenle, bu değişkenler kişileri travma karşısında koruyucu bir işleve sahip olabilmektedir.

1.1.3.Travmadan Etkilenme Olasılığı Yüksek Olan Gruplar

Bazı insanlar travmatik olay sonrasında büyük bir yıkım yaşarken bazılarının normal hayata daha kolay uyum sağlayabildiği görölmektedir (Dürü, 2006). Travma sonrası tepki denilen kaçınma, uyarılmışlık ve olayı yeniden yaşantılama gibi belirtilerin yoğunluğu ve süresi kişiden kişiye değişebilmekte ve işlevselliğe verdiği zararın

düzeıı farklılaşabilmektedir (Karancı, Aker ve Işıklı, 2009). Travma sonrası stres bozukluğuna yönelik risk faktörleri incelendiğinde; geçmiş travmatik yaşantılar (Lee ve Young, 2001), ruhsal bir rahatsızlığın olması (Eşsizolu ve ark., 2009), travmanın şiddeti, süresi, olayın yakınlığı, olaya tanık olma, yardım çalışanı olma (polis, itfaiye, arama-kurtarma, psikolog), genç yaş, kadın olmak (Olf, Langeland, Draijer ve Gersons, 2007) gibi faktörlerin travma sonrasında TSSB geliştirme riskini arttırdığı bilinmektedir. Ancak bu değişkenlerin yanı sıra, travma öncesi, sonrası ve travma esnasındaki bazı faktörlerin de TSSB üzerinde etkili olduğu söylenmektedir (Parkinson, 2000; Akt. Karancı, Aker ve Işıklı, 2009). Bu değişkenler Şekil 1.1' de gösterilmektedir.

Şekil 1.1. TSSB Geliştirme Olasılığını Arttıran Etkenler

Kaynak: Parkinson, 2000; aktaran Karancı, Aker ve Işıklı (2009). Yetişkinlerde travmatik olay yaşama yaygınlığı, travma sonrası stres bozukluğu ve travma sonrası gelişimin değerlendirilmesi. TÜBİTAK- Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Grubu.

Yapılan bir meta analiz çalışmasında, travmaya maruz kalan kişiler üzerindeki TSSB risk faktörleri incelenmiş ve 14 faktör elde edilmiştir (Brewin, Andrews ve Valentine, 2000). Bu faktörler; travmanın şiddeti, travma sonrası sosyal destek eksikliği, yaşam stresi, geçmiş psikiyatrik öykü, çocuklukta ihmal-istismar, ailenin psikiyatrik öyküsü, düşük sosyo-ekonomik düzey, düşük eğitim düzeyi, düşük zeka düzeyi, geçmiş travmalar, çocuklukta karşılaşılan zor koşullar, cinsiyet (kadın olmak), travma esnasında küçük yaşta olmak ve ırk (azınlık) olarak saptanmıştır (Brewin ve ark., 2000).

Çeşitli çalışmalarda, kadın olmanın TSSB için önemli bir risk faktörü olduğuna değinilmesinden dolayı, bu araştırmanın örnekleminin de TSSB geliştirme ihtimali yüksek olan kişilerden oluştuğu söylenebilir. TSSB ile cinsiyet üzerine yapılmış çeşitli araştırmalar bulunmaktadır.

Önceki bölümlerde değinildiği gibi TSSB için bir başka risk faktörü de insan eliyle yaratılmış travmalardır (Aker, 2006). Bu çalışmanın konusu olan şiddet, bu grupta yer alan travma çeşitlerinden biridir. Şiddete maruz kalan kadınlarda TSSB görülme riski yüksek olabilmektedir. İlerleyen bölümlerde şiddetin, konukevlerinde kalan kadınların sosyo-demografik değişkenleri, travma sonrası stres belirtileri, algılanan sosyal destek düzeyleri, travma sonrası gelişimleri ve temel varsayımları ile ilişkileri incelenecektir.

1.2. Dünyaya İlişkin Varsayımlar

Travma, kişilerin dünyayı güvenilir, yordanabilir ve kontrol edilebilirliğine ilişkin inancını yıkarak temel inançlarını sarsar (Bergner, 2009). Ancak, travma sonrasında

görülen tepkiler kişiden kişiye değişebilmektedir (Janoff-Bulman, 1992). Benzer olayları yaşayan kişilerde her zaman aynı tepkiler görülmeyebilir (Janoff-Bulman, 1992). Travma Sonrası Gelişim Kuramı ile birlikte travma yaşayan kişilerde görülen gelişmiş işlevselliğin nedenleri incelenmeye başlanmıştır (Janoff-Bulman, 2004). Travma sonrasında, gelişimi sağlayan etkenler incelendiğinde baş etme yöntemlerinin önemli bir role sahip olduğu, bunun da bilişsel şemalar ve yeniden yapılandırma ile ilgili olduğu görülmüştür (Janoff-Bulman, 2004).

İnsanların kendileri ve başkalarına yönelik temel varsayımları birçok araştırmacı tarafından ele alınmıştır (Janoff-Bulman, 1992). Bu konuyu çalışan araştırmacılardan C.M.Parkers (1971), insanların kendileri ve dünya hakkındaki görüşlerini “varsayımsal dünya” olarak adlandırmıştır. Bowlby (1969) “çalışma modelleri” ismini verdiği kavram ile yine benzer bir yapıyı ele almıştır. Marris (1975) “anlamın yapıları” ismi ile, Seymour Epstein (1973), kişilerin kendileri ve dünya ile ilgili oluşturdukları bir “gerçeklik kuramı”nın varlığından söz ederek aynı konuya odaklanmıştır. Psikiyatrist Joseph Sandler ise “temsili dünya” adı ile kişilerin deneyimlerinden çıkardıkları anlamların belli bir düzene sokulması olarak temel varsayımlara ilişkin düşüncelerini ifade etmektedir (aktaran Janoff-Bulman, 1992).

Varsayımsal dünya kavramı, insanların hayata anlam, gerçeklik ve amaç duygusunu veren, iyi ve güvenilir olduklarına yönelik inançları ifade etmektedir (Kauffman, 2002, s.1).

Janoff-Bulman (1989) “Temel Varsayımlar Modeli” ile kişilerin dünyayı ve kendilerini görmeye kullandıkları varsayımları üçe ayırmıştır. Bu varsayımlar, “dünyanın iyiliği”, “dünyanın anlamlılığı” ve “kendilik değeri” dir (Janoff-Bulman, 1992, s. 6).

Dünyanın İyiliği Varsayımı, kişilerin dünyayı iyi bir yer olarak algılanmasını kapsar (Janoff- Bulman, 1992, s.6). Fakat, temelde bu inancın altında insanların ve olayların “iyiliğine ilişkin inanç” yatmaktadır (Janoff- Bulman, 1992, s.6). İnsanların, diğer insanları “iyi” olarak görmesi, onları kibar ve yardımsever olarak kabul ettiklerini göstermektedir (Janoff- Bulman, 1992, s.6). Dünyada olan olayları “iyi” olarak görmek ise olayların sonucunun iyi olacağına ve iyi bir talihe sahip olacağına yönelik inancı temsil etmektedir (Janoff- Bulman, 1992, s.6). İnsanlar pek çok sorunla karşılaşmasına rağmen dünyayı “iyi” bir yer olarak kabul etmektedir (Janoff- Bulman, 1992, s.7). Bunun altında yatan neden, insanların kendi dünyaları ile dünyanın geri kalanını birbirinden ayırmakta zorlanmaları ve dünyayı değerlendirirken kendi deneyimlerinden yola çıkmalarıdır (Janoff- Bulman, 1992, s.7).

Dünyanın Anlamlılığı Varsayımı, kişinin dünyayı adil olarak görme inancından doğmaktadır (Janoff- Bulman, 1992, s.8). İnsanlar genellikle “iyi” ve “kötü” nün dağılımını incelemeye eğilimlidir (Janoff- Bulman, 1992, s.8). Kötü olayların kötü insanların başına geleceğine ilişkin “seçici rastlantı” denilen bir mantık çerçevesinde olayları değerlendirirler (Janoff- Bulman, 1992, s.8). Bir insanın başına gelen olaylar ile kendisinin nasıl bir insan olduğu arasında bir ilişkinin olduğuna inanırlar (Janoff- Bulman, 1992, s.8). Bu inanç, kişilerin başlarına gelebilecek olayları kendi davranışları ile kontrol edebileceğine, böylelikle kendi zedelenebilirliklerine gelebilecek zararın önüne geçme arzusundan kaynaklanmaktadır (Janoff- Bulman, 1992, s.8). Solomon ve Laufer (2004) dünyanın anlamlılığı varsayımının, *adalet, kontrol edilebilirlik ve rastlantı* ilkelerine dayandığından söz etmektedir. *Adalet varsayımı*, insanların yaşamları boyunca karşılaştıkları olayları hak ettiklerini, neyi hak ediyorsa onu yaşadığını söylemektedir (Solomon ve Laufer, 2004). *Kontrol edilebilirlik varsayımı*, insanların uygun davranışlarda bulunarak kendi hak ettikleri

sonuçları yaşayacaklarını, böylece zedelenebilirliklerini en az düzeye indirgeyebileceklerini ifade etmektedir (Solomon ve Laufer, 2004). *Rastlantı varsayımı* ise, kişilerin başlarına gelen olayların tamamen rastlantı olduğunu söyler ve kişilerin bu olayları değiştirebilmede çok fazla güce sahip olmadıklarını, şansa dayalı bir durum olduğunu ifade etmektedir (Solomon ve Laufer, 2004).

Kendilik Değeri Varsayımı, kişinin, kendini iyi, ahlaklı ve yetenekli olarak görmesidir (Janoff-Bulman, 1992, s.9). İnsanlar kendilerini “iyi” olarak görerek, iyi olaylarla karşılaşma ihtimallerini arttırmaya ve kendilerini kötülükten korumaya çalışmaktadırlar (Janoff-Bulman, 1989). Solomon ve Laufer (2004) kendilik değeri varsayımının, kişinin kendisine ve dünyaya ilişkin üç farklı varsayımdan oluştuğunu söylemektedir. Bu varsayımlar, *kendilik değeri*, *kendilik kontrolü* ve *şanstır* (Solomon ve Laufer, 2004). *Kendilik değeri varsayımı*; kişinin kendisini ne kadar iyi, değerli ve ahlaklı olarak görmesi ile ilgili, *kendilik kontrolü varsayımı*; kendi davranışlarını ne derece kontrol altında tutarak doğru şekilde davranmayı başarabildiği ve böylelikle zedelenebilirliği en az seviyeye indirip indiremediği ile ilgilidir (Solomon ve Laufer, 2004). *Şans varsayımı* ise bazı kişilerin kötülüklerden korunduğunu, bunun tamamen şansla ilgili olduğunu söylemektedir (Solomon ve Laufer, 2004). Bu görüşe göre, doğru davranışlarda bulunan, ahlaklı olan ve şanslı olabilecek kadar değerli olan insanlar kötü olaylarla karşılaşmazlar, böylece zedelenme ihtimalleri en az seviyeye inmiş olur (Solomon ve Laufer, 2004).

Temel Varsayımlar Modeli, kişilerin zedelenme inançları ile ilişkilidir (Janoff-Bulman, 1989). İncinebilirliklerini en az düzeye indirmek için kişiler temel varsayımlarına göre davranmaya çalışırlar (Janoff-Bulman, 1989). Böylece, insanlar daha güvenilir bir dünyada yaşadıklarını hissetmiş olurlar (Yılmaz, 2006). İnsanların temel inançları değişime karşı dirençlidir ancak uzun zaman içinde değişime uğrayabilirler (Janoff-

Bulman, 1992, s. 12). Bu değişim oldukça yavaş gerçekleşmesine rağmen travmatik yaşantılar gibi stresli olaylarla karşılaşıldığında hızlı bir değişim yaşanabilir (Janoff-Bulman, 1992, s. 12). Travmatik yaşantılarla, kişinin bilişsel şemalarıyla uyuşmayan bilgiler edinilmiş olmaktadır (Magwaza, 1999). Böylece, kendisi ve dünya hakkındaki temel inançları zarar görmüş olur (Cann ve ark., 2010). Travma ile edinilen bilgi, eski inancı sarsarak yerine yeni inançların yerleşmesini sağlar (Magwaza, 1999). Çünkü travmatik yaşantılar kişilerin, dünyanın iyiliği, şans ve kendilik varsayımlarına zarar vermektedir (Janoff-Bulman, 1989, Aktaran Magwaza, 1999). İnsanlar, travmatik olaylar sonrasında temel varsayımlarını yeniden şekillendirmeye çalışırlar (Cann ve ark., 2010). Bu yeniden şekillendirme sonucunda, pek çok kişide travma sonrası gelişim de görülebilmektedir (Cann ve ark., 2010). Ancak, Landsman' a göre, travma sonucunda temel inançlarını kaybeden kişilerin anlamlandırma süreçleri zarar görmüş olur (aktaran Kauffman, 2002, s.4). Travmatik olaylarda, kişinin yaşadığı olay ile bilişsel şemalarının uyuşmamasından dolayı kişi "anlam krizi" ne girebilir (Kauffman, 2002, s.4).

1.2.1.Travmatik Yaşantıların Temel Varsayımlar Üzerindeki Etkisi

Travmatik yaşantılar, kişileri duygusal, davranışsal ve bilişsel açıdan etkilemektedir (Magwaza, 1999). İncinebilirliğe karşı kullanılan temel varsayımların zarar görmesi ile kişi güvensiz ve korkutucu bir dünyada yaşadığını düşünmeye başlar (Mikkelsen ve Einarsen, 2002). Ancak, temel inançların sarsılması, travmanın kişiler üzerindeki olumlu ya da olumsuz etkisinin bir sonucu olabilmektedir (Boerner, Wang ve Cimarolli, 2006). Travma ile yıkılan temel inançlar sonucunda, kişi başarılı bir başa çıkma yöntemi kullansa bile varsayımlar eski haline dönmeyebilir (Janoff-Bulman, 2004). Travma sonucunda kişiler, travma öncesine göre kendileri ve dünyanın

güvenilirliği hakkında daha olumsuz inançlara sahip olurlar (Janoff-Bulman, 2004). Ancak, varsayımların zarara uğraması kişiyi, incinebilirliği ile yüzleştirmiş olur (Janoff-Bulman, 2004). Travma öncesinde kötü olayların dünyada var olduğuna inanan fakat hak eden kişilerin kötü olaylarla karşılaşacağını düşünen kişiler, yaşadıkları travma ile kendi başlarına da kötü olayların gelebileceğini görmüş olur (Janoff-Bulman, 2004). Bu durum kişilerin daha gerçekçi varsayımlar yapılandırmasını sağlamaktadır (Janoff-Bulman, 2004).

İlgili yazın incelendiğinde, travmaya maruz kalan kişilerin varsayımlarındaki değişimi inceleyen pek çok araştırma görülmektedir. Güney Afrika'da yapılan bir çalışmada, katılımcıları, ırkçı hükümet tarafından insan hakları ihlaline uğramış 65 kişi; 29'u işkenceye maruz kalanlar, 36'sı ise yakın bir tanıdığıнын ölümüne şahit olmuş kişiler oluşturmaktadır (Magwaza, 1999). Araştırmada, katılımcılar ile yaş, cinsiyet, eğitim, sosyoekonomik düzey ve din açısından eşdeğer bir de kontrol grubu bulunmaktadır (Magwaza, 1999). Araştırmanın sonucunda, travmaya maruz kalan grubun, dünyanın iyiliği ve anlamlılığı varsayımı daha olumsuz bulunurken, işkenceye maruz kalanlar ile yakınının ölümüne şahit olan grup arasında kendilik değeri varsayımları açısından farklılaşma görülmüştür (Magwaza, 1999). Yapılan başka bir çalışmada, çocuklarını kaybetmiş ebeveynlerin varsayımları incelenmiştir (Matthews ve Marwit, 2004). Çalışmanın sonucunda, dünyanın iyiliği ve kendilik değeri varsayımları oldukça olumsuz bulunmuştur (Matthews ve Marwit, 2004). Çocuklarını beklenmedik bir şekilde kaybetmiş ebeveynlerin, hastalık sonucunu çocuklarını kaybetmiş kişilere göre daha olumsuz iyilik varsayımlarına sahip oldukları, kendilik değeri en olumsuz olan grup çocukları cinayete kurban giden grup, anlamlılık varsayımı en olumsuz olan grup ise hastalık sonucu çocuğunu kaybetmiş olan grup bulunmuştur (Matthews ve Marwit, 2004). Bütün bu sonuçlar değerlendirildiğinde, Dünyaya İlişkin Varsayımlar Ölçeği'nden (WAS) elde edilen puanlar yazın şiddetini yordayıcı olduğu

bulunmuştur (Matthews ve Marwit, 2004). Başka bir çalışmada, savaş stresi ile dünyaya ilişkin varsayımlar incelenmiştir (Dekel, Solomon, Elklit ve Ginzburg, 2004). Çalışmanın sonucunda, katılımcıların kendilik değeri ve insanların iyiliğine olan inançları oldukça düşük bulunmuştur (Dekel ve ark., 2004). Currier, Holland ve Neimeyer (2009) çalışmasında, yakınlarını kaybetmiş kişilerin varsayımsal bakış açılarını incelemiştir. Kontrol grubunun da dahil edildiği çalışmada, yakını kaybeden grubun önemli ölçüde daha sıkıntılı olduğu, dünyanın anlamlılığına ve kendilik değerine olan inancın düşük olduğu kişilerde ise sıkıntı düzeyi, kendilik değeri yüksek ve dünyayı anlamlı bulan kişilere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur (Currier ve ark., 2009). Webb ve Whitmer (2001) çalışmasında fiziksel ve duygusal istismara uğramış 167 üniversite öğrencisinin varsayımsal dünya görüşlerini incelemiştir. Yapılan çalışmada, dünyaya ilişkin varsayımlar ile gerçek istismar öyküleri arasında ilişki olmadığı ancak, kendisini istismara uğramış olarak görme ile varsayımlar arasında ilişki bulunmuştur (Webb ve Whitmer, 2001). İstismara uğradığını düşünen kişilerin dünyaya, kendilerine ve diğer insanlara ilişkin varsayımları oldukça olumsuz olduğu ve olayların rastlantılara dayalı olduğuna inandıkları bulunmuştur (Webb ve Whitmer, 2001). Bunun dışında ise problem çözme yöntemleri ile kullandıkları varsayımlar arasında ilişki bulunmuştur (Webb ve Whitmer, 2001). Çocuklarını kaybetmiş ebeveynler üzerine yapılan başka bir çalışmada, yasın şiddeti ile gelişim (TSG) arasında negatif yönde bir ilişkinin olduğu ve kendilik değeri düzeyinin gelişim için yordayıcı etken olduğu bulunmuştur (Engelkemeyer ve Marwit, 2008). Bunun yanı sıra, dünyanın iyiliği ve anlamlılığı varsayımları ile gelişim arasında ilişki bulunmamıştır (Engelkemeyer ve Marwit, 2008).

Yılmaz'ın (2006) konuyla ilgili literatüre ilişkin, travma ve temel varsayımların değişimine yönelik yapılan çalışmalarda, varsayımların travmatik yaşantılardan

olumsuz yönde etkilendiği ve travmatik yaşantıları olmayan kişilerin daha olumlu varsayımlara sahip olduğu yönünde bir özet sunmaktadır. Janoff-Bulman (2004) travmaların, kişilerin temel varsayımlarını yıktığını, başarılı baş etme yöntemleri ile yeniden yapılandırılan varsayımların ise travma öncesindekiler kadar olumlu olmadığını ileri sürmektedir. Janoff-Bulman'a göre, insanlar incinebilirliklerini en az düzeye indirmeye yönelik varsayımlar yapılandırıdıklarından dolayı travmatik olaylarla karşılaşmayı beklemezler. Kötü olayların başkalarının dünyalarında yani kendilerinden uzakta olacağına inanmaları, kendi dünyalarını ise güvenilir ve iyi olarak görmelerinden dolayı travmatik yaşantılar, onları hayal kırıklığına uğratarak, gerçeklerle yüzleşmelerini sağlar. Kötü olayların kendi başına da gelebileceğini gören ve incinebilirliği ile yüzleşen kişi, yaşadığı kötü deneyimden kurtulmak için baş etme yolları arayarak kendisini travmatik kaybıyla yüzleştiren yeni varsayımlar geliştirir. Yapılandırılan yeni varsayımlar eskisi kadar kırılgan olmamalarının yanı sıra, psikolojik açıdan kişiyi güçlü tutan özelliklere de sahiptir (Aktaran Kauffman, 2002, s.xii).

1.3. Travma Sonrası Gelişim

Travma sonrasında görülen olumsuz tepkilerin düzeyinin kişiden kişiye değişmesinin yanı sıra, travmaya maruz kalan bazı kişilerde olumlu bir takım tepkiler de görülebilmektedir (Calhoun, Cann, Tedeschi, ve McMillan, 2000). Son zamanlarda travma üzerine yapılan çalışmalarda travmanın meydana getirdiği olumlu değişimler de ele alınmaktadır.

İnsanlar, yaşadıkları travmatik olayla mücadele ederken bir takım kazanımlar elde etmekte ve bu kazançlar kişinin işlevselliğini travmatik olay öncesine göre daha iyi

düzeğe getirmektedir (Joseph ve Linley, 2004; Tedeschi, 1999, aktaran Dürü, 2006). Travma Sonrası Gelişim Kuramı'na göre, bu kazançlar kişilerin travmatik olaya karşı verdikleri mücadele ile edindikleri olumlu değışimleri kapsamaktadır (Calhoun ve ark., 2000). Bu değışimler, kişilerin kendilik algısı, başkalarıyla olan ilişkisi ve dünya görüşleri üzerinde kendini göstermektedir (Tedeschi ve Calhoun, 1996). Tedeschi ve Calhoun (1996) yaptıkları çalışmada, travma sonrası yaşanan gelişimin 5 boyutta ortaya çıktığını saptamıştır. Bu faktörler; kişiler arası ilişkilerde değışim (insanlara karşı daha açık olma, duygularını paylaşma), kendilik algısında değışim (daha gerçekçi ve güçlü kendilik algısı), yaşamın değerini anlama (yaşamındaki öncelikleri yeniden gözden geçirme ve belirleme), yeni fırsatları fark etme (ulaşabileceği gerçekçi hedefler belirleme) ve inanç (kendine yönelik ve dini açıdan inançların yeniden şekillenmesi) sistemindeki değışikliklerdir (Tedeschi ve Calhoun, 1996).

İlgili yazında travma sonrası yaşanan olumlu değışimleri tanımlamak için farklı terimlerin kullanıldığı görülmektedir. Bu değışimleri tanımlarken, "pozitif psikolojik değışimler" (Yalom ve Lieberman, 1991), "algılanan yararlar" (Calhoun ve Tedeschi, 1991; McMillen, Zuravin ve Rideout, 1995; Tennen, Affleck, Urrows, Higgins ve Mendola, 1992), "strese bağlı büyüme" (Park, Cohen ve Murch, 1996), "büyüme" (O'Leary ve Ickovics, 1995), "pozitif illüzyonlar" (Taylor, 1988) kavramları kullanılmıştır (Aktaran Tedeschi, Park ve Calhoun, 1998; s. 2-3). Janoff-Bulman (1992) ise travma sonrası yaşanan değışimi tanımlamada terim kullanmak yerine kişilerin temel varsayımlarının yeniden şekillenmesini açıklayan bir kuram geliştirmiştir (Aktaran Tedeschi ve ark., 1998; s. 2-3). Son zamanlarda ise travma sonrası yaşanan değışimler, "travma sonrası büyüme", en son olarak da "travma sonrası gelişim" adıyla tanımlanmaktadır. Bu nedenle, bu çalışmada travma sonrası gelişim kavramı kullanılacaktır.

Sheikh (2008) çalışmasında acı çekmenin eski medeniyetlere kadar dayandığını belirtmektedir. İbraniler, Hristiyanlar, Müslümanlar, Budistler, Hindular acı çekmeyi içsel bir güce dönüştürerek erdem sahibi bilge kişiliklere dönüştüklerine inanmaktadırlar (Sheikh, 2008). Acı çekmenin insanlar üzerindeki olumlu etkisi yüzyıllardır bilinmesinin yanı sıra son yıllarda travma çalışmalarının konusu olmaya da başlamıştır.

1.4.Travma Olarak Şiddetin Ele Alınması

Dünya Sağlık Örgütü'ne (2011) göre şiddet; bir kişinin bir başkasına karşı kasıtlı olarak fiziksel güç kullanması, tehdit etmesi ve korkutması sonucunda kişiyi fiziksel veya psikolojik zarara uğratması veya ölümüne neden olması şeklinde açıklanmaktadır.

Budak (2005) ise şiddetin tanımını, “kişinin öfke ve düşmanlık duygusunu bir başkasına karşı, insan iradesini hiçe sayacak bir biçimde fiziksel zor kullanma yolu ile dile getirmesi” şeklinde yapmaktadır.

Şiddete yönelik en kapsamlı tanım Yves Michaud tarafından yapılmıştır (Öztürk, 2010, s. 30). Yves Michaud'a göre şiddet;

“Bir karşılıklı ilişkiler ortamında taraflardan biri veya bir kaçı doğrudan veya dolaylı, toplu veya dağınık olarak, diğerlerinin bir veya birkaçının bedensel bütünlüğüne veya törel (ahlaki/moral/manevi) bütünlüğüne veya mallarına veya simgesel ve sembolik-kültürel değerlerine, oranı ne olursa olsun zarar verecek şekilde uygulanmasıdır” (aktaran Öztürk, 2010, s. 30).

Genel bir tanım yapmak gerekirse, “şiddet, bireylerin yaralanmasına, sindirilmesine, öfkelenmesine veya duygusal baskı altına alınmasına yol açan davranış veya yaklaşımdır” (Arın, 1996, aktaran Zara-Page ve İnce, 2008).

Dünya Sağlık Örgütü'nün (2002) rapor ettiği verilere göre, dünyada her yıl şiddet nedeniyle 1.6 milyon kişi yaşamını yitirmekte ve pek çok kişi de yaralanmaktadır. Dünyada şiddetin bu kadar yaygın olarak yer alması, insanların bunu yaşamın bir parçası olarak kabul ederek sessiz kalmalarını da beraberinde getirmektedir (Zara-Page ve İnce, 2008). Kültürel normlar da kişilerin, şiddeti kabul edilebilir görmesinin bir nedeni olarak gösterilmektedir (WHO, 2009). Problemlerin çözümünde şiddete başvurmak veya çocuk yetiştirirken terbiye verme yöntemi olarak şiddetin kullanılması, kişilerarası şiddetin “normal” olarak algılanmasına zemin hazırlamaktadır (WHO, 2009). Zara-Page ve İnce (2008), şiddetin insanlar tarafından hayatın bir parçası olarak görülmesinin bir nedeninin de şiddetin tanımının net bir şekilde yapılamamasından kaynaklandığını söylemektedirler.

Şiddet, insan eliyle yaratılan travmalardan biridir (Kira, 2001). Önceki bölümlerde söz edildiği gibi, insan eliyle meydana gelen travmalar kişiler üzerinde daha ağır etki bırakmakta ve çeşitli ruhsal problemlere neden olabilmektedir (Aker, 2006; Aker ve ark., 2008; Eşsizoğlu ve ark., 2009; Özgen ve Aydın, 1999; Megias ve ark., 2007). İlgili yazın incelendiğinde, şiddetin kişiler üzerinde yarattığı travmanın ön plana çıktığı görülmektedir (Alwood ve Bell, 2008; Bell, Cattaneo, Goodman ve Dutton, 2008; Dutton ve Goodman, 1994; Koss ve ark., 2003; Walker, 1991; Zara-Page ve İnce, 2008). Travmatik yaşantılara maruz kalan kişilerin inanç ve değer sistemleri zarara uğrayabilmektedir (Kira, 2001). Bu nedenle, travmaya maruz kalan kişiler kendi değer sistemleriyle uyuşmayan davranışlar sergileyebilmektedirler (Kira, 2001). Travma, kişilerin kendilerini değerli, dünyayı güvenilir ve başka insanları iyi

ve yardımsever olarak görmelerini olumsuz yönde etkilemektedir (Şahin, 1995). Kendisi ve dünya hakkındaki olumlu şemaların yıkılmasıyla, kişi yeni şemalar geliştirir ve bu şekilde davranır (Şahin, 1995). Kira (2001) çalışmasında verdiği örnekte, terör mağduru bir kişinin intihar bombacısına dönüşebilme ihtimalinden söz etmektedir. Travmaya maruz kalan insanların yaşamlarına yönelik hissettikleri tehdit, onları hayatta kalmak için bir çaba içerisine sokmakta ve kişiyi, saldırganın istediği doğrultuda davranmaya, düşünmeye ve hissetmeye yöneltmektedir (Frankel, 2002). Bu şekilde davranmanın bir sonucu olarak, kişi mazoşist davranışlar sergileyen konuma gelebilmektedir (Frankel, 2002).

Şiddete eğilimi olan kişilerin pek çoğunun çocuklukta aile içi şiddete maruz kaldığı bilinmektedir (Kaufman ve Zigler, 1987, aktaran Vahip, 2002). Çocuklukta içselleştirilen olumsuz duygular kişiyi yaşam boyu etkisi altına alabilmektedir (Vahip, 2002). Görsel ya da işitsel yollarla şiddete tanık olan çocukların, şiddete doğrudan maruz kalanlar kadar ağır davranış bozukluğu gösterdikleri ve yetişkinliklerinde şiddete eğilimli oldukları bilinmektedir (Kaymak-Özmen, 2004). Özellikle, şiddet uygulayan kişi, çocuğun özdeşim kurduğu (model aldığı) ebeveyni ise, bu durumda çocuğun da ileri ki yaşamında sorun çözme yöntemi olarak şiddete başvurma olasılığı yükselebilmektedir (Kaymak-Özmen, 2004; Bandura, 1973, aktaran Zarah Page ve İnce, 2008). Buna bağlı olarak, çocuklukta şiddete tanık olan kişilerin kendi eşlerine ve çocuklarına karşı şiddet uygulayarak, saldırganlığı, kuşaklararası aktarım yoluyla yeni kuşağa taşıdığı bilinmektedir (Vahip, 2002).

Fonagy ve Target (1995) fiziksel ve duygusal istismarın saldırganlığa yol açmasını açıklayan bir model sunmaktadır (aktaran Vahip, 2002). Fonagy ve Target (1995) kuşaklararası aktarımı 4 basamakta açıklar (aktaran Vahip, 2002). *Birinci basamak*, çocuğun ebeveynlerinin psikolojik yapısını fark etmesini içerir (aktaran Vahip, 2002).

Ancak, istismara uğrayan çocuklarda, nesnelere arası öznel yaşantı eksik kaldığından dolayı çocuk bu eksikliği kendi yöntemleriyle doldurmaya çalışır (aktaran Vahip, 2002). Yaşadığı istismar nedeniyle kırılğan düzeyde kendilik algısına sahip olan çocuk, ebeveynlerinin tutarsız davranışları nedeniyle empati kurma, düşünceli olma gibi özelliklerden yoksun olarak gelişir (aktaran Vahip, 2002). İstismarcı anne-babanın kendisi hakkındaki düşüncelerini keşfetmeye başlayan çocuğun güven duygusu sarsılmış olur ve ileriki yaşamındaki insan ilişkilerini de olumsuz etkiler (aktaran Vahip, 2002). *İkinci basamakta*, nesnenin düşmanlığına karşı çocuk kendini koruma ihtiyacı duyar (aktaran Vahip, 2002). *Üçüncü basamakta*, çocuk kendini ifade etme yöntemi olarak saldırganlığı kullanır (aktaran Vahip, 2002). *Dördüncü basamakta* ise kişi empati kurabilme yetisinden yoksun olduğu için saldırgan tavırlarını kontrol altında tutmakta zorlanır (aktaran Vahip, 2002).

Aile içinde yaşanan şiddetten, en fazla kadın ve çocukların etkilendiği bilinmektedir (Kaymak-Özmen, 2004). Bu nedenle, şiddetin kuşaklar arası aktarılması olağan bir sonuçtur (Vahip, 2002). Yapılan araştırmalar, eşlerinden şiddet gören kadınların %25 ile %75'inin, çocuklukta istismar öyküsünün bulunduğunu, ebeveynleri arasındaki şiddete tanık olmuş erkeklerin ise bu tarz bir deneyimi olmayan erkeklere göre 3 kat daha fazla eşlerine şiddet gösterdikleri bilinmektedir (Astin, Lawrence ve Foy, 1993; Fonagy, 1999; Gelles, 1976; Synder ve Fruchtmann, 1981, Akt. Zarpag ve İnce, 2008).

Travmaya maruz kalan kişilerin travma yaratması, Anne Freud'un (1936) tanımladığı *saldırganla özdeşim* kavramını hatırlatmaktadır. Saldırganla özdeşim, kişinin mağdur durumundan kurtulmak için saldırganı örnek alarak onun kimliğine bürünmesi şeklinde açıklanmaktadır (Erdoğan, 2010). Freud' a göre saldırganla

özdeşim, kaygı uyandıran nesneye karşı egonun en güçlü silahlarından biridir (aktaran Miller, 1998). Freud'dan önce Sandor Ferenczi (1933) de saldırganla özdeşim kavramını ele almıştır (Frankel, 2002). Ferenczi, tehdit edici yaşantı karşısında kişi, dünyayı güvensiz olarak algılayıp, kaçma olasılığının olmadığını fark ediyorsa, kendisini korumak için, kendi olmaya son vererek saldırganın kimliğine büründüğünden söz eder (Frankel, 2002). Ferenczi'nin yaklaşımı Freud'un yaklaşımından daha kapsamlıdır (Frankel, 2002). Ferenczi, travma sonrasında kişinin algısal dünyasında meydana gelen değişikliklerden dolayı, kişinin kendini güvende hissetmesi için ruhsal açıdan değil gerçek anlamda koruyucu tedbirler almasından da söz etmektedir (aktaran Frankel, 2002).

Freud'a göre, kişi korktuğu kişinin kimliğine bürünerek kaygısını azaltmaya çalışır (aktaran Frankel, 2002). Ferenczi de buna benzer olarak, saldırganla özdeşimin travmayla baş etme yöntemi olarak kullanıldığından söz etmektedir (aktaran Frankel, 2004).

Baykal (2008) çalışmasında 468 üniversite öğrencisinin çocuklukta yaşadığı şiddet öyküsü ile şiddete karşı şuan ki tutumlarını ve eğilimleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmasının sonucunda; çocukluk döneminde annesinin, babası tarafından şiddete maruz bırakıldığına şahit olan kişilerin son bir yıl içerisinde başkalarına karşı ağır fiziksel şiddet uygulama ve fiziksel saldırganlık puanları, çocuklukta şiddete tanık olmadığını belirtenlere göre anlamlı derecede yüksek bulunmuştur (Baykal, 2008).

Yapılan başka bir çalışmada, 355 kadının katılımı ile aile içi şiddeti doğuran faktörlere bakılmıştır (Naçar, Baykan, Poyrazoğlu ve Çetinkaya, 2009). Araştırmada, çocuklukta ebeveynlerinden fiziksel şiddet gören erkeklerin eşlerine ve çocuklarına;

çocuklukta ebeveynlerinden fiziksel gören kadınların ise çocuklarına karşı fiziksel şiddet uygulaması anlamlı ölçüde yüksek bulunmuştur (Naçar ve ark., 2009).

İnsanların sosyalleşmeyi öğrendikleri ilk ortam aile olduğu için, aile içerisindeki saldırganlığın, kişilerarası şiddet üzerinde önemli ölçüde etkisi bulunmaktadır (Kaymak-Özmen, 2004). Çocuklar, duygularını ifade etmeyi öğrenirken ebeveynlerini model alırlar (Kaymak-Özmen, 2004). Saldırgan tutum sergileyen ebeveynlerin çocukları da çözüm yolu veya duygularını ifade etme yöntemi olarak saldırgan tavır sergileyebilmektedirler (Kaymak-Özmen, 2004; Zara-Page ve İnce, 2008).

Şiddete maruz kalan kişilerden en çok çocuklar ve kadınlar etkilenmekte ve çeşitli ruhsal problemler geliştirmektedirler (Kaymak-Özmen, 2004). Bu çalışmada kadına yönelik şiddetin ele alınmasından dolayı, şiddetin yalnız kadın sağlığı üzerindeki etkisi incelenecektir.

Şiddetin daha iyi anlaşılmasını sağlayan bir takım kuramlar bulunmaktadır (Öztürk, 2010, s. 31). Bu kuramlar, psikolojik ve toplumsal olarak ikiye ayrılmaktadır.

1.4.1.Şiddeti Açıklamaya Yönelik Psikolojik Kuramlar

Şiddetin psikolojik olarak açıklanmasına yönelik kuramlar da İçgüdü Kuramları ve Amaçsal Kuramlar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

1.4.1.1.İçgüdü Kuramları

Freud, içgüdüleri yaşam içgüdüğü ve ölüm içgüdüğü olmak üzere ikiye ayırmaktadır (Schultz ve Schultz, 2005, s.52). Yaşam içgüdüğü, yemek, içmek, nefes almak,

cinsellik gibi kişiyi hayatta tutan ihtiyaçların karşılanmasını kapsarken, ölüm içgüdü (yıkıcı içgüdü) kişilerin ölüme ilişkin bilinçdışı arzularını kapsamaktadır (Schultz ve Schultz, 2005, s.52,53). Agresyon da ölüm içgüdüünün bir parçasıdır ve yok etmek, öldürmek gibi yıkıcı arzuları içinde barındırır (Schultz ve Schultz, 2005, s. 53). Freud'a göre saldırganlık 3 boyuta ayrılmaktadır (Öztürk, 2010, s. 31). Bunlar; dış saldırılara karşı organizmayı savunma düşüncesine dayalı zalimlik güdülerini; cinsel doyum amacı güden yıkıcılık; yıkım amacı güden yıkıcılık'tır.

Freud'un yanı sıra Lorenz de saldırganlığın içgüdüsel açıklamasına yönelik çalışmalar yapmıştır (Öztürk, 2010, s. 32). Lorenz saldırganlık üzerine yaptığı çalışmaları hayvanlar üzerinden yürütmüştür (Öztürk, 2010, s. 33). Lorenz'e göre, saldırganlık içgüdüleriyle ilişkilidir ve eğer bu saldırganlık hissi boşaltılmazsa organizma içinde birikerek artmasına neden olur (Öztürk, 2010, s. 33).

1.4.1.2.Amaçsal Kuramlar

Erich Fromm'un saldırganlığa ilişkin görüşleri amaçsal değer taşımaktadır. Fromm' a göre saldırganlık yıkıcı bir karakter yapısı olup herkeste belli ölçüde bulunmaktadır. Ancak, kişilerin yaşamı geliştirici özelliklerinin gelişmişlik düzeyi, bu saldırganlık özelliklerini bastırabilmektedir. Bu tarz kişilerde sık sık iç çatışma yaşanmasına rağmen saldırganlık özellikleri ön plana çıkmamaktadır. Fromm'a göre sadistlik, *kinci* ve *esrik yıkıcılık* olarak ikiye ayrılmaktadır. *Kinci Yıkıcılık*, kendisine veya ait olduğu topluluğun üyelerine karşı çektirilmiş haksız acıya verilen tepkidir. *Esrik Yıkıcılık* ise "güçsüzlüğün ve soyutlanmışlığının ayırında olmaktan acı çeken insan, kendinden-geçme durumuna benzeyen bir esrime durumu gerçekleştirerek varoluşsal yükünü omuzlarından atmaya, böylece kendi içinde ve doğayla birliğe yeniden ulaşmaya çabalamasıdır". Fromm, bunun dışında *tinsel sadistlikten* de söz etmektedir. Kişi

tarafından bir başkasının duygularına yönelik aşağılama ve küçümseme içeren her türlü söz ve davranış tinsel sadistliği ifade etmektedir (Aktaran Öztürk, 2010, s. 34-35).

1.4.2.Şiddeti Açıklamaya Yönelik Sosyal Kuramlar

Şiddeti açıklamaya yönelik sosyal kuramlar da kendi aralarında *Sosyal-Psikolojik Yaklaşım* ve *Engellenmeci Yaklaşım* olarak ikiye ayrılmaktadır.

1.4.2.1.Sosyal-Psikolojik Yaklaşım

Şiddet olgusunu sosyal psikolojik açıdan ele alan ilk bilim adamı Adler'dir. Freud'un insanı özünde kötü olarak kabul etmesine karşın Adler daha iyimser bir yaklaşım sergilemektedir. Adler'e göre insanlar sosyal varlıklardır ve bu duygunun gelişmemesi eğitim sistemindeki hatalardan kaynaklanmaktadır. Adler, bu iyimser yaklaşımını şiddet kavramını ele alırken de sürdürmüştür. Adler, saldırganlığın, kişide 5 saldırgan karakter özelliğinin bulunması ile görülebileceğinden söz etmektedir. Bu özellikler; *boş gurur ve hırs, kıskançlık, haset, cimrilik ve kin* dir (Öztürk, 2010, s. 37).

Adler, *boş gurur ve hırsla* sahip olan kişinin başkalarının hükmünü umursamayan, sürekli olarak başkaları tarafından beğenilme arzusu içinde olduklarını söylemektedir. Bu kişiler, nesnelere görünüşüne önem verir ve kendi çıkarları doğrultusunda kişileri önemsiz işlere sürüklerler. Bu tarz kişiler, giderek gerçeklikle bağlantılarını yitirerek, insani ilişkilerinin bozulmasına neden olurlar. Kişinin sürekli güçlü olma çabası, Adler'e göre saldırganlığın altında yatan en önemli etkenlerden biridir. *Kıskançlık*, sevgi ilişkilerinin yanı sıra bütün insani ilişkilerde kendini

göstermektedir. Birbirleriyle yarış içinde olan çocuklar kıskançlık duygusu geliştirerek, dünyaya ve insanlara karşı düşmanca tavırlar sergilemeye başlarlar. Adler *hasedi*, bir kişinin kendi kapasitesinin çok daha üstünde hedeflere sahip olması nedeniyle “aşağılık kompleksi” geliştirmesi şeklinde açıklamaktadır. Bu kompleks altında ezilen kişi, ihmal edilmişlik hissi ile başkalarından farklı tutulduğunu düşünerek hayata karşı düşmanca tavır takınır. Adler’in *cimrilik* ile söz ettiği ise sadece parasal yönden cimri olmak değil aynı zaman da kişinin başkalarına karşı cimrice (fikir, zevk verememesi) davranmasıdır. Adler, saldırgan bir karakter yapısının en baskın özelliğinin *kin* duygusu olduğundan söz etmektedir. Kin duygusu, şiddet olarak kendini gösterebildiği gibi “insan sevmezlik” veya “insanlığa karşı aşırı bir düşmanlık duyma gibi daha yumuşak formlarda da görülebilmektedir (Aktaran Öztürk, 2010, s. 36-40).

Şiddet kavramını açıklamaya yönelik sosyal-psikolojik yaklaşımların en bilineni Bandura tarafından geliştirilen Sosyal Öğrenme Kuramı’dır. Bandura, saldırganlığın model alma yöntemi ile öğrenilen bir davranış olduğundan söz etmektedir. Bandura’ya göre, çocuklar ve yetişkinler saldırgan tavırları, izleyerek ve ödüllendirilerek öğrenirler (Aktaran Öztürk, 2010, s. 40).

1.4.2.2.Engellenmeci Yaklaşım

Öztürk (2010) engellenmenin saldırganlığı ortaya çıkaran önemli bir etken olduğundan söz etmektedir. “*Engellenme bir işin yapılmasının engellenmesi veya yavaşlatılmasıdır. (...)Engellenme saldırganlık duygularına yol açma eğilimindedir*”. Barker, Dembo ve Lewin (1941) tarafından yapılan bir çalışmada bir grup çocuğa bir oda dolusu çekici oyuncaklar gösterilmiş fakat oynamalarına belli bir süre için izin verilmemiştir. Diğer grupta yer alan çocuklara ise oyuncaklarla oynamaları için izin

verilerek, odaya girmeleri istenmiştir. Yapılan gözlemler sonucunda, ilk etapta oyuncaklarla oynamaları engellenen çocukların, oda içerisinde daha saldırgan tavırlar sergiledikleri, oyuncakları yerlere vurdukları görülmüştür. Engellenmenin bu etkisi topluma genellendiğinde, temel ihtiyaçlarını karşılamakta güçlük çeken, “yaşamın tüm yönleriyle kısıtlanan” kişilerin saldırgan tavırlar sergilemesi olağandır (Aktaran Öztürk, 2010, s. 42).

1.5.Kadına Yönelik Şiddet

Kadına yönelik şiddetin en yaygın görünümü, kadının yakın ilişki içerisinde olduğu erkek tarafından şiddete maruz bırakılması şeklinde kendini göstermektedir (WHO, 2002). Genellikle aile içerisinde görülen şiddet, aile içindeki bireyin diğer bireyin sindirilmesine, öfkelenmesine ve baskı altına alınmasına yönelik yaptığı davranışların tümünü kapsamaktadır (T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, 1995).

Aile içi şiddet “*kendini aile olarak tanımlamış bir grup içerisinde, zorlamak, aşağılamak, cezalandırmak, güç göstermek, öfke, gerginlik boşaltmak amacıyla bir bireyden diğerine yöneltilen her türlü şiddet davranışı*”dır (Öztürk, 2010). Şiddetin sürekli olarak yaşanması kadında “örselenme” (battering) yaratmaktadır (WHO, 2002). Örselenen kadın ise kendisinin ve çocuğun ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kalmaktadır (Vahip, 2002). Bu nedenle, çocuk annenin bakımını ve görevlerini üstlenmek zorunda kalarak kendi yaşamına yönelik bir kısıtlamayla karşı karşıya kalır (Vahip, 2002). Bu durum, annenin örselenmesinin bitmesi durumunda bile çocuğun örselenmesinin devam edeceğini göstermektedir (Vahip, 2002). Ancak, bu

çalışmanın kadına yönelik şiddeti ele alması nedeniyle şiddetin yalnızca kadınlar üzerindeki etkisi incelenmeye çalışılacaktır.

Aile içinde yaşanan kadına yönelik şiddet, özgürlüğün kısıtlanması amacı taşıyan ve cinsiyetler arası eşit olmayan güç nedeniyle ortaya çıkan bir insan hakları ihlalidir (T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2008). T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (2008) kadına yönelik şiddeti “kadının, fiziksel, cinsel veya psikolojik zarar görmesiyle veya acı çekmesiyle sonuçlanan veya sonuçlanması muhtemel olan hareketler” şeklinde tanımlamaktadır.

Dil, din, ırk, ekonomik durum gözetmeksizin dünyanın her yerinde şiddete maruz kalan kadınların sayısı azımsanamayacak kadar fazladır (WHO, 2002). 48 farklı çalışmanın incelendiği bir araştırmada, kadınların %10 ila %69'unun eşleri tarafından fiziksel şiddete maruz kaldığı saptanmıştır (WHO, 2002). Türkiye’de 1988 yılında PIAR tarafından yürütülen kadına yönelik şiddeti araştıran bir araştırmada şiddet gören kadınların oranının %75 olduğu saptanmıştır (Subaşı ve Akın, 2005). Gülçür (1999) Ankara’da yaşayan 155 kadın üzerinde yaptığı bir çalışmada kadınların %39’unun fiziksel, %89’unun psikolojik, %16’sının cinsel şiddete maruz kaldığını saptamıştır. İlkaracan (1996) Berlin’de yaşayan 114 Türk kökenli kadının katılımı ile gerçekleştirdiği çalışmasında, kadınların %25’inin cinsel, %20.9’unun ekonomik, fiziksel ve psikolojik şiddet görenlerin ise sayısının %14.7 ila %32.5 arasında değiştiğini bulmuştur. Kocacık (2004) aile içi şiddeti araştıran çalışmasında, kadınların %56.4’ünün şiddet gördüğünü, bunların %73’ünün eşleri, %18.1’inin babaları, %6.4’ünün ailenin diğer bireyleri tarafından uygulandığını bulmuştur (aktaran Öztürk, 2010, s.96).

Diyarbakır'da 75 kadın üzerinden yürütülen bir çalışmada, kadınların %62'sinin fiziksel şiddet, bunların %65.3'ü eşlerinden, %18,6' sının babalarından, gerisinin ise diğer aile bireyleri tarafından şiddete maruz bırakıldığı; araştırmaya katılan kadınların %73'ünün ise psikolojik şiddet yaşadığı bulunmuştur (Demir-Akçer, 2006).

Altınay ve Arat (2007) 56 ilden 1800 kadının katılımıyla Türkiye'deki aile içi şiddeti temsil eden bir çalışma yürütmüştür. Bu çalışmada, eşi tarafından fiziksel şiddete maruz bırakılan kadınlarının oranı %35, cinsel şiddete maruz kalanların oranı %14, ekonomik şiddete maruz kalanların ise oranı %36 olarak saptanmıştır (Altınay ve Arat, 2007).

Şiddetin bu derece yaygın olması ve hemen herkesin yaşamında bir kez şiddete maruz kalması nedeniyle, insanlar tarafından "hayatın bir parçası" olarak görülmekte ve şiddete karşı tepkisiz kalınmaktadır (Zara-Page ve ince, 2008). Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması (TNSA) 2003 sonuçlarına göre, şiddet yaşayan kadınların %39'unun eşleri tarafından şiddet görmeyi hak ettiklerine inandıkları saptanmıştır. TNSA 2008 raporunda ise bu oranın %25'e düştüğü görülmektedir. Aile içi şiddeti inceleyen başka bir çalışmada ise 146 kadın araştırmaya katılmış ve bu kadınların %40.4'ü şiddete maruz kaldıklarını belirtmiştir (Hıdıroğlu, Topuzoğlu, Ay ve Karavuş, 2006). Şiddet gören kadınların %42.5'i çocukların bakımını ihmal ettiklerinde, %41.8'i kocalarına karşılık verdiklerinde eşlerinden şiddet görmeyi hak ettiklerine inandıklarını belirtmişlerdir (Hıdıroğlu ve ark., 2006). Bu çalışma, aile içindeki bireylerin birbirlerine uyguladıkları şiddetin en önemli nedenini erkeğin şiddet uygulaması ve kadının da bu şiddeti haklı bulması olarak saptamıştır (Hıdıroğlu ve ark., 2006).

Yapılan birçok araştırma, kadınların yaşadıkları şiddetin başında dayak yeme, itilme-kakılma ve bunun gibi fiziksel yaralanmaya neden olacak davranışlar ile psikolojik şiddetin geldiğini göstermektedir (Demir-Akçer, 2006; Gülçür, 2009). Kadına yönelik şiddeti inceleyen bir çalışmada, 162 evli kadın çalışmaya dahil edilerek yaşadıkları şiddet sorgulanmıştır (Güler, Tel ve Özkan-Tuncay, 2005). Kadınların %40.7'si şiddete maruz kaldığını belirtmiştir (Güler ve ark., 2005). Çalışmaya katılan kadınlar şiddeti tanımlarken %59.7'sinin fiziksel olarak tanımladığı, ekonomik ve cinsel şiddeti tanımlayanların ise olmadığı görülmüştür (Güler ve ark., 2005).

1.5.1.Kadına Yönelik Şiddetin Türleri

Yapılan çalışmalarda kadınların ekonomik ve cinsel şiddeti tanımlamaması, bu konu hakkındaki bilginin yetersizliğinden veya bu konuların aile içinde saklanması gerektiğine inanmalarından kaynaklandığı düşünülmektedir (Zara-Page ve İnce, 2008). Kırsal bölgelerde yaşayan kadınlar başta olmak üzere pek çok kadının sahip olduğu hakları bilmemesi de şiddeti tanımlarken ekonomik ve cinsel şiddetten söz etmemelerine neden olabilmektedir (İlkkaracan, 1998). Bilgi eksikliği sebebiyle yaşadıkları zorluğu şiddet olarak tanımlamayan kadınlar vardır (Damka, 2009). Gerekli önlemlerin alınabilmesi için şiddetin tanımının daha iyi bilinmesi gerekmektedir (Damka, 2009). Aile içi şiddet denildiğinde akla ilk gelen, şiddetin fiziksel boyutudur, ancak şiddet fiziksel olabildiği gibi cinsel, duygusal ve ekonomik de olabilmektedir (Kadına Yönelik Şiddet El Kitabı, 2008). Bu bölümde şiddetin türleri üzerinde durularak, şiddetin boyutlarının daha iyi anlaşılmasına katkı sağlanacaktır.

1.5.1.1.Fiziksel Şiddet

Şiddetin en yaygın görünümü fiziksel şiddettir (Mavili-Aktaş, 2006, s. 34). Erkeğin fiziksel gücünü kadının bedensel bütünlüğüne yönelik bir tehdit unsuru olarak kullanarak, kadını kendi denetimi altında tutmayı hedefleyen davranışlar, fiziksel şiddeti oluşturmaktadır (Öztürk, 2010). İtip kakmak, tokatlamak, dövmek, tekmelemek, kesici, delici, yakıcı aletlerle bedene zarar vermek, boğmak, saç çekmek, silahla yaralamak, sağlıksız koşullarda yaşamaya mecbur etmek, bedensel zarara yol açacak biçimde sağlık hizmetlerinden yararlanmasına engel olmak, temel ihtiyaçlarını karşılamaktan mahrum etmek fiziksel şiddet kategorisine giren davranışlardır (Kadın Sığınma Evleri Klavuzu, 2008; Kadına Yönelik Şiddet El Kitabı, 2008; Trevillion, Agnew-Davies ve Howard, 2011).

Tüm Dünya'da kadına yönelik şiddetin önlenmesine ilişkin büyük bir çaba gösterilmesine rağmen, bu sorun kadının ve toplumun gelişmesinin önünde engel olmaya devam etmektedir (Kadın Sığınma Evleri Klavuzu, 2008). Dünya Sağlık Örgütü'nün 10 farklı ülkeden 24.000 kadınla yürüttüğü bir çalışmada eşleri tarafından fiziksel şiddet gören kadınların oranının %13 ile %61 arasında değiştiği bulunmuştur (WHO, 2005). T.C. Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (2008) tarafından Türkiye genelinde yapılan bir araştırma, aile içi fiziksel şiddete maruz kalan kadınların oranının %39 olduğunu söylemektedir. Yapılan farklı çalışmalarda kadına yönelik fiziksel şiddetin yaygınlığını ortaya koymaktadır. Hıdıroğlu ve arkadaşlarının (2006) 146 kadınla yaptığı çalışmada, fiziksel şiddet gören kadınların oranı %40.4 olarak bulunmuştur. Gülçür ise çalışmasında (1999) eşlerinden fiziksel şiddet gören kadınların oranını %39 olarak saptamıştır.

1.5.1.2.Cinsel Şiddet

Cinsel şiddet, şiddetin cinselleştirilmesidir (Öztürk, 2010, s. 62). Cinsellik, erkeklerin hüküm sürdüğü bir alan olduğu için kişi, erkek kimliğini ispatlama ihtiyacı hissederek isteklerinin yerine gelmesi için gücünü kullanmaya yönelir (Öztürk, 2010, s. 62). Kendi hak ve özgürlüğünün sınırından haberdar olmayan kadın ise eşinin her isteğini yerine getirmenin “kadınlık görevleri” arasında yer aldığını düşünmektedir (Mavili-Aktaş, 2006, s. 35).

Kişiyi istemediği şekilde, istemediği zamanda ve yerde cinsel ilişkiye zorlamak, sözlü taciz, hoş olmayan şakalar, cinsel ilişki sırasında canını acıtmak, cinsel organlara zarar vermek, tecavüz etmek, başkalarıyla ilişkiye zorlamak, cinsel nesne muamelesi yapmak, enset ilişkiye kalkışmak gibi davranışlar cinsel şiddet kapsamına girmektedir (Kadın Sığınma Evleri Klavuzu, 2008; Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet, 2008; Mavili-Aktaş, 2006, s. 34; Öztürk, 2010, s.63).

Fiziksel şiddetten sonra en sık görülen şiddet türü olan cinsel şiddet çoğu zaman fiziksel şiddet ile birlikte görülmektedir (Öztürk, 2010, s.62). Kenya’da 4876 kadın üzerinde yürütülen bir araştırmada, şiddet türlerinden en az birine maruz kalanların %40, fiziksel şiddete uğrayanların %36, cinsel şiddete uğrayanların ise %13 olduğu bulunmuştur (Kimuna ve Djamba, 2008). Dünya Sağlık Örgütü’nün (2005) 10 ülkede yaptığı araştırmanın sonucuna göre ise fiziksel şiddetten sonra %6 ile %59 oranı arasında en çok görülen şiddet türü cinsel şiddet olarak bulunmuştur.

Cinsel şiddete maruz kalan kişinin güven duygusu derinden sarsılır (Öztürk, 2010, s. 64). Cinsel şiddet aile bireylerinin biri tarafından gerçekleştirildiğinde ise kişi sadece aileye değil aynı zamanda kendisine ve başkalarına karşı da güvenini yitirmektedir

(Öztürk, 2010, s. 64). Bu nedenle, cinsel şiddetin etkileri yaşam boyu kişiyi etkilemeye devam eder (Öztürk, 2010, s. 64).

1.5.1.3.Ekonomik Şiddet

Kadını bağımlı hale getirme amacıyla parasının, faaliyetlerinin ve ekonomik kaynaklarının başkası tarafından kontrol edilmeye çalışılmasını içermektedir (Fawole, 2008). Paranın harcanması veya biriktirilmesine ilişkin kadının fikrinin sorulmaması, kadının kendi ihtiyaçlarını karşılayamaz duruma getirilmesi de ekonomik şiddetin özelliklerindedir (Fawole, 2008).

Ekonomik şiddet, para vermemek veya kısıtlı para vermek, kazançlar ve giderler hakkında bilgilendirmemek, çalışmasını engellemek veya istemediği bir işte zorla çalıştırmak, kadının mallarını veya parasını elinden almak, evin masraflarını karşılamamak gibi davranışlardır (Aile İçi Şiddetle Mücadele El Kitabı, 2010; Can-Gürkan ve Coşar, 2009; Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet,El Kitabı 2008).

Dünya'nın her yerinde kadınların ekonomik yönden güçlü hale gelmesinin önü kapatılmaya çalışılmaktadır (Can-Gürkan ve Coşar, 2009). Ekonomik şiddeti artıran nedenlerin başında, kendi kendine yetememe, kültürel ve sosyal yapı, cinsiyet rolleri, cinsiyetler arası eşitsizlik, dini inanç, düşük benlik saygısı, fakirlik ve zayıf kişilik özellikleri gelmektedir (WHO, 2002, aktaran Can-Gürkan ve Coşar, 2009).

1.5.1.4.Duygusal Şiddet

Kişinin, bir başkasını duygular aracılığıyla kontrol altına alması duygusal şiddet olarak açıklanmaktadır (Öztürk, 2010, s. 58). Duygusal şiddet, fiziksel şiddete dönüşme tehdidi içermektedir (Mavili-Aktaş, 2006, s. 36). Bu nedenle, duygusal şiddete maruz kalan kişi, geleceğine yönelik kaygı ve korku hissettiğinden dolayı örselenme meydana gelebilmektedir (Öztürk, 2010, s. 58). Aile içinde duygusal şiddete maruz kalan kadının sevgi ve ilgiden yoksun kalması nedeniyle kendine olan güveni sarsılabilir (Öztürk, 2010, s. 58). Şiddetin bu türü, kişinin kendine olan güvenini sarsarak kişiyi korkutma ve kendisini güçsüz hissettirme amacı taşımaktadır (Çiftçi, 2007). Fiziksel şiddete göre daha kabul edilebilir görülse de duygusal şiddetin daha örseleyici olduğu bilinmektedir (Öztürk, 2010, s. 58).

Aile içinde kadına yönelik görülen duygusal şiddet genellikle, "kadınla doğrudan iletişimi kesmek, konuşmamak, surat asmak, kadının kendisini ifade etmesini, görüş ve düşüncelerini ifade etmesini engellemek, duygusal sömürü yapmak, imalı konuşmak, kadının kendisine güvenini ve saygısını yitirmesine neden olmak, kadının verdiği kararlara ilişkin şüphe etmesine neden olmak, kadının sosyal hayatını katı kurallarla kısıtlamak, kadının kendi mantık sürecinden şüphe etmesine neden olmak, kadını sürekli eleştirmek, kadının çevresiyle bağlarını koparmak, kadının hareket özgürlüğünü kısıtlamak, kadını kıskançlık bahanesiyle sürekli kontrol altında tutmak, ailesiyle ve arkadaşlarıyla görüşmesini engellemek, sosyal ilişkilerini kısıtlayarak yalnız ve desteksiz bırakmak, herkesin önünde aşağılayıcı konuşmalar yaparak utandırmak, hastaneye yatması gerekecek kadar ruhsal anlamda hasta olduğunu söylemek, kadının sevdiği eşyalara zarar vermek, sürekli takip etmek, çirkin veya işe yaramaz olduğunu söylemek, aldatmak, kadının

çocuğuyla ilgilenmesine engel olmak, çocuğu kadına yönelik olumsuz etkilemek” gibi davranışları içermektedir (Kadın Sığınmaevleri Klavuzu, 2008).

Türkiye’de aile içi şiddeti konu alan bir araştırmada duygusal şiddete maruz kalan evli kadınların oranı %44 olarak diğer şiddet türlerinden daha yüksek (fiziksel şiddet %39, cinsel şiddet %15, ekonomik şiddet %37) bulunmuştur (Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması, 2009). Duygusal şiddet fiziksel şiddete dönüşme tehdidi taşıdığından dolayı, bu iki şiddet türünün birbirleriyle ilişkili olduğu bilinmektedir (Mavili-Aktaş, 2006, s. 36). Duygusal şiddetin, fiziksel şiddetle ilişkili olduğu ve bazı durumlarda fiziksel şiddete neden olduğunu belirten çalışmalar da bulunmaktadır (Schumacher ve Leonard, 2005). Murphy ve O’Leary (1989) yaptıkları çalışmada, psikolojik şiddetin fiziksel şiddetle ilişkili olduğunu ve psikolojik şiddetin, fiziksel şiddetin ilk belirtileri olduğunu saptamışlardır (aktaran Schumacher ve Leonard, 2005).

1.5.2. Kadına Yönelik Şiddeti Açıklamaya Çalışan Kuramsal Yaklaşımlar

1.5.2.1. Genel Sistemler Kuramı

Aile içinde yaşanan şiddeti açıklamaya yönelik kuramların başında Straus (1973) ve Jean Giles Sims (1983) tarafından geliştirilen Genel Sistemler Kuramı gelmektedir. Genel Sistemler Kuramı’na göre aile içinde yaşanan şiddet, “bireysel patolojinin” değil, sistemin bir ürünüdür. Buna göre, aile içinde yaşanan şiddet, sistemin çalışma düzeyini etkilemektedir. Straus (1973) aile içi şiddet ile genel sistemler kuramı arasındaki ilişkiyi açıklamaya yönelik 8 madde geliştirmiştir (Öztürk, 2010, s.43):

- 1) Aile üyeleri arasında şiddetin pek çok nedeni ve kökeni vardır. Normatif yapılar, kişisel özellikler, engellenme ve çatışmalar sadece bunlardan bir kaçıdır.
- 2) Aile içi şiddet rapor edilenden çok daha fazladır.
- 3) Aile içi şiddetin çoğu ya inkar edilir ya umursanmaz.
- 4) Stereotip olan aile içi şiddet imajı çocuklukta ebeveynlerden, kardeşlerden ve diğer çocuklardan öğrenilir.
- 5) Aile içi şiddet stereotipleri sıradan sosyal etkileşimler ve kitle iletişim araçları vasıtasıyla gençler ve çocuklar için devamlı olarak yeniden tasdik edilir.
- 6) Şiddet eylemleri, şiddet eğilimli kişiler tarafından olumlu geri besleme yoluyla üretilebilir.
- 7) Şiddetin kullanımı aile normlarının tersine olduğu zaman sıradan şiddet üzerine ilave çatışmalar yaratır.
- 8) Şiddet eğilimli kişileri sınıflandıran kişiler şiddet eğilimli bir rol oynamak, diğerlerinin beklentilerini gerçekleştirmek veya kendi şiddet eğilimli veya tehlikeli kavramlarını gerçekleştirmek için cesaretlendirilmiş olabilirler.

Straus' un 8 maddelik bu modeli Giles Sims tarafından kadına yönelik şiddetin nedenlerini açıklayan bir model haline getirilmiştir (Öztürk, 2010, s.43):

- 1) Aile sistemini kurma
- 2) Şiddetin ilk ortaya çıkışı
- 3) Şiddetin devamlı hale gelmesi
- 4) Seçim noktası
- 5) Sistemden ayrılma
- 6) Aynı şeyin çoğalması veya yeniden yaşanması.

1.5.2.2. Kaynak Kuramı

Bu kurama göre, bütün sistemler “güç ve güç tehdidine” dayanmaktadır. Aile içerisinde daha fazla güce sahip olan kişi sosyal, kişisel ve ekonomik kaynakları yönetme yetkisine sahiptir (Öztürk, 2010, s.43-45). Aile ilişkilerinde her kişinin, ilişkiye getirdiği kaynak doğrultusunda karar verme gücü bulunmaktadır (Baykal, 2008). Sosyal, ekonomik ve kişisel kaynaklardan daha azını elinde bulunduran, dolayısıyla da kaynakları kontrol etmekte daha az karar verme yetkisi bulunan kişinin şiddete yönelik davranışları daha fazla olabilmektedir (Brewster, 2002, aktaran Baykal, 2008). William Good’a göre, ailede eğer yeterli kaynağı elinde bulunduramayan bir erkek varsa, bu kişi “egemenliğini sürdürmek için güç kullanmaya” yönelebilmektedir (aktaran Öztürk, 2010). Rodman’ın statü tutarsızlığı kavramı (status inconsistency) da kadına yönelik şiddeti bu bağlamda açıklamaktadır (Levinson, 1989, aktaran Baykal, 2008). Bu kurama göre, kişinin elinde bulunan kaynaklar arasında tutarsızlık varsa veya aile normları “belirsiz ve değişken” ise böyle bir ortamda şiddetin ortaya çıkma riski artar (Levinson, 1989, aktaran Baykal, 2008). Kaynaklar arası tutarsızlıklar stresli ortamın oluşmasına bu da aile içinde görülen şiddetin artmasına sebep olabilmektedir (Levinson, 1989, aktaran Baykal, 2008). Kadının toplumdaki yerinin artması ve erkeğin egemenliğini kaybetme riskiyle karşı karşıya kaldığı geçiş dönemlerini yaşayan toplumlarda kadına yönelik şiddetin görülme riski oldukça fazladır (Levinson, 1989, aktaran Baykal, 2008).

1.5.2.3. Ekolojik Kuram

Bu model, insanların sergilediği şiddet davranışlarını açıklarken kişinin, sosyo-kültürel çevresi ve toplum ile olan etkileşimine odaklanmaktadır (WHO, 2002). Bu

model ilk olarak çocuk istismarı ve gençlik şiddeti üzerine odaklanmış daha sonra yakın ilişki şiddetini açıklamaya çalışmıştır (WHO, 2002). Kişinin çevresi ile olan ilişkisi doğrultusunda şiddet davranışının ortaya çıktığını söylemektedir (WHO, 2002). Şiddet, bireysel, ilişkisel, çevresel, toplumsal olmak üzere 4 boyutta incelenmektedir (WHO, 2002).

Bireysel boyut (individual), kişinin biyolojik ve kişisel geçmişinden getirdiği özelliklerin kişinin davranışını ortaya çıkardığını söylemektedir (WHO, 2002). Bu davranışlar doğrultusunda kişinin karakter yapısı onun ya kurban olmasına ya da şiddeti sergileyen kişi olmasına sebep olur (WHO, 2002).

İlişkisel boyut (relationship), kişinin şiddete maruz kalmasına veya şiddet uygulamasına neden olan ilişkilerinin birbiriyle nasıl bağlandığıyla ilgilendir (WHO, 2002). Bu boyut, kişinin davranışlarının aile içinde değişebileceğini söylemektedir (WHO, 2002).

Çevresel boyut (community), bütün sosyal ilişkileri kapsayan çevreye odaklanmaktadır (WHO, 2002). Kişinin, şiddet mağduru ya da şiddet uygulayan bir kişiye dönüştüren ilişkilerini açıklamaya çalışmaktadır (WHO, 2002). Bu boyuta göre, şiddet daha çok, düşük sosyoekonomik düzeye sahip, işsizlik oranının yüksek, sosyal izolasyonun yaygın olduğu durumlarda görüldüğünü belirtmektedir (WHO, 2002).

Toplumsal boyut (societal), şiddetin ortaya çıkmasına neden olan etkenleri açıklarken daha geniş toplumsal faktörleri (sağlık, eğitim, ekonomik, sosyal haklar ve eşitsizlik) içine almaktadır (WHO, 2002). Bu faktörler, “çatışmaları çözmede şiddetin kabul edilebilir bir yöntem olarak kullanılmasını destekleyen kültürel

normlar, intiharın kişisel bir seçim olduğuna yönelik tutumlar, kadınlar ve çocuklar üzerindeki erkek egemenliğini yerleştiren normlar, çocukların refahı konusunda ebeveynlere öncelik veren normlar, güvenlik güçlerinin vatandaşlara yönelik aşırı zor kullanmasını destekleyen normlar, siyasi çatışmaları destekleyen normlar” dır (WHO, 2002).

1.5.2.4. Sosyo-Biyolojik Kuram

Bu kurama göre, aile içi şiddet, kişinin genetik yatkınlığı ve biyolojik yapısı ile açıklanabilir (Öztürk, 2010, s. 45). Şiddete maruz kalanların ve şiddet uygulayanların kişilik yapıları üzerinde durulmaktadır (Baykal, 2008). Yapılan çalışmalarda şiddet uygulayan kişilerin genellikle (borderline, sadistik, narsistik, antisosyal) benzer kişilik yapılarına sahip oldukları, patoloji boyutunda kıskançlık, terk edilme korkusu, düşük benlik saygısı gibi kişilik özellikleri taşıdıkları bilinmektedir (Brewster, 2002; Kurst-Swanger, 2003; Riggs ve ark., 2000, aktaran Baykal, 2008). Şiddete maruz kalan kişilerin özellikleri incelendiğinde genellikle bağımlı kişilik ve mazoşistik yapılanma gösterdikleri bulunmuştur (Baykal, 2008).

1.5.2.5. Sosyal Kontrol Kuramı

Gelles (1983) kadına yönelik şiddeti açıklarken yarar-zarar kavramından söz etmektedir (Öztürk, 2010, s. 46). Şiddetin sürekliliğinin en önemli nedenlerinden biri şiddeti uygulayan kişi açısından şiddetin bedelinin düşük olmasıdır (Baykal, 2008). Gelles'te şiddet davranışının, ödülün maliyetten fazla olduğu durumlarda ortaya çıktığını söylemektedir (Öztürk, 2010, s. 46). Çocuk yetiştirirken terbiye verme yöntemi olarak şiddete başvurulmasının, toplum tarafından kabul edilebilir bir davranış olarak görülmesine dikkat çekmektedir (Öztürk, 2010, s. 46).

1.5.2.6. Ataerkil Sistem Kuramı

Ataerkillik, erkeğin her alanda kadının üzerinde egemenlik kurmasını ve kadının erkek tarafından kontrol edilmesini içerir (Baykal, 2008). Erkekler, ataerkil sistemin kendilerine verdiği egemenlik hakkı ile sosyal ve ekonomik çevrede “ayrıcalıklarını” sürdürürler (Baykal, 2008). Kadına yönelik şiddette, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin bir ürünüdür (Cunningham, 1998; Loue, 2000; Schneider, 2000, aktaran Baykal, 2008).

1.6.Sosyal Destek

İlgili yazın incelendiğinde, ruh sağlığı alanında yapılan çeşitli araştırmalarda, psikolojik rahatsızlıklara karşı koruyucu bir role sahip olan sosyal desteğin öneminin ön plana çıktığı görülmektedir (Eker, Akar ve Yıldız, 2001). Ancak, son yıllarda yapılan çalışmalarda, sosyal desteğin var olup olmamasından çok, kişinin algıladığı sosyal destek üzerinde durulmaya başlanmıştır (Eker ve ark., 2001).

Eker, Arkar ve Yıldız (2001), sosyal desteğin tanımını, kişinin ailesi, arkadaşları veya yakın çevresinden aldığı ve stresin olumsuz etkilerini iyileştiren doğal destek olarak yapmaktadır. Sosyal destek, kişiye sevildiğini, bir gruba olan aidiyetini ve kendilik değerini hissettirir (Weiss, 1974, aktaran Barrera, Andrews, Burnes ve Atenafu, 2007). Kişileri stresli olaylara karşı korur ve insanlara bu olaylarla baş edebilme gücü verir (Cohen, 1992).

Sosyal destek ile ilgili çalışmalar incelendiğinde Tampon Kuramı ve Temel Etki Kuramı göze çarpmaktadır. Tampon Kuramı' na göre, sosyal destek, kişileri stresli

zamanlarda koruyan bir tampon görevi görmektedir (Cohen ve Wills, 1985). Bu kuram, sosyal destek ile kişilerin psikolojik ve fiziksel açıdan sağlıklı olması arasında pozitif yönde bir korelasyon olduğunu söylemektedir (Cohen ve Wills, 1985). Ayrıca, bu kurama göre; kişi sadece stres altındayken sosyal destekten yararlanmaktadır (Cohen ve Wills, 1985). Temel Etki Kuramı ise kişinin her durumda sosyal destekten yararlandığını söylemektedir (Cohen ve Wills, 1985). Çakır ve Palabıyıkoglu (1993), sosyal desteğe her durumda ulaşan kişinin kendilik kabulü ve değerinde olumlu etkisinin olacağını belirtmektedir.

İlgili yazın incelendiğinde, sosyal destek ile ilgili çalışmaların uzun yıllar önceye dayandığı görülmektedir. Durkheim'ın (1897/1951) intihar (suicide) üzerine yaptığı çalışması ile zayıflamış sosyal bağların önemi ön plana çıkmıştır. Çalışmasının sonucunda, intihar oranının zayıflamış sosyal bağlara sahip olan kişilerde daha yüksek olduğu bulunmuştur (aktaran Vaux, 1988).

Sosyal desteğin bugünkü anlamı ile ele alınışı Bowlby'nin (1969, 1977) bağlanma üzerine yaptığı çalışmalara dayanmaktadır. Bowlby, sosyal ilişkinin yaşamın ilk evrelerinde başlayarak yaşam boyu kişiyi koruyucu bir etkiye sahip olduğuna değinmiştir (aktaran Vaux, 1988).

Cohen (1992) yaptığı çalışmada sosyal desteğin 3 farklı kavramdan oluştuğunu söylemektedir. Bu kavramlar; sosyal bağlar, algılanan sosyal destek ve destekleyici davranışlardır. Sosyal bağlar, kişinin sahip olduğu ilişki tarzını, niteliğini ve kalitesini oluşturmaktadır. Algılanan sosyal destek, sosyal ilişkilerden alabileceği duygusal desteği ifade etmekte ve sosyal ilişkinin fonksiyonunu vurgulamaktadır. Destekleyici davranışlar ise kişiye, stresli olaylarla yüzleşmesinde gerekli yardımı sağlamak olarak açıklanmaktadır (Cohen, 1992).

Sosyal desteğe yönelik pek çok tanım bulunmasının yanı sıra bunlardan en bilineni Cobb (1976) tarafından yapılan sosyal destek tanımıdır (Malecki ve Demaray, 2002). Cobb' a göre; sosyal destek, sevilme, değer görme ve belli bir sosyal grup tarafından kabul edilme ve saygı görmeyi içermektedir (Malecki ve Demaray, 2002). Tardy (1985) ise sosyal desteği beş farklı boyutta ele almaktadır (Malecki ve Demaray, 2002). Bu boyutları, desteğin yönü (direction), yapısı (disposition), uygunluğun değerlendirilmesi (description/ evaluation), içeriği (content) ve ağı (network) oluşturmaktadır (Malecki ve Demaray, 2002). Desteğin yönü, sosyal desteğin verilmesini veya alınmasını ifade etmektedir. Sosyal desteğin yapısının iki boyutu vardır: kişinin kullandığı ve erişebildiği destektir (Malecki ve Demaray, 2002). Uygunluğun değerlendirilmesi ise, kişinin aldığı desteği doyum açısından değerlendirmesini ifade etmektedir (Malecki ve Demaray, 2002). Sosyal desteğin içerik boyutu dört kısımdan oluşmaktadır. Bunlar; sevgi, empati ve dürüstlük gibi duyguları içeren *duygusal (emotional) destek*; para, zaman gibi maddi kaynaklara dayanan *araçsal (instrumental) destek*; kişiye belli alanlarda tavsiyede ve yönlendirmelerde bulunmayı temsil eden *bilgi vermeye dayalı (informational) destek*; kişinin kendisini değerlendirmek için kullanacağı geribildirim verilmesini ifade eden *değerlendirmeye dayalı destektir* (Malecki ve Demaray, 2002). Son olarak, desteğin ağı (network) boyutu ise kişinin sosyal çevresindeki kişileri temsil etmektedir (Malecki ve Demaray, 2002).

Kişilerin çevresinden aldığı sosyal destek farklı tiplerde görülebilmektedir: (a) *Maddi destek (tangible support)*, maddesel bir yardımı içeren desteğin sağlanması; (b) *değerlendirmeye dayalı destek (appraisal/appraisal support)*, başkaları tarafından öneri ve geribildirim sağlanması; (c) *özgüvene dayalı destek (self-esteem support)*, başkalarıyla olan etkileşim sonucunda kişinin kendisini iyi hissetmesini sağlayan

destek; (d) *duygusal destek (emotional support)*, kişiye sevildiğini, değer gördüğünü, kabul edildiği hissini veren destek; (e) *aidiyete dayalı destek (belongingness support)* ise günlük faaliyetlerini paylaşabildiği arkadaşların yer aldığı bir gruba ait olmanın kendisine sağladığı destek olarak tanımlanmaktadır (Cohen ve Hoberman, 1983; Leavy, 1983, aktaran Bares ve Toro, 1999).

1.6.1. Şiddet Gören Kadınlar Açısından Sosyal Desteğin Önemi

İlgili yazın incelendiğinde, travma sonrası psikolojik uyum ile sosyal destek arasındaki ilişkiyi gösteren pek çok araştırma olduğu görülmektedir (Prati ve Pietrantonio, 2010). Araştırmaların pek çoğu sosyal desteğin, travmanın olumsuz etkilerini iyileştirici bir etkisinin olduğunu söylemektedir (Brewin ve ark., 2000). Bazı araştırmalar sosyal desteğin, travmanın olumsuz etkilerinden korumadaki rolünden söz ederken, bazıları sosyal destek ile psikolojik ve fiziksel rahatsızlıklar arasında doğrudan bir ilişki olduğunu, bir kısmı da sosyal desteğin stresin olumsuz etkileri üzerinde hafifletici bir role sahip olduğundan söz etmektedir (Çakır ve Palabıyıkoglu, 1993). Araştırmalar, algılanan sosyal desteğin, alınan sosyal desteğe göre travmanın olumsuz etkilerini iyileştirmede daha etkili olduğunu göstermektedir (Prati ve Pietrantonio, 2010). Sosyal desteğin travmatik olaylar sonrasında dayanıklılığı artırıcı bir etken olduğu da belirtilmektedir (Prati ve Pietrantonio, 2010).

Eşi tarafından fiziksel ve psikolojik istismara maruz kalmış kadınlar üzerinde yapılan bir araştırmada sosyal destek ile TSSB belirtileri arasındaki ilişkiye bakılmıştır (Babcock, Roseman, Green ve Ross, 2008). Araştırmada, fiziksel şiddetin sıklığı ile TSSB belirtileri ve psikolojik istismar arasında pozitif korelasyon bulunurken, psikolojik istismar ile sosyal destek arasında negatif korelasyon bulunmuştur

(Babcock ve ark., 2008). Bu araştırma da sosyal desteğin travma belirtileri üzerindeki hafifletici etkisini gösterir niteliktedir.

Şiddete uğramış kadınlar üzerinde yapılan başka bir araştırmada ise, 160 kadın üzerinde sosyal desteğin temel (main effect), hafifletici (moderating effect) ve aracı etkisi (mediating effect) incelenmiştir. Araştırmaya kadınların istismar yaşantısı, sosyal destek, depresyon ve yaşam kaliteleri gibi değişkenler katılmıştır. Çalışmanın sonunda, sosyal destek ile yaşam kalitesi arasında pozitif yönlü, depresyonla arasında ise negatif yönlü korelasyon bulunmuştur Ayrıca, görece hafif düzeydeki istismar yaşantılarında sosyal desteğin güçlü bir tampon etkisi gösterdiği de bulunmuştur (Beeble, Bybee, Sullivan ve Adams, 2009).

1.7. Tezin Amacı

Bu araştırma, eşlerinden gördükleriyle şiddet nedeniyle kadın konukevlerinde kalan kadınların travma sonrası süreçlerinin anlaşılması amacıyla tasarlanmıştır. Araştırmanın amacı, şiddet mağduru kadınların travma sonrası stres belirtileri ve travma sonrası gelişim düzeylerinin yordanmasıdır. Bu amaç doğrultusunda,

araştırmanın temel hipotezi; **sosyo-demografik özellikler, algılanan sosyal destek, dünyaya ilişkin varsayımlar ve travma sonrası stres belirtilerinin, travma sonrası gelişim düzeyindeki varyansa anlamlı katkıda bulunacağı yönündedir.**

Araştırmanın diğer hipotezi ise,

Travma sonrası gelişim ve travma sonrası stres belirtilerinin yordanmasında özgün (unique) ve ortak (shared) değişkenlerin bulunduğu yönündedir.

Ayrıca, aşağıda yer alan şu sorulara yanıt aranacaktır:

1. Araştırmada yer alan değişkenler (algılanan sosyal destek, dünyaya ilişkin varsayımlar, travma sonrası stres belirtileri ve travma sonrası gelişim) arasında nasıl bir ilişki vardır?
2. Kadın konukevlerinde yaşayan kadınların sosyo-demografik değişkenleri (yaş, eğitim düzeyi, anne-baba ve eşin eğitim düzeyi, evlenme yaşı ve evli kalma süreleri) ile araştırma değişkenleri (dünyaya ilişkin varsayımlar, travma sonrası stres belirtileri ve travma sonrası gelişim) arasında nasıl bir ilişki vardır?
3. Kadın konukevlerinde yaşayan kadınların şiddet görme deneyimlerine yönelik değişkenler (evliliklerinde gördükleri ilk şiddetin zamanı, yaşadıkları şiddetin süresi, sıklığı, konukevlerinde kalma süreleri ve evlenmeden önce kendi ailelerinden gördükleri şiddetin sıklığı) ile araştırma değişkenleri (dünyaya ilişkin varsayımlar, travma sonrası stres belirtileri ve travma sonrası gelişim) arasında nasıl bir ilişki vardır?
4. Evlenmeden önce kendi ailelerinde şiddete maruz kalan kadınların travma sonrası stres belirtileri, travma sonrası gelişim ve dünyaya ilişkin varsayımlar puanları, evlenmeden önce ailesinde şiddete maruz kalmamış kadınların aynı ölçeklerden aldıkları puanlardan farklı mıdır?

1.8. Tezin Önemi

Aile içinde görülen şiddetten en çok kadınların ve çocukların etkilendiği bilinmektedir (Kaymak-Özmen, 2004). Ailenin, insanlara sosyalleşmeyi öğreten ilk ortam olması sebebiyle şiddetin kişilerarası ilişkilerde kullanılmasının sürekliliğini arttırıcı ve şiddetin kuşaklararası aktarımını destekleyici bir rolü olduğu da düşünülmektedir. Yapılan araştırmalar da, aile içinde şiddete maruz kalan veya tanık olan çocukların ileride sorun çözme yöntemi olarak şiddete başvurma eğilimlerinin yüksek olabildiğini ve şiddete maruz kalan kadınların birçoğunun ise kendi çocuklarına şiddet uygulama eğiliminde olduklarını göstermektedir (Kaymak-Özmen, 2004; Zarpag ve İnce, 2008). Bunun yanı sıra, şiddetin, insan eliyle ortaya çıkan travmalardan biri olmasından dolayı, doğal yollarla meydana gelen travmalara göre insanlar üzerinde daha ağır etkiler bırakabildiği de bilinmektedir (Kira, 2001) ve başta TSSB olmak üzere pek çok psikolojik rahatsızlığa neden olabilmektedir (Damka, 2009). Ancak, son zamanlarda travma üzerine yapılan araştırmalar kişilerin temel varsayımları ve travma sonrası gelişim düzeyleri üzerinde durarak psikolojik uyumlarını incelemeye yönelmişlerdir. Bu nedenle, şiddete uğrayan kadınların psikolojik uyumlarını sağlayabilmek için travmanın hemen sonrasında krize müdahale etmenin ve kişiyi zamanla travmayla yüzleşmeye hazır duruma getirerek dünyayı ve kendisini algılamada kullandığı temel varsayımların durumunu incelemenin önemli olduğu düşünülmektedir.

Şiddete maruz kalan kişilerin dünyanın iyi, güvenilir ve yordanabilir bir yer olduğuna ve insanların iyiliğine yönelik inançları zarar görebileceğinden dolayı güven duygularının da sarsılabileceğine inanılmakta buna bağlı olarakta insanlara, olaylara ve kendilerine karşı daha olumsuz bir algı içerisinde olabilecekleri düşünülmektedir. Bu nedenle, insanların temel varsayımlarının sarsılması, yaşamlarının ileriki

yıllarında birçok zorlukla karşı karşıya kalmalarına da neden olabilir. Travmayla sağlıklı yöntemleri kullanarak başa çıkabilen insanların travma öncesine göre daha olumsuz ancak daha gerçekçi ve daha güçlü varsayımlar yapılandıkları bilinmektedir (Janoff-Bulman, 2004). Yapılandırılan yeni şemalar sayesinde insanlar, dünyada kötü olayların da olduğunu ve kendilerinin de bunlarla karşılaşabileceğini görmüş olur. Bu nedenle, karşılaşabilecekleri olaylara karşı hazırlıklı olmuş olurlar. Bu bağlamda düşünüldüğünde, travmatik deneyimleri olan kişilerin yeni varsayımlarının olabildiğince gerçekçi yapılandırılmasının önemi ortaya çıkmaktadır.

Şiddete uğrayan kadınları konu alan bazı araştırmalar sosyal desteğin de psikolojik uyum açısından etkili bir değişken olduğunu belirtmektedirler (Babcock ve ark., 2008; Beeble ve ark., 2009). Bu nedenle, kadınların gerekli sosyal desteği almaları sağlanarak olumlu şemalar yapılandırmalarının hayatlarının farklı alanlarına katkı sağlayabileceği düşünülmektedir. Travmatik şiddet deneyimi olan kadınlarda, travma sonrası gelişimin ortaya çıkmasını desteklemek için farklı etkenlerin belirlenmesinin, kadınlara iş hayatlarında, ikili ilişkilerinde, aile hayatlarında ve sosyal hayatta engel oluşturabilecek stres belirtilerinin ve travma nedeniyle sarsılan varsayımlarının olumsuz etkilerini azaltmada etkili olabileceği düşünülmektedir (Chopko, 2010). İlgili yazın incelendiğinde, şiddet görmüş kadınların travma sonrası gelişimleri ve dünyaya ilişkin varsayımlarının çalışıldığı araştırmalara sınırlı sayıda rastlanmıştır. Bu nedenle, bu araştırmada şiddete maruz kalan kadınların temel varsayımları üzerinde durularak travma sonrası gelişimlerinin incelenmesi hedeflenmiştir.

Kadınlar, sadece eş görevi üstlenen kişiler değil aynı zamanda insan yetiştiren kişilerdir. Sağlıksız bir kadının çocuğuna gereken ilgi, sevgi, şefkat duygularını gösterme olasılığının düşük olması kaçınılmazdır. Şiddet mağduru kadınların

gelişimlerinin artırılmasının sağlıklı bireyler dolayısıyla da sağlıklı bir toplum oluşturmanın temel ilkelerinden olduğu düşünülmektedir. Böylece, şiddetin kuşaklararası aktarımının kısmen de olsa engellenebileceğine ve daha sağlıklı bireylerden oluşan bir toplumun ortaya çıkabileceğine inanılmaktadır. İlgili yazındaki bu alandaki boşluğu tamamlamanın sadece bireysel olarak değil toplumsal olarak da katkı sağlayabileceğine inanıldığından dolayı çalışmanın şiddet gören kadınlarda travma sonrası gelişim, travma sonrası stres belirtileri ve dünyaya ilişkin varsayımların incelenmesine karar verilmiştir.

2.BÖLÜM

YÖNTEM

2.1.Örneklem

Araştırmanın örneklemini, yaşadıkları şiddet nedeniyle kadın konukevlerinde kalan 18-55 yaş arasındaki kadınlar oluşturmaktadır. Araştırmanın örnekleminde yer alan katılımcılara İstanbul, Ankara, Mersin, Batman ve Kocaeli illerindeki çeşitli kadın konukevlerinden amaca yönelik örneklem yöntemi ile ulaşılmıştır. İstanbul ilinde belediyelere bağlı 5 farklı kadın konukevi, Ankara ilinde bulunan belediyelere bağlı iki kadın konukevi ve SHÇEK'e bağlı bir kadın konukevi, Mersin ilinde belediyeye bağlı bir kadın konukevi, Kocaeli ve Batman illerinde ise SHÇEK'e bağlı birer kadın konukevi ile araştırma yürütülmüştür. Katılımcıların, araştırma örneklemine dâhil edilebilmesi için eşlerinden gördükleri şiddet nedeniyle kadın konukevlerine başvuru yapmış olmaları gerekmektedir.

Araştırmaya katılan kadınların 62'si (%50.8) 18-27, 47'si (%38.5) 28-37, 11'i (%9) 38 ve üstü yaş grubundadır. Eğitim durumuna göre dağılımlarına bakıldığında; 10'u (%8.2) okuryazar değil, 14'ü (%11.5) okuryazar, 36'sı (%29.5) ilkokul mezunu, 27'si

(%22.1) ortaokul mezunu, 26'sı (% 21.3) lise mezunu, 8'si (%6.5) üniversite mezunu olduğu görülmektedir. Araştırmada yer alan katılımcıların eşlerinin eğitim düzeyi dağılımında ise; 6'sı (%4.9) okuryazar değil, 9'u (%7.4) okuryazar, 46'sı (% 37.7) ilkokul mezunu, 17'si (%13.9) ortaokul mezunu, 20'si (%16.4) lise mezunu, 6'sı (%4.9) üniversite mezunu olduğu anlaşılmaktadır. Katılımcıların sosyo-demografik değişkenlerine ilişkin bilgiler Tablo 2.1'de verilmektedir.

Tablo 2.1. Katılımcıların Sosyo-Demografik Değişkenlerine İlişkin Bilgiler

		N	%
Yaş	18-27	62	50.8
	28-37	47	38.5
	38 ve üstü	11	9,0
Eğitim durumu	Okur yazar değil	10	8.2
	Okur yazar	14	11.5
	İlkokul mezunu	36	29.5
	Ortaokul mezunu	27	22.1
	Lise mezunu	26	21.3
	Üniversite mezunu	8	6.5
Eş eğitim durumu	Okur yazar değil	6	4.9
	Okur yazar	9	7.4
	İlkokul mezunu	46	37.7
	Ortaokul mezunu	17	13.9
	Lise mezunu	20	16.4
	Üniversite mezunu	6	4.9

Katılımcıların evlenme ve şiddet deneyimlerine ilişkin bulgular incelendiğinde; kadınların 50'sinin (% 41) 18 ve altı, 41'inin (% 33.6) 19-29, 6'sının (% 4.9) 30-39, 1'inin (% 0.8) 40 ve üstü yaşında evlendiği görülmektedir. Katılımcıların 26'sı (% 21.3) görücü usulüyle, 43'ü (% 35.2) anlaşarak, 13'ü (% 10.7) aile zoruyla, 17'si (% 13.9) diğer evlenme şekli ile evlenmiştir. Kadınların 98'i (% 80.3) eşinden duygusal şiddet görmekte, 87'si (% 71.3) eşinden fiziksel şiddet görmekte ve 67'si (% 54.9) eşinden cinsel şiddet görmektedir. Kadınların eşlerinden şiddet görme sıklığına

bakıldığında ise, 2'sinin (% 1.6) çok seyrek, 11'inin (% 9) seyrek, 15'inin (% 12.3) bazen, 48'inin (% 39.3) sık sık, 32'sinin (% 26.2) her zaman şiddet gördüğü anlaşılmaktadır. Kadınların evlenme ve şiddet deneyimlerine ilişkin bulgular Tablo 2.2'de verilmektedir.

Tablo 2.2. Kadınların Evlenme ve Şiddet Deneyimlerine İlişkin Bulgular

		N	%
Evlenme yaşı	18 ve altı	50	41
	19-29	41	33.6
	30-39	6	4.9
	40 ve üstü	1	0.8
Evlenme şekli	Görücü usülü	26	21,3
	Anlaşarak evlenme	43	35.2
	Aile zoruyla	13	10.7
	Diğer	17	13.9
Duygusal şiddet	Yok	24	19.7
	Var	98	80.3
Fiziksel şiddet	Yok	35	28.7
	Var	87	71.3
Cinsel şiddet	Yok	55	45.1
	Var	67	54.9
Eş tarafından şiddet uygulama sıklığı	Çok seyrek	2	1.6
	Seyrek	11	9
	Bazen	15	12.3
	Sık sık	48	39.3
	Her zaman	32	26.2

2.2. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplamak amacıyla, Sosyo-demografik Bilgi Formu, Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği, Dünyaya İlişkin Varsayımlar Ölçeği, Travma Sonrası Stres Belirtileri Ölçeği ve Travma Sonrası Gelişim Ölçekleri kitapçık haline getirilerek katılımcılara doldurmaları üzere verilmiştir (Ek 1).

2.2.1.Sosyodemografik Bilgi Formu

Bu formda yer alan sorular, araştırmacı tarafından benzer çalışmaların gözden geçirilmesiyle ve araştırmanın amacı göz önünde bulundurularak hazırlanmıştır.

Formda, katılımcılara yaşları, evlenme yaşları, evli kalma süreleri, sosyoekonomik durumları, kendilerinin, anne-babaları ve eşlerinin eğitim düzeylerinden oluşan demografik sorular ile yaşanan şiddeti anlamaya yönelik; şiddetin türü, düzeyi ve süresi, ilk ne zaman şiddet gördükleri, ne sıklıkta şiddet gördükleri, hangi davranışlara maruz kaldıkları sorulmaktadır. Ayrıca kadınların evlenmeden önce aile bireylerinin herhangi birinden fiziksel, cinsel veya duygusal şiddet türlerinden en az birine maruz kalıp kalmadıkları ve bugüne kadar psikolojik destek alıp almadıkları da sorulmaktadır. Formun en son kısmında ise kadın konukevindeki koşullara ve uygulamalara ilişkin sorular yer almaktadır (Ek 1).

2.2.2.Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (ÇBASD-Ö) (Multidimensional Scale of Perceived Social Support)

Zimet ve arkadaşları (1988) tarafından geliştirilen bu ölçek, aile, arkadaş veya özel bir insan olmak üzere üç farklı kaynaktan alınan sosyal desteği ölçmektedir. Her alt ölçeğe ait 4, toplam ölçekte ise 12 madde yer almaktadır. Her maddede 7 aralık bulunan likert tipi bir ölçektir (1=Kesinlikle hayır, 7=Kesinlikle evet). Alt ölçeklere ait maddelere verilen puanların toplamı ilgili kaynaktan alınan sosyal desteği göstermektedir. Ölçekte işaretlenen puanların toplamı ise algılanan sosyal desteğin yüksekliğini ifade etmekte olup ölçeğin ranjı 12-84'tür (Zimet, Dahlem, Zimet ve Farley, 1988).

Yapılan geçerlik-güvenirlik çalışmaları sonucunda ölçeğin ve alt ölçeklerin iç tutarlılığı (toplam ölçeğin Cronbach alpha katsayısı $\alpha = .88$, özel bir insan alt ölçeği Cronbach $\alpha = .91$, aile alt ölçeği Cronbach $\alpha = .87$, arkadaş alt ölçeği Cronbach $\alpha = .85$) ve test-tekrar test sonuçları (toplam ölçek .85, özel bir insan alt ölçeği .72, aile alt ölçeği .72, arkadaş alt ölçeği .75) yeterli bulunmuştur. Bu ölçek geçerlik çalışması açısından değerlendirildiğinde ise Hopkins Semptom Listesi'nde yer alan depresyon ve anksiyete ile ilgili maddelerle negatif korelasyon göstermektedir (Zimet ve ark., 1988).

Ölçeğin Türkçe formunun faktör yapısı, geçerlik-güvenirlik çalışması Eker ve Akar (1995) tarafından yapılmış ve ülkemizde kullanılması uygun bulunmuştur. (Gökler, 2008). Gözden geçirilmiş formun faktör yapısı, geçerlik-güvenirlik çalışması Eker ve arkadaşları (2001) tarafından yapılmıştır. Çalışmada psikiyatri hastaları, cerrahi hastaları ve normallerden oluşan 3 grup yer almakta, her grupta ise 50'şer kişi bulunmaktadır (Eker ve ark., 2001). Ölçeğin geçerliğini sınamada U.C.L.A Yalnızlık Ölçeği, Algılanan Sosyal Destek Ölçeği, Belirti Tarama Listesi ve Beck Umutsuzluk Ölçeği kullanılmıştır (Eker ve ark., 2001). Çalışmanın sonucunda ölçeğin toplam ve alt ölçeklerinin iç tutarlılığı yeterli düzeyde bulunmakta olup ölçek, sosyal destek, yalnızlık, umutsuzluk, olumsuz sosyal ilişki ve bir belirti tarama listesi ölçekleriyle anlamlı korelasyon göstermiştir (Eker ve ark., 2001). Buna ek olarak, "faktör yapısının genellenebilirliği doğrulanmıştır" (Eker ve ark., 2001). Ölçekte, Aile alt ölçeğine ait 4 (1., 2., 7. ve 10. maddeler), Arkadaş alt ölçeğine ait 4 (3., 4., 8. ve 12. maddeler) ve Özel Biri alt ölçeğine ait 4 madde (5., 6., 9. ve 11. maddeler) bulunmaktadır (Eker ve ark., 2001).

2.2.3.Dünyaya İlişkin Varsayımlar Ölçeği (DİVÖ)

Janoff-Bulman (1989) tarafından geliştirilen bu ölçek, kişilerin benliklerini ve dünyayı algılamada kullandıkları temel varsayımların travmatik olaylar sonrasında ne durumda olduğunu ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. 32 maddeden oluşan bu ölçek 6 aralıklı (1=kesinlikle katılmıyorum, 6=tamamen katılıyorum) Likert tipi bir ölçektir.

Ölçeğin Türkçe'ye uyarlaması Yılmaz (2006) tarafından yapılmıştır. 2008 yılında yapılan gözden geçirme çalışmasında Türkçe formun 31 maddeye çıkması uygun görülmüştür. Ölçeğin Türkçe formunda 6 alt boyut bulunmaktadır (Yılmaz, 2008). Bu alt boyutlar; dünyanın iyiliği, adalet, kontrol, rastlantısallık, kendilik değeri ve şanstır (Yılmaz, 2008). Bu ölçekte, iyilik varsayımı 6 madde (3., 4., 8., 24., 25. ve 29. maddeler), adalet varsayımı 8 madde (6., 10., 13., 18., 19., 21., 22. ve 28. maddeler), şans varsayımı 4 madde (9., 15., 20. ve 31. maddeler), rastlantısallık varsayımı 6 madde (1., 2., 5., 11., 14. ve 23. maddeler), kendilik değeri varsayımı 4 madde (7., 17., 27. ve 30. maddeler) ve kontrol varsayımı 3 (12., 16. ve 26. maddeler) maddeden oluşmaktadır (Yılmaz, 2008). Yılmaz (2008), 219 katılımcı ile yürüttüğü çalışmasında formun geçerlik ve güvenilirliğine bakmıştır. Ölçeğin iç tutarlık kat sayısı .70, iyilik varsayımı katsayısı .58, adalet varsayımı katsayısı .57, şans varsayımı katsayısı.85, rastlantısallık varsayımı katsayısı .59, kendilik değeri varsayımı katsayısı .13 ve kontrol varsayımı alt boyutunun iç tutarlık katsayısı .47 olarak bulunmuştur (Yılmaz, 2008).

2.2.4.Travma Sonrası Stres Belirtileri Ölçeği (TSBBÖ)

Şahin, Batıgün ve Yılmaz (2001) tarafından geliştirilmiş bu ölçekte, Posttrauma Stress Disorder Checklist (PCL) (Weathers ve ark., 1994), Impact of Events

(Horowitz ve ark., 1979) ve Dissociative Experiences Survey'den alınarak geliştirilmiş 36 madde yer almaktadır (Aktaran Yılmaz, 2006). Bu ölçek, her maddenin 4 aralıktan (hiç, biraz, orta düzeyde, çok fazla) oluştuğu likert tipi bir ölçektir.

Ölçeğin faktör analizinde, kaçınma, tekrarlayan düşünceler ve fizyolojik uyarılma olmak üzere toplam varyansın % 53' ünü açıklayan 3 faktör bulunmuştur. Yapılan geçerlik-güvenirlik çalışması sonucunda ölçeğin toplam ve alt ölçeklerinin Kısa Semptom Envanteri ile arasında anlamlı düzeyde (.49, .69, $p < .05$) korelasyon bulunmuştur. Alt ölçeklerin iç tutarlık katsayıları ise Cronbach $\alpha = .89$ ile Cronbach $\alpha = .91$ arasında değiştiği bulunmuştur (Aktaran Yılmaz, 2006).

2.2.5. Travma Sonrası Gelişim Ölçeği (TSGÖ)

Bu ölçek, travmatik olaylara maruz kalmış insanlarda travma sonrasında gelişen olumlu değişimleri ölçmek amacıyla geliştirilmiştir (Tedeschi ve Calhoun, 1996). 21 maddenin yer aldığı, 6'lı (1=bu değişikliği yaşamadım, 6= bu değişikliği çok fazla yaşadım) Likert tipi bir ölçektir. Ölçeğin ranjı 0-105'tir ve ölçekten alınan puanın artması, kişinin travma sonrası gelişim göstermesinin arttığını ifade etmektedir.

Çalışmanın faktör analizinde, kişilerarası ilişkilerde olumlu, kendiliğın algılanmasında değişiklikler, yaşamın değerini anlama, yeni seçeneklerin fark edilmesi, inanç sistemindeki gelişim olmak üzere 5 faktör bulunmuştur. Yapılan geçerlik güvenirlik çalışmasında, toplam ölçeğin iç tutarlık katsayısı Cronbach $\alpha = .90$ olup, alt ölçeklere ait iç tutarlık katsayılarının ise Cronbach $\alpha = .67$ ile $\alpha = .85$ arasında değiştiği bulunmuştur (Tedeschi ve Calhoun, 1996). Ölçeğin güvenirliğini ölçmek için yapılan test-tekrar test çalışması sonucunda .71 korelasyon katsayısı bulunmuştur.

Travma Sonrası Gelişim Ölçeği' nin Türkçe'ye uyarlaması Işık ve Dürü (2006) tarafından yapılmıştır (Dürü, 2006). Yapılan faktör analizi sonucunda varyansın %67.84'ünü açıklayan özgün ölçekte de yer alan 5 faktör bulunmuştur. Ölçeğin güvenilirliğine yönelik çalışmada ise toplam ölçek iç tutarlık katsayısı Cronbach $\alpha = .93$ olup, ölçeğin Travma Sonrası Dissosiyatif Yaşantı Ölçeği ile .23, Olay Etkisi Ölçeği (Impact of Events) ile .26, Travma Sonrası Stres Belirtileri ile .21 korelasyonu olduğu saptanmıştır (Dürü, 2006). Ölçeğin Türkçe'ye uyarlama çalışması ayrıca Dirik (2006) tarafından da yapılmıştır. Yapılan faktör analizi sonucunda, varyansın %44,31'ini açıklayan başkaları ile olan ilişkilerdeki değişiklikler (16, 15, 21, 6, 20, 9 ve 8. maddeler), %8,54'ünü açıklayan hayat felsefesindeki değişiklikler (7, 3, 14, 17 ve 11. maddeler) ve %6,17'sini açıklayan kendini anlamadaki değişiklikler (18, 4, 19, 13, 2, 12, 1, 5 ve 10. maddeler) olmak üzere 3 faktör bulunmuştur (Güven, 2010).

2.3.İşlem

Bu araştırma, yaşadıkları şiddet sebebiyle kadın konukevlerinde kalan 18-55 yaş arası kadınlar ile yürütülmüştür. Araştırmanın yürütülebilmesi için belediyelere ait kurumlar için ilgili belediyenin Kültür ve Sosyal İşler Müdürlükleri'nden, SHÇEK'e ait kurumlar için ise SHÇEK Genel Müdürlüğü'ne bağlı Eğitim Merkezi Başkanlığı'na araştırmanın amacını, önemini, hipotezini anlatan tez önerisi, araştırmada kullanılacak olan ölçek formu ve T.C Maltepe Üniversitesi'nden alınan üst yazı ile başvuru yapılmış ve onay alınmıştır.

Araştırmanın veri toplama aşaması Ocak-Haziran, 2011 tarihleri arasında (SHÇEK'e bağlı kurumlarda Mart-Haziran, 2011 tarihleri arasında) gerçekleşmiştir. Kadın konukevlerinin gizlilik ilkesine aykırı davranmamak adına, ölçekler araştırmacı tarafından kadın konukevlerindeki görevli personellere teslim edilmiştir. Katılımcılar,

kurum personeli tarafından dağıtılan anketleri kendileri okuyup yanıtlamış, okumayazması olmayan kişilerin anketi yanıtlanmasına personel tarafından yardımcı olunmuştur.

Araştırmanın etik kurallara uygun şekilde yürütülebilmesi için katılımcılara, araştırmanın kimler tarafından yürütüldüğü, amacı ve önemini anlatan bilgilendirme formları verilmiştir. Bu formda, araştırmaya katılımın tamamen gönüllülük esasına dayalı olduğu, kişilerin istediği takdirde araştırmayı bırakma hakkına sahip olduğu, kimlik bilgilerinin hiçbir bölümde istenmediği ve katılımcılar tarafından doldurulan anketlerin hiç kimseyle paylaşılmayacağı, değerlendirmenin toplu olarak yapılacağı anlatılmaktadır.

Katılımcılara verilen formun ilk sayfasını Bilgilendirme Formu oluşturmaktadır. Daha sonra sırasıyla Sosyo-demografik Bilgi Formu, Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği, Dünyaya İlişkin Varsayımlar Ölçeği, Travma Sonrası Stres Belirtileri Ölçeği ve Travma Sonrası Gelişim Ölçeği yer almaktadır. Araştırmada kullanılan ölçekler Ek 1'de görüldüğü gibi araştırmacı tarafından kitapçık haline getirilerek kurum personellerine teslim edilmiştir.

Araştırmaya katılmayı gönüllü olarak kabul eden kişiler araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır. Toplamda ulaşılan 155 kadından 7 tanesi deneyimlerine ait bilgileri paylaşmak istemediklerini belirterek, 5 tanesi aynı hisleri yeniden yaşadıkları gerekçesiyle, 4 tanesi de neden belirtmeksizin araştırmaya katılmayı reddetmiştir. Araştırmaya katılmayı gönüllü olarak kabul eden 139 kadına çalışmada kullanılan anketler verilmiştir. 17 kişinin yanıt vermedikleri soru sayısı çok olduğu için

araştırma dışında bırakılmalarına karar verilmiştir. Sonuç olarak, araştırmanın rneklemi 122 kişiden oluşmaktadır.

3. BÖLÜM

BULGULAR

Bu bölümde, araştırmanın amaçları doğrultusunda elde edilen verilere uygulanan istatistiksel analizlerin sonuçları ele alınmaktadır.

Öncelikle, sosyodemografik değişkenler ve şiddet görme deneyimine ilişkin değişkenler ile travma sonrası stres belirtileri, travma sonrası gelişim ve dünyaya ilişkin varsayımlar arasındaki ilişkiyi anlamaya yönelik olarak yapılan Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Analizleri sonuçları aktarılacaktır. Bunun ardından, araştırma değişkenlerinin birbirleriyle olan ilişkisini anlamaya yönelik yapılan korelasyon sonuçlarına yer verilecektir. Daha sonra ise, ailesinde şiddet gören kadınlar ile ailesinde şiddet görmemiş kadınların değişkenler açısından karşılaştırılması amacıyla yapılan bağımsız örneklem t testi analizi sonuçları verilecektir.

Son olarakta, eşlerinden gördükleri şiddet nedeniyle kadın konukevinde yaşayan kadınlarda travma sonrası stres belirtileri ve travma sonrası gelişimi yordayan ortak (shared) ve özgün (unique) değişkenlerin neler olduğunun belirlenmesi amacıyla

yapılan iki ayrı aşamalı regresyon analizi ve ilgili yazının incelenmesiyle travma sonrası gelişimin yordayıcıları olarak ele alınan değişkenlerden oluşturulan modelin bu araştırma örneklemini açısından ne düzeyde yordayıcı olduğunu anlamak amacıyla yapılan hiyerarşik regresyon analizine ilişkin bulgular verilecektir.

3.1. Sosyo-Demografik Değişkenler ile Araştırmanın Temel Değişkenleri Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulgular

3.1.1. Yaş ve Eğitim Durumlarına Yönelik Değişkenler ile Travma Sonrası Stres Belirtileri, Travma Sonrası Gelişim ve Temel Varsayımlar Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular

Kadın konukevlerinde kalan kadınların yaşları, anne-babalarının ve eşlerinin eğitim durumları gibi demografik değişkenlerin araştırma değişkenleriyle ilişkisini anlamak için yapılan Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Analizi Sonucu Tablo 3.1'de verilmektedir.

Tablo 3.1. Sosyo-Demografik Değişkenlerin Araştırma Değişkenleri ile İlişkisine Yönelik Bulgular

	Dünyaya İlişkin Varsayımlar	Travma Sonrası Stres Belirtileri	Travma Sonrası Gelişim
Yaş	.14	-.26**	.07
Eğitim Durumu	-.08	-.29**	-.14
Annenin Eğitim Durumu	.08	-.17	.06
Babanın Eğitim Durumu	.08	-.18	-.01
Eşin Eğitim Durumu	.03	-.02	.02

**p<.01

Tablo 3.1’de görüldüğü gibi, kadınların yaşları ile travma sonrası stres belirtileri arasında negatif yönde anlamlı düzeyde ($r=-.26$; $p<.01$) bir ilişki bulunmuştur. Kadınların eğitim durumlarının da araştırma değişkenlerinden yalnızca travma sonrası stres belirtileri ile anlamlı düzeyde ve negatif yönde bir ilişkisi saptanmıştır.

3.1.2. Kadınların Evlenme Yaşları ile Travma Sonrası Stres Belirtileri, Travma Sonrası Gelişim ve Temel Varsayımlar Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular

Kadın konukevinde kalan kadınların evlenme yaşları ile travma sonrası stres bozukluğu, travma sonrası gelişim ve dünyaya ilişkin varsayımlar arasındaki ilişkiyi anlamaya yönelik Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon analizi yapılmıştır. Yapılan korelasyon analizinin sonuçları Tablo 3.2’de verilmektedir.

Tablo 3.2. Kadınların Evlenme Yaşları ile Travma Sonrası Stres Belirtileri, Travma Sonrası Gelişim ve Dünyaya İlişkin Varsayımlar Arasındaki İlişki

	Kadınların evlenme yaşları
	r
Travma sonrası stres belirtileri	-.26*
Travma sonrası gelişim	-.07
Dünyaya ilişkin varsayımlar	.04

* $p<.05$

Tablo 3.2’de görüldüğü gibi, kadınların evlenme yaşları ile travma sonrası stres belirtileri arasında negatif yönde anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmuştur ($r=-.26$,

p<.05). Kadınların evlenme yaşları ile travma sonrası gelişim arasındaki ilişki de negatif yönde ve anlamlı düzeyde olmadığı bulunmuştur. Kadınların evlenme yaşları ile dünyaya ilişkin varsayımlar arasındaki ilişki ise pozitif yönde anlamlı düzeyde olmadığı bulunmuştur.

3.1.3. Kadınların Evli Kalma Süreleri ile Travma Sonrası Stres Belirtileri, Travma Sonrası Gelişim ve Temel Varsayımlar Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular

Kadın konukevinde kalan kadınların evli kalma süreleri ile travma sonrası stres belirtileri, travma sonrası gelişim ve dünyaya ilişkin varsayımlar arasındaki ilişkiyi anlamaya yönelik Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Analizi yapılmıştır. Yapılan korelasyon analizinin sonuçları Tablo 3.3'te verilmektedir.

Tablo 3.3. Kadınların Evli Kalma Süreleri ile Travma Sonrası Stres Belirtileri, Travma Sonrası Gelişim ve Dünyaya İlişkin Varsayımlar Arasındaki İlişki

Kadınların Evli Kalma Süreleri	
	r
Travma Sonrası Stres Belirtileri	.23*
Travma Sonrası Gelişim	-.09
Dünyaya İlişkin Varsayımlar	.01

*p<.05

Tablo 3.3'te görüldüğü gibi, kadınların evli kalma süreleri ile travma sonrası stres belirtileri arasındaki ilişki pozitif yönde ve anlamlı düzeydedir (r=.23, p<.05). Kadınların evli kalma süreleri ile travma sonrası gelişim arasındaki ilişki ise anlamlı

düzyeyde olmayan negatif bir ilişki bulunmuştur. Kadınların evli kalma süreleri ile dünyaya ilişkin varsayımlar arasında ise anlamlı düzeyde olmayan pozitif yönde bir ilişki bulunmuştur.

3.2. Şiddet Görme Deneyimine İlişkin Değişkenler ile Travma Sonrası Stres Belirtileri, Travma Sonrası Gelişim ve Temel Varsayımlar Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulgular

Katılımcıların şiddete ilişkin deneyimlerinden; eşinden ilk şiddet görme zamanı, konukevinde kalma süreleri, yaşadıkları şiddetin süresi, sıklığı ve evlenmeden önce ailelerinden gördükleri şiddetin sıklığının travma sonrası stres belirtileri, travma sonrası gelişim ve temel varsayımlar ile ilişkisini anlamaya yönelik yapılan Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon sonuçları Tablo 3.4., 3.5., 3.6., 3.7., 3.8'te verilmektedir.

3.2.1. Kadınların Ailelerinden Gördükleri Şiddetin Sıklığı ve Travma Sonrası Stres Belirtileri, Travma Sonrası Gelişim ve Temel Varsayımlar Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular

Eşleri tarafından maruz bırakıldıkları şiddet nedeniyle kadın konukevinde kalan kadınların ailelerinden gördükleri şiddetin sıklığı ile travma sonrası stres bozukluğu, travma sonrası gelişim ve dünyaya ilişkin varsayımlar arasındaki ilişkiyi anlamaya yönelik Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Analizi yapılmıştır. Yapılan korelasyon analizinin sonuçları Tablo 3.4'te verilmektedir.

Tablo 3.4. Kadınların Kendi Ailelerinde Gördükleri Şiddetin Sıklığı ile Travma Sonrası Stres Belirtileri, Travma Sonrası Gelişim ve Dünyaya İlişkin Varsayımlar Toplam Puanı Arasındaki İlişkiler

	Kadınların ailelerinden gördükleri şiddetin sıklığı
	r
Travma sonrası stres belirtileri	.09
Travma sonrası gelişim	.08
Dünyaya ilişkin varsayımlar	-.003

Kadın konukevinde kalan kadınların evlenmeden önce ailelerinden gördükleri şiddetin sıklığı ile travma sonrası stres belirtileri arasındaki ilişki pozitif yönde ve anlamlı düzeyde değildir. Kadınların ailelerinden gördükleri şiddetin süresi ile travma sonrası gelişim arasındaki ilişki pozitif yönde ve anlamlı düzeyde olmadığı bulunmuştur. Kadınların ailelerinden gördükleri şiddetin süresi ile dünyaya ilişkin varsayımlar arasındaki ilişki ise negatif yönde ve anlamlı düzeyde olmadığı bulunmuştur.

3.2.2. Kadınların Eşlerinden İlk Şiddet Görme Zamanları ve Travma Sonrası Stres Belirtileri, Travma Sonrası Gelişim ve Temel Varsayımlar Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular

Kadın konukevinde kalan kadınların evliliklerinde eşleri tarafından ilk kez şiddete maruz bırakılma zamanları ile travma sonrası stres bozukluğu, travma sonrası gelişim ve dünyaya ilişkin varsayımlar arasındaki ilişkiyi anlamaya yönelik korelasyon analizi yapılmıştır. Kadınların evliliklerinde ilk şiddet görme zamanları, evliliklerinin kaçınıcı ayında şiddet gördüklerini temsil etmektedir. Yapılan korelasyon analizinin sonuçları Tablo 3.5'te verilmektedir.

Tablo 3.5. Evlilikte İlk Şiddet Görme Zamanı ile Travma Sonrası Stres Belirtileri, Travma Sonrası Gelişim ve Dünyaya İlişkin Varsayımlar Toplam Puanı Arasındaki İlişkiler

	Evlilikte ilk şiddet görme zamanı
	r
Travma Sonrası Stres Belirtileri	-.08
Travma Sonrası Gelişim	.15
Dünyaya İlişkin Varsayım	-.13

Kadınların evliliklerinde ilk kez şiddet gördükleri ay sayısı ile travma sonrası stres belirtileri arasındaki ilişki negatif yönde olmakla birlikte anlamlı düzeyde değildir. Kadınların evliliklerinde ilk kez şiddet gördükleri zaman ile travma sonrası gelişim arasındaki ilişki pozitif yönde bulunurken, ilişkinin anlamlı düzeyde olmadığı bulunmuştur. Kadınların evliliklerinde ilk kez şiddet görme zamanları ile dünyaya ilişkin varsayımlar arasındaki ilişki ise negatif yönde bulunurken, bu ilişkinin de anlamlı düzeyde olmadığı bulunmuştur.

3.2.3. Kadınların Eşlerinden Gördükleri Şiddetin Süresi ve Travma Sonrası Stres Belirtileri, Travma Sonrası Gelişim ve Temel Varsayımlar Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular

Kadın konukevinde kalan kadınların eşlerinden gördükleri şiddetin süresi ile travma sonrası stres bozukluğu, travma sonrası gelişim ve dünyaya ilişkin varsayımlar arasındaki ilişkiyi anlamaya yönelik Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Analizi yapılmıştır. Yapılan korelasyon analizinin sonuçları Tablo 3.6'da verilmektedir.

Tablo 3.6. Kadınların Eşlerinden Gördükleri Şiddetin Süresi ile Travma Sonrası Stres Belirtileri, Travma Sonrası Gelişim ve Dünyaya İlişkin Varsayımlar Toplam Puanı Arasındaki İlişkiler

	Kadınların eşlerinden gördükleri şiddetin süresi
	r
Travma sonrası stres belirtileri	-.02
Travma sonrası gelişim	.07
Dünyaya ilişkin varsayımlar	.002

Kadınların eşlerinden gördükleri şiddetin süresi ile travma sonrası stres belirtileri arasındaki ilişki negatif yönde ve anlamlı düzeyde değildir. Kadınların eşlerinden gördükleri şiddetin süresi ile travma sonrası gelişim arasında pozitif yönde anlamlı düzeyde olmayan bir ilişki bulunmuştur. Kadınların eşlerinden gördükleri şiddetin süresi ile dünyaya ilişkin varsayımlar arasındaki ilişkinin de pozitif yönde ve anlamlı düzeyde olmadığı bulunmuştur.

3.2.4. Kadınların Eşlerinden Gördükleri Şiddetin Sıklığı ile Travma Sonrası Stres Belirtileri, Travma Sonrası Gelişim ve Temel Varsayımlar Arasındaki İlişki

Kadın konukevinde kalan kadınların eşlerinden gördükleri şiddetin sıklığı ile travma sonrası stres bozukluğu, travma sonrası gelişim ve dünyaya ilişkin varsayımlar arasındaki ilişkiyi anlamaya yönelik Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Analizi yapılmıştır. Yapılan korelasyon analizinin sonuçları Tablo 3.7'de verilmektedir.

Tablo 3.7. Kadınları Eşlerinden Gördükleri Şiddetin Sıklığı ile Travma Sonrası Stres Belirtileri, Travma Sonrası Gelişim ve Dünyaya İlişkin Varsayımlar Toplam Puanı Arasındaki İlişkiler

	Kadınların eşlerinden gördükleri şiddetin sıklığı
	r
Travma sonrası stres belirtileri	.02
Travma sonrası gelişim	.07
Dünyaya ilişkin varsayımlar	.20*

*p<.05

Kadınların eşlerinden gördükleri şiddetin sıklığı ile travma sonrası stres belirtileri arasında pozitif yönde anlamlı düzeyde olmayan bir ilişki bulunmuştur. Kadınların eşlerinden gördükleri şiddetin sıklığı ile travma sonrası gelişim arasındaki ilişki de pozitif yönde ve anlamlı düzeyde olmadığı görülmektedir. Kadınların eşlerinden gördükleri şiddetin sıklığı ile dünyaya ilişkin varsayımlar arasındaki ilişki pozitif yönde ve anlamlı düzeyde bir ilişki ($r=.20$, $p<.05$) bulunmuştur. Bu bulguya göre, kadınların eşlerinden gördükleri şiddetin sıklığı arttıkça dünyaya ilişkin varsayımları toplam puanı da artmaktadır.

3.2.5. Kadınların Konukevinde Kalma Süreleri ile Travma Sonrası Stres Belirtileri, Travma Sonrası Gelişim ve Temel Varsayımlar Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular

Eşlerinden yaşadıkları şiddet nedeniyle konukevlerinde kalan kadınların, bu kurumlarda kalma süreleri ile araştırma değişkenleri arasındaki ilişkiyi anlamak amacıyla Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Analizi yapılmıştır. Bu korelasyon analizlerinden elde edilen sonuçlar Tablo 3.8'de verilmektedir.

Tablo 3.8. Kadınların Konukevlerinde Kalma Süreleri ile Travma Sonrası Stres Bozukluğu, Travma Sonrası Gelişim ve Dünyaya İlişkin Varsayımlar Arasındaki İlişki

	Kadınların konukevlerinde kalma süreleri
	r
Travma sonrası stres belirtileri	.05
Travma sonrası gelişim	.26 **
Dünyaya ilişkin varsayımlar	-.02

** p<.01

Tablo 3.8’de görüldüğü gibi, kadınların konukevlerinde kalma süreleri ile travma sonrası stres belirtileri arasında pozitif yönde bir ilişki bulunmakta, bu ilişkinin anlamlı düzeyde olmadığı görülmektedir. Kadınların konukevlerinde kalma süreleri ile travma sonrası gelişimleri arasında pozitif yönde anlamlı düzeyde bir ilişkiye ($r=.26$, $p<.01$) rastlanmaktadır. Konukevlerinde kalma süreleri ile dünyaya ilişkin varsayımlar arasındaki ilişkiyi anlamak amacıyla yapılan korelasyon analizi sonucunda ise aradaki ilişkinin negatif yönde ve anlamlı düzeyde olmadığı bulunmuştur.

3.3. Araştırmanın Temel Değişkenleri Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulgular

Bu bölümde değişkenler arası ilişkileri anlamak amacıyla yapılan Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Analizi sonuçlarına yer verilmektedir. Yapılan analizden elde edilen bulgular Tablo 3.9’da sunulmaktadır.

Tablo 3.9. Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek, Travma Sonrası Stres Belirtileri, Travma Sonrası Gelişim ve Dünyaya İlişkin Varsayımlar Puanları Arasındaki İlişkiler

Değişkenler	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)	(13)	(14)	(15)	(16)	
(1) ÇBASD-Ö Toplam Puanı	.07	-.10	.13	.66***	.79***	.80***	.17	.02	.03	.03	.01	-.07	.12	.15	.09	
(2) DİVÖ Toplam Puanı		-.20*	.45***	.14	.11	-.09	-.81***	.78***	.69***	.39***	.33***	.49***	.33***	.45***	.43***	
(3) TSSB Toplam Puanı			-.21*	-.19*	-.07	.03	-.20*	-.05	-.22*	-.01	-.30**	-.01	-.09	-.17	-.27**	
(4)TSGÖ Toplam Puanı				.11	.15	.02	.45***	.37***	.28**	.05	.10	.33***	.85***	.88***	.91***	
(5)Aileden alınan destek (CBASD-Ö)					.22*	.29**	.19*	.07	.11	.02	.10	-.02	.10	.06	.12	
(6) Arkadaştan alınan destek (CBASD-Ö)						.53***	.19*	.04	.06	-.003	.04	.02	.10	.21*	.12	
(7) Özel birinden alınan destek (CBASD-Ö)							-.01	-.07	-.10	.05	-.11	-.15	.06	.07	-.05	
(8) İyilik (DİVÖ)								.54***	.47***	.26**	.20*	.27**	.38***	.43***	.40***	
(9) Adalet (DİVÖ)									.48***	.15	-.02	.30**	.30**	.38***	.31***	
(10) Şans (DİVÖ)										.09	.23*	.10	.09	.37***	.30**	
(11) Rastlantı (DİVÖ)											-.18*	.15	.07	.02	.04	
(12) Kendilik değeri (DİVÖ)												.25**	.02	.05	.17	
(13) Kontrol (DİVÖ)													.27**	.24**	.33***	
(14) İlişki (TSGÖ)														.63***	.60***	
(15) Felsefe (TSGÖ)															.77***	
(16) Kendini anlama (TSGÖ)																1.00

*p<.05, **p<.01, ***p<.001

Tablo 3.9'da görüldüğü gibi, toplam ölçek puanlarının birbirleriyle olan ilişkilerine bakıldığında algılanan sosyal destek ile dünyaya ilişkin varsayımlar arasında beklendiği gibi pozitif yönde bir ilişkinin olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmektedir. Bu değişkenin travma sonrası stres belirtileri ile ilişkisi ise beklenildiği gibi negatif yöndedir, ancak istatistiksel olarak anlamlı düzeyde değildir. Aynı değişken, travma sonrası gelişim ile beklendiği gibi pozitif yönde bir ilişki göstermekte ancak bu değişken ile ilişkisi de anlamlı düzeyde değildir.

Dünyaya ilişkin varsayımların, diğer değişkenler ile ilişkisini anlamaya yönelik yapılan korelasyon analizlerinin sonuçlarına bakıldığında; bu değişkenin travma sonrası stres belirtileri ile beklenildiği gibi negatif yönde ve istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir ilişki görülmektedir ($r=-.20$, $p<.05$). Bu değişkenin, travma sonrası gelişim ile ilişkisi pozitif yönde ve anlamlı düzeydedir ($r=.45$, $p<.01$).

Travma sonrası stres belirtilerinin travma sonrası gelişim ile ilişkisini anlamaya yönelik yapılan korelasyon sonucunda ise bu iki değişken arasında negatif yönde ve anlamlı bir ilişkiye rastlanmaktadır ($r=-0.21$, $p<.05$).

Araştırmada yer alan ölçeklerden alınan toplam puanların alt ölçeklerle ilişkisine bakıldığında; DİVÖ toplam puanının TSGÖ'ye ait tüm alt ölçeklerle pozitif yönde ve anlamlı düzeyde ilişkisi (Başkalarıyla Olan İlişkilerde Değişiklikler $r=.33$, Hayat Felsefesinde Değişiklikler $.45$, Kendini Anlamada Değişiklikler $.43$; $p<.001$) olduğu görülmektedir. TSSBÖ toplam puanının ÇBASD-Ö'ye ait Aileden Alınan Sosyal Destek alt boyutuyla negatif yönde ve anlamlı düzeyde ($r=-.19$, $p<.05$); DİVÖ'ye ait İyilik, Şans ve Kendilik Değeri alt boyutlarıyla negatif yönde ve anlamlı düzeyde (sırasıyla, $r=-.20$, $-.22$, $p<.05$; $r=-.30$, $p<.01$); TSGÖ'ye ait Kendini Anlamadaki

Değişiklikler alt boyutu ile negatif yönde ve anlamlı düzeyde ($r=-.27$, $p<.01$) ilişkisi olduğu görülmektedir. TSGÖ toplam puanının anlamlı düzeyde ilişki gösterdiği alt ölçeklere bakıldığında, DİVÖ'ye ait İyilik, Adalet, Kontrol ve Şans varsayımlarıyla pozitif yönde ve anlamlı düzeyde (sırasıyla, $r=.45$, $.37$, $.33$, $p<.001$; $r=.28$, $p<.01$) olduğu görülmektedir. ÇBASD-Ö toplam puanının araştırmanın diğer değişkenlerine ait alt ölçeklerin hiçbirisiyle anlamlı düzeyde ilişkisi bulunamamıştır.

Alt ölçek puanlarının birbirleriyle olan ilişkilerini anlamaya yönelik bulgulara bakıldığında, aileden alınan sosyal desteğin DİVÖ alt ölçeklerinden İyilik Varsayımı ile pozitif yönde ve anlamlı düzeyde ($r=.19$; $p<.05$), travma sonrası stres belirtileri ile negatif yönde ve anlamlı düzeyde ($r=-.19$, $p<.05$) ilişkisi olduğu bulunmuştur. Aileden alınan sosyal desteğin DİVÖ alt ölçeklerinden Adalet, Şans, Rastlantı, Kendilik Değeri ve Kontrol Varsayımları ile TSGÖ alt ölçeklerinden Başkalarıyla Olan İlişkilerde Değişiklikler, Hayat Felsefesinde Değişiklikler ve Kendini Anlamada Değişiklikler alt boyutları ile istatistiksel olarak anlamlı ilişkisi bulunamamıştır.

Arkadaştan alınan sosyal desteğin DİVÖ alt ölçeklerinden İyilik Varsayımı ve TSGÖ alt ölçeklerinden Hayat Felsefesindeki Değişiklikler ile pozitif yönde ve anlamlı düzeyde ilişkisi bulunmuştur (sırasıyla, $.19$, $.21$; $p<.05$). Bu değişkenin, DİVÖ alt ölçeklerinden Adalet, Şans, Rastlantı, Kendilik Değeri ve Kontrol Varsayımları, TSGÖ alt ölçeklerinden Başkalarıyla Olan İlişkilerde Değişiklikler ve Kendini Anlamada Değişiklikler ve travma sonrası stres belirtileriyle anlamlı düzeyde ilişkisi bulunamamıştır.

ÇBASD-Ö'nün alt ölçeklerinden olan Özel Birinden Alınan Sosyal Destek değişkeninin araştırma değişkenlerinin hiçbir alt boyutuyla ilişkisi bulunamamıştır.

DİVÖ alt ölçeklerinden İyilik Varsayımının TSGÖ alt ölçeklerinin hepsiyle pozitif yönde ve anlamlı düzeyde ilişkisi olduğu bulunmuştur (Başkalarıyla Olan İlişkilerde Değişiklikler $r=.38$, Hayat Felsefesinde Değişiklikler $.43$, Kendini Anlamada Değişiklikler $.40$; $p<.001$). Aynı değişkenin travma sonrası stres belirtileriyle ise negatif yönde ve anlamlı düzeyde ilişkisi bulunmuştur ($r=-.20$; $p<.05$).

DİVÖ alt ölçeklerinden Adalet Varsayımının, TSGÖ alt boyutlarının hepsiyle pozitif yönde ve anlamlı düzeyde ilişkisi olduğu saptanmıştır (Başkalarıyla Olan İlişkilerde Değişiklikler $.30$, $p<.01$; Hayat Felsefesinde Değişiklikler $.38$, Kendini Anlamada Değişiklikler $.31$, $p<.001$). Bu değişkenin travma sonrası stres belirtileri ile arasında anlamlı düzeyde ilişki bulunamamıştır.

DİVÖ alt ölçeklerinden Şans Varsayımının TSGÖ alt ölçeklerinden Hayat Felsefesinde Değişiklikler alt boyutu ile pozitif yönde ve anlamlı düzeyde ($r=.73$, $p<.001$) ilişkisi olduğu; bu değişkenin TSGÖ alt ölçeklerinden Kendini Anlamada Değişiklikler alt boyutuyla da pozitif yönde ve anlamlı düzeyde ($r=.30$, $p<.01$) ilişkisi bulunmuştur. Aynı değişkenin travma sonrası stres belirtileriyle ise negatif yönde ve anlamlı düzeyde ($r=-.22$, $p<.05$) ilişkisi saptanmıştır. Bu değişkenin TSGÖ alt boyutlarından Başkalarıyla Olan İlişkilerde Değişiklikler ile arasında anlamlı düzeyde ilişki bulunamamıştır.

DİVÖ alt ölçeklerinden Rastlantı Varsayımının TSGÖ'nün hiçbir alt ölçeğiyle ve travma sonrası stres belirtileriyle anlamlı düzeyde ilişkisi bulunamamıştır.

DİVÖ alt ölçeklerinden Kendilik Değeri Varsayımının travma sonrası stres belirtileri ile arasında negatif yönde ve anlamlı düzeyde ilişki saptanmıştır ($r=-.30$, $p<.01$). Bu değişkenin TSGÖ alt ölçeklerinin hiçbirisiyle anlamlı düzeyde ilişkisi bulunamamıştır.

DİVÖ alt ölçeklerinden Kontrol Varsayımı'nın TSGÖ alt ölçeklerinin hepsiyle pozitif yönde ve anlamlı düzeyde ilişkisi (Başkalarıyla Olan İlişkilerde Değişiklikler .27, Hayat Felsefesinde Değişiklikler .24, Kendini Anlamada Değişiklikler .33, $p<.01$) olduğu saptanmıştır. Bu değişkenin travma sonrası stres belirtileriyle arasında anlamlı düzeyde ilişki saptanmamıştır.

TSGÖ alt ölçeklerinden yalnızca Kendini Anlamada Değişiklikler'in travma sonrası stres belirtileriyle negatif yönde ve anlamlı düzeyde ilişkisi ($r=-.27$, $p<.01$) olduğu gözlenmektedir. Başkalarıyla Olan İlişkilerde Değişiklikler ve Hayat Felsefesinde Değişiklikler alt boyutlarının da travma sonrası stres belirtileri ile arasında anlamlı düzeyde olmasa da negatif yönde ilişkilerinin olduğu görülmektedir.

3.4. Evlenmeden Önce Ailesinden Şiddet Gören ve Görmeyen Kadınların Travma Sonrası Stres Belirtileri, Travma Sonrası Gelişim Düzeyleri ve Temel Varsayımlarına Yönelik Bulguları

Eşlerinden gördükleri şiddet nedeniyle konukevlerinde kalan kadınların, evlenmeden önce kendi ailelerinde şiddete maruz kalma durumlarına göre iki gruba ayrılarak travma sonrası stres belirtileri, travma sonrası gelişim ve dünyaya ilişkin varsayımlar açısından farklılaşıp farklılaşmadıklarını anlamak amacıyla yapılan bağımsız örneklem t testi sonuçları Tablo 3.10'da verilmektedir

Tablo 3.10. Kadınların Evlenmeden Önce Aile Bireylerinden Şiddet Görme Durumları ile Travma Sonrası Stres Belirtileri, Travma Sonrası Gelişim ve Dünyaya İlişkin Varsayımlar Toplam Puanı Arasındaki İlişkiler

	Grup	N	Ort	SS	t
Travma Sonrası Stres Belirtileri	Ailesinde şiddet var	70	98.35	22.46	3.06**
	Ailesinde şiddet yok	46	85.58	21.25	
Travma Sonrası Gelişim	Ailesinde şiddet var	70	85.31	20.63	0.61
	Ailesinde şiddet yok	46	82.76	23.62	
Dünyaya İlişkin Varsayımlar	Ailesinde şiddet var	70	113.64	21.97	1.33
	Ailesinde şiddet yok	46	107.86	24.38	

**p<.01

Tablo 3.10'da görüldüğü gibi, evlenmeden önce kendi aile bireyleri tarafından şiddete maruz bırakılan kadınların travma sonrası stres belirtileri ($\bar{x}=98.35$, $SS=22.46$), evlenmeden önce ailesinde şiddete maruz kalmamış kadınların travma sonrası stres belirtileri ($\bar{x}=85.58$, $SS=21.25$) puanından anlamlı düzeyde daha yüksek ($t=3.06$, $p<.01$) olduğu bulunmuştur. Ailelerinden şiddet gören kadınların travma sonrası gelişim ($\bar{x}=85.31$, $SS=20.63$) puanları ailesinde şiddet görmemiş olan kadınların Travma Sonrası Gelişim Ölçeği'nden ($\bar{x}=82.76$, $SS=23.62$) aldıkları puanlardan yüksek olduğu ancak bu farkın anlamlı olmadığı ($t=0.61$) bulunmuştur. Evlenmeden önce ailelerinde şiddete maruz kalmış kadınların Dünyaya İlişkin Varsayımlar ($\bar{x}=113.63$, $SS=21.97$) Ölçeği'nden aldıkları puanların da ailesinde şiddete maruz kalmamış kadınların Dünyaya İlişkin Varsayımlar Ölçeği'nden ($\bar{x}=107.86$, $SS=24.38$) aldıkları puanlardan yüksek olduğu ancak bu farkın da anlamlı düzeyde olmadığı ($t=1.33$) bulunmuştur.

3.5. Regresyon Analizi Sonuçları

Bu bölümde, travma sonrası stres belirtileri ve travma sonrası gelişimi yordayan değişkenlerin neler olduğunun belirlenmesi amacıyla yapılan regresyon analizi sonuçlarına yer verilmektedir.

3.5.1. Travma Sonrası Stres Belirtilerini Yordayan Değişkenler

Kadın konukevinde kalan kadınlarda travma sonrası stres belirtilerinin düzeyini yordayan değişkenleri belirlemek amacıyla, sosyo-demografik değişkenler (yaş, eğitim), Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği alt ölçek puanları ve Dünyaya İlişkin Varsayımlar Ölçeği alt ölçek puanlarının yordayıcı değişkenler olarak ayrı bloklar halinde denkleme alındığı aşamalı regresyon analizi yapılmıştır. Yapılan aşamalı regresyon analizinin sonuçları Tablo 3.11'de verilmektedir.

Tablo 3.11. Travma Sonrası Stres Belirtileri Düzeyini Yordayan Değişkenleri Belirlemek Amacıyla Yapılan Aşamalı Regresyon Analizi Sonuçları

Değişkenler (Denkleme giriş sırasına göre)	B	Beta	R ² değ.	Uyarlanmış R ²	Hata varyansı (s.d.)	F
Eğitim	-5.03	-0.30	0.09	0.08	1.50 (1-117)	11.32**
Yaş	-5.2	-0.18	0.03	0.10	0.26 (1-116)	7.83*
Kendilik Değeri	-1.20	-0.25	0.06	0.15	0.43 (1-115)	8.15**
Şans	-0.68	-0.17	0.03	0.18	0.34 (1-114)	7.26*

* p<.05, **p<.01

Tablo 3.11.'da görüldüğü gibi, konukevinde yaşayan kadınlarda, travma sonrası stres belirtilerini yordayan değişkenleri saptamak amacıyla denkleme alınan demografik değişkenlerden yordayıcı gücü olan eğitim durumu değişkeninin açıkladığı varyans % 8'dir ($F=11.32$; $sd=1-117$; $p<.01$). Demografik değişkenlerden yordayıcı gücü olan yaş değişkeninin ilk yordayıcı değişkenle birlikte açıkladığı varyans % 10'a yükselmektedir ($F=7.83$; $sd=1-116$; $p<.05$). Travma sonrası stres belirtilerini yordayan bir diğer değişkenin DiVÖ alt ölçeklerinden Kendilik Değeri alt ölçeği olduğu bulunmuştur; bu değişkenle birlikte açıklanan varyans % 15'e yükselmiştir ($F=8.14$; $sd=1-115$; $p<.01$). DiVÖ alt ölçeklerinden Şans alt ölçeği de travma sonrası stres belirtilerini anlamlı olarak yordadığı bulunmuştur; bu değişkenle birlikte açıklanan varyans % 18'ye yükselmiştir ($F= 7.25$; $sd=1-114$; $p<.05$).

3.5.2. Travma Sonrası Gelişimi Yordayan Değişkenler

Bu bölümde travma sonrası gelişimi yordayan özgün değişkenlerin ve travma sonrası stres belirtileriyle ortak yordayıcı değişkenlerin belirlenmesi amacıyla bir aşamalı regresyon analizi, bir de travma sonrası gelişimi konu alan çalışmaların incelenmesiyle oluşturulan hiyerarşik modelin analiz edilebilmesi için hiyerarşik regresyon analizi yapılmıştır.

Kadın konukevlerinde yaşayan kadınlarda travma sonrası gelişim düzeyini yordayan değişkenleri belirlemek amacıyla, sosyo-demografik değişkenler (yaş, eğitim), Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği alt ölçek puanları ve Dünyaya İlişkin Varsayımlar Ölçeği alt ölçek puanlarının yordayıcı değişkenler olarak denkleme alındığı aşamalı regresyon analizi yapılmıştır.

Bu regresyon analizinde, regresyon denklemine sosyo-demografik değişkenler, Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği alt ölçekleri ve Dünyaya İlişkin Varsayımlar Ölçeği alt ölçekleri ayrı bloklar halinde alınmıştır. Yapılan aşamalı regresyon analizinin sonuçları Tablo 3.12.'de verilmektedir.

Tablo 3.12. Travma Sonrası Gelişim Düzeyini Yordayan Değişkenleri Belirlemek Amacıyla Yapılan Aşamalı Regresyon Analizi Sonuçları

Değişkenler (Denkleme giriş sırasına göre)	B	Beta	R ² değ.	Uyarlanmış R ²	Hata varyansı (s.d.)	F
İyilik	1.3	0.44	0.20	0.19	0.24 (1-117)	28.52***
Kontrol	1.43	0.25	0.06	0.24	0.49 (1-116)	19.39**

***p<.001, **p<.01

Tablo 3.12.'de görüldüğü gibi, kadın konukevlerinde yaşayan kadınlarda, travma sonrası gelişimi yordayan değişkenleri saptamak amacıyla denkleme alınan değişkenlerden Dünyaya İlişkin Varsayımlar Ölçeği'nin "İyilik" ve "Kontrol" alt-ölçeklerinin anlamlı düzeyde yordayıcı güce sahip olduğu saptanmıştır. İyilik alt-ölçeği puanı toplam varyansın %19'unu açıklamaktadır (F=28.52; sd=1-117; p<.001). Kontrol alt-ölçeği puanı ile birlikte açıklanan varyans % 24'e yükselmektedir (F=19.39; sd=1-116; p<.01).

Kadın konukevinde yaşayan kadınlarda, sosyo-demografik özellikler, algılanan sosyal destek, dünyaya ilişkin varsayımlar ve travma sonrası stres belirtilerinin, travma sonrası gelişimi ne düzeyde yordadığını değerlendirebilmek amacıyla hiyerarşik regresyon analizi yapılmıştır. Travma Sonrası Gelişim Ölçeği puanının bağımlı (criterion) değişken olarak ele alındığı regresyon denklemine sırasıyla birinci

adımda sosyo-demografik değişkenler, ikinci adımda algılanan sosyal destek, üçüncü adımda dünyaya ilişkin varsayımlar, dördüncü adımda travma sonrası stres belirtileri toplam puanı ayrı bloklar halinde alınmıştır. Bu regresyon analizinin aşama sırası Şekil 3.1.'de verilmektedir.

<i>Travma Sonrası Gelişim Düzeyinin Yordanmasına Yönelik Regresyon Analizi Aşamaları</i>
Yordanan Değişken Travma Sonrası Gelişim
Yordayıcı Değişkenler (denkleme giriş sırasına göre)
Blok 1 Sosyo-demografik Değişkenler (Eğitim, yaş)
Blok 2 Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği' ne ait alt ölçek puanları (aile, arkadaş, özel birinden alınan destek alt-ölçek puanları)
Blok 3 Dünyaya İlişkin Varsayımlar Ölçeği'ne ait alt ölçek puanları (İyilik, Adalet, Şans, Rastlantı, Kendilik Değeri, Kontrol alt ölçek puanları)
Blok 4 Travma Sonrası Stres Belirtileri Ölçeği toplam puanı

Şekil 3.1. Kadın Konukevinde Yaşayan Kadınların Travma Sonrası Gelişim Düzeylerini Yordayan Değişkenlere İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizinin Aşamaları

Bu yöntemle, dört değişken grubunun, kadın konuk evinde yaşayan kadınların travma sonrası gelişimlerdeki varyansa ne düzeyde katkıda bulunduğu test edilmiştir. Kadın konukevinde kalan kadınlarda travma sonrası gelişimi yordayan değişkenlere ilişkin hiyerarşik regresyon analizi sonuçları Tablo 3.13.'da verilmektedir.

Tablo 3.13. Travma Sonrası Gelişim Düzeyini Yordayan Değişkenleri Belirlemek Amacıyla Yapılan Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları

Değişkenler (Regresyon denkleminde giriş sırasına göre)	B	Beta	R ² değ.	Uyarlanmış R ²	Hata varyansı (s.d.)	F
Sosyo-Demografik Özellikler			0.03	0.009	2-116	1.53
Eğitim	0.19	0.07			0.25	
Yaş	-2.35	-0.15			1.44	
ÇBASD-Ö			0.04	0.02	3-113	1.58
Aileden alınan sosyal destek	0.32	0.12			0.27	
Arkadaştan alınan sosyal destek	0.48	0.18			0.29	
Özel birinden alınan sosyal destek	-0.26	-0.09			0.31	
DİVÖ alt ölçekleri			0.22	0.21	6-107	3.91***
İyilik	0.89	0.30			0.34	
Adalet	0.21	0.09			0.26	
Kontrol	0.26	0.07			0.37	
Rastlantı	-0.47	-0.11			0.37	
Kendilik Değeri	-0.14	-0.03			0.44	
Şans	1.38	0.24			0.56	
TSSB-Ö toplam puanı	-0.19	-0.21	0.03	0.24	0.09 (1-106)	4.15*

*p<.05, ***p<.001

Demografik özellikleri temsil eden ilk blokta kadının yaşı ve eğitim durumu yer almaktadır. Bu blok toplam varyansın yalnızca % 0.9'unu açıklamıştır ($F=1.53$; $sd=2-116$; $p>.05$) ve bu blokta yer alan değişkenler travma sonrası gelişimi anlamlı düzeyde yordamamaktadır. Kadınların algıladıkları sosyal desteği temsil eden ikinci blokta, Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği'nin alt ölçek puanları yer almaktadır. Bu bloğun denkleme girilmesiyle açıklanan toplam varyans %2'ye yükselmiştir ($F=1,58$; $sd=3-113$; $p>.05$) ancak bu blok içerisinde yer alan değişkenler ile travma sonrası gelişim arasında anlamlı bir ilişki gözlenmemiştir. Dünyaya ilişkin varsayımları temsil eden üçüncü blokta, İyilik, Adalet, Şans, Rastlantı, Kendilik Değeri ve Kontrol alt ölçeklerinden alınan puanlar bulunmaktadır. Bu bloğun denkleme girilmesiyle açıklanan toplam varyans %21'e yükselmiştir ($F=3,91$; $sd=6-107$; $p<.001$). Bu bloktaki değişkenlerden "iyilik" alt-ölçeği puanı ($\beta= .30$, $t(107) = 2,64$, $p<.05$) ve kontrol alt-ölçeği puanı ($\beta= .24$, $t(107) = 2.47$, $p<.05$), travma sonrası gelişim düzeyini anlamlı olarak yordamaktadır. Kadınların travma sonrası stres belirtilerini temsil eden dördüncü blokta, Travma Sonrası Stres Bozukluğu Ölçeği Toplam Puanı yer almaktadır. Bu bloğun denkleme katılmasıyla açıklanan toplam varyans %24'e yükselmiştir ($F=4,15$; $sd=1-106$; $p<.05$). Bu blokta yer alan tek değişken olan Travma Sonrası Stres Bozukluğu Ölçeği Toplam Puanı, travma sonrası gelişimi yordamaktadır ($\beta=-.21$, $t(106) = -2,28$, $p<.05$); Travma Sonrası Stres Bozukluğu Ölçeği Toplam Puanı arttıkça, travma sonrası gelişim düzeyi azalmaktadır.

4. BÖLÜM

TARTIŞMA

Bu çalışmanın temel amacı, kadın konukevinde yaşayan kadınların eşlerinden gördükleri şiddete bağlı olarak oluşan travmatik stres ve travma sonrası gelişim düzeylerinin incelenmesidir. Bu amaçla, kadın konukevinde yaşayan kadınların sosyo-demografik ve şiddet deneyimlerine ilişkin çeşitli değişkenler, algılanan sosyal destek, temel varsayımlar, travma sonrası stres belirtileri ve travma sonrası gelişim değişkenleri ele alınmaktadır. Çalışmanın bu bölümünde, araştırmanın temel amacına ulaşmak üzere yanıtı aranan araştırma sorularına uygun olarak yapılan analizlerden elde edilen bulgular, ilgili yazın çerçevesinde tartışılmaktadır.

4.1. Sosyo-Demografik Değişkenler ile Araştırmanın Temel Değişkenleri Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulguların Tartışılması

4.1.1. Yaş ve Eğitim Durumlarına Yönelik Değişkenler ile Travma Sonrası Stres Belirtileri, Travma Sonrası Gelişim ve Temel Varsayımlar Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulguların Tartışılması

Kadınların yaşı, eğitim durumu, anne-babalarının ve eşlerinin eğitimi durumları ile araştırma değişkenleri arasında nasıl bir ilişki olduğunu anlamaya yönelik yapılan analiz sonucunda; kadınların yaşlarının ve eğitim durumlarının travma sonrası stres belirtileriyle negatif yönde bir ilişkisi olduğu saptanmıştır. Elde edilen bulgu, katılımcılardan yaşları daha genç olanların ve düşük eğitim düzeyine sahip olanların bu özelliklere bağlı olarak, travma sonrası stres belirtileri düzeylerinin yüksek olduğunu düşündürmektedir. Travma ile ilgili değişkenleri konu alan pek çok araştırma genç yaşın ve düşük eğitim düzeyinin (Kılıç ve Ulusoy, 2003; Kisac, 2006; Maziak ve Asfar, 2003; Njenga, Nicholls, Nyamai, Kigamwa ve Davidson, 2004) TSSB için önemli bir risk etkeni olduğundan söz etmektedir (Brewin ve ark.,2000; Eşsizöğlü ve ark., 2009; Magruder ve ark., 2004; Maziak ve Asfar, 2003; Olf ve ark., 2007). Travmatik olaylara maruz kalan kişilerden genç yaşa ve düşük eğitim düzeyine sahip olanların bilişsel kapasitelerinin, karşılaştıkları olayları anlamlandırmada yetersiz kalabileceği, buna bağlı olarak temel varsayımların sarsılarak psikolojik uyum açısından daha fazla zorluk yaşayabilecekleri düşünülmektedir. Travmatik olaylara maruz kalan kişilerin sağlıklı baş etme yöntemlerini bilmemeleri de TSSB için sayılan risk etkenleri arasında yer almaktadır (Cobb ve ark., 2006). Bu bağlamda, maruz kaldığı travmayı anlamlandıramaması nedeniyle sağlıklı başa çıkma yöntemlerini de keşfedemeyen kişilerin TSSB

açısından risk altında olabileceği düşünülmektedir. Bu nedenle, araştırmadan elde edilen bulguların, ilgili yazınla tutarlılık gösterdiğine inanılmaktadır.

4.1.2. Kadınların Evlenme Yaşları ile Travma Sonrası Stres Belirtileri, Travma Sonrası Gelişim ve Temel Varsayımlar Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular

Kadınların evlenme yaşları ile travma sonrası stres belirtileri, travma sonrası gelişim ve dünyaya ilişkin varsayımlar arasındaki ilişkiyi anlamak amacıyla yapılan korelasyon analizi sonucunda; evlenme yaşı ile travma sonrası stres belirtilerinin arasında beklendiği gibi negatif yönde ve anlamlı düzeyde bir ilişki; bu değişkenin travma sonrası gelişim arasındaki ilişkinin negatif yönde ve anlamlı düzeyde olmadığı; aynı değişkenin, dünyaya ilişkin varsayımlar ile arasındaki ilişkinin ise pozitif yönde ancak anlamlı düzeyde olmadığı bulunmuştur.

Evlenme yaşı ile travma sonrası stres belirtilerinin arasında negatif yönde bir ilişkinin olması, genç yaşta istismar edilmeye başlamanın bireyi travmatik stres açısından daha fazla etkilediğini düşündürmektedir. Evlilikte ilk şiddet görme zamanları ile yapılan analiz sonuçlarında kadınların evliliklerinin ilk aylarında şiddet görmeye başladıkları saptanmıştır. TSSB'nin risk faktörlerini inceleyen pek çok araştırmada, travmatik olayla karşılaşıldığı andaki yaşın (Eşsizoğlu ve ark., 2009; Magruder ve ark., 2004; Maziak ve Asfar, 2003; Olf ve ark., 2007) öneminden söz edilmektedir. Bu analizden elde edilen bilgi, ilgili yazındaki çalışmalarla tutarlık göstermektedir. Genç yaşta istismar edilmenin kişiyi daha fazla örseleyebileceği ve etkili başa çıkma yöntemlerini kullanmada yetersiz olabilecekleri düşünüldüğünden dolayı travma sonrası stres belirti gösterme olasılıklarının arttığı sanılmaktadır.

Evlenme yaşı ile travma sonrası gelişim arasındaki ilişkinin negatif yönde olması nedeniyle, genç yaşta evlenen kişilerin, travma sonrası gelişim gösterme düzeylerinin arttığı söylenebilir. Genç yaşta olmanın travmatik stres açısından bir risk etkeni olduğu da göz önünde bulundurulursa; travmatik olaylarla karşılaşan insanların kendileri ve dünya hakkındaki inançlarının yıkılarak bunların travmayla uyumlu bir şekilde yeniden şekillenmesi ilgili yazınla tutarlı bir bulgudur. Genç yaşta istismar edilmenin, örselenme düzeyini arttırdığı düşünülürse, erken yaşta evlenmiş olmanın, istismar eden bir ilişki olması nedeniyle, travma sonrası gelişim düzeyinin artması diğer çalışmalarla da (Sheikh, 2008; Tedeschi ve Calhoun, 1996, 2008) tutarlıdır. Maruz kaldığı travmayla baş etmede zorlanan kişinin inançları zarara uğrar ve bu doğrultuda gelişim gösterir. Janoff-Bulman (2004), travma sonrası gelişimin gerçekleşmesi için kişinin kendisi ve dünya hakkındaki inançlarında bir bozulma olması gerektiğini söylemektedir (aktaran Yılmaz, 2006). Bu bağlamda, evlenme yaşı ile dünyaya ilişkin varsayımların arasında anlamlı düzeyde olmasa da pozitif yönde bir ilişkinin bulunmuş olması, evlenme yaşının düşmesinin, örselenme durumunun artması olarak değerlendirildiği göz önüne alınırsa dünyaya ilişkin varsayımların bozulmuş olması da ilgili yazınla tutarlı olarak değerlendirilebilir.

4.1.3. Kadınların Evli Kalma Süreleri ile Travma Sonrası Stres Belirtileri, Travma Sonrası Gelişim ve Temel Varsayımlar Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular

Yaşadıkları şiddet nedeniyle konukevlerinde kalan kadınların evli kalma süreleri ile travma sonrası stres belirtileri, travma sonrası gelişim ve dünyaya ilişkin varsayımlar arasındaki ilişkiyi anlama amacıyla yapılan korelasyon analizi sonucunda; evli kalma süresi ile travma sonrası stres belirtileri arasında pozitif yönde ve anlamlı düzeyde,

bu değişkenin, travma sonrası gelişim ile arasında negatif yönde ve anlamlı düzeyde olmayan, aynı değişkenin dünyaya ilişkin varsayımlar ile arasında ise pozitif yönde ancak anlamlı düzeyde olmayan bir ilişki bulunmuştur.

Kadın konukevinde kalan insanlar, istismar edildikleri bir evlilik ilişkisine sahip kişilerdir. Bu nedenle, evli kalma sürelerinin konukevinde kalan kadınlar üzerinde örselleyici bir etkisinin olduğu düşünölmektedir. Kişinin örselendiği bir ilişkide travmatik stres geliştirmesi beklenen bir durumdur. O'Keefe (1997) yaptığı çalışmada bu görüşü desteklemektedir. O'Keefe (1997) çalışmasında, kendilerini istismar eden eşlerini öldüren kadınların özelliklerini incelemiş ve çalışmasının sonucunda eşlerini öldüren kadınların, diğer istismar mağduru kadınlara göre daha uzun yıllar evli kaldıklarını bulmuştur. Bu çalışmadan elde edilen bulgular, travmatik stres düzeyi artan kişilerin travma sonrası gelişimlerinin de artması gerektiği görüşle çelişiyor gibi görölse bile, örselleyici bir ilişkiyi sürdürmenin travma sonrası gelişim için engelleyici bir etken olduğu bilinmektedir (Cobb ve ark., 2006). Bu nedenle, şiddet uygulayan eşlerinden ayrılmış olan kişilerin travma sonrası gelişim düzeylerinin, ilişkisini sürdüren kadınların travma sonrası gelişim düzeylerinden daha yüksek olması beklenilmektedir (Cobb ve ark., 2006). Şiddet gördükleri ilişkileri sürdüren kadınların, incinebilirliklerini en az düzeye indirmek için oluşturduğu varsayımların zarara uğramasından kaçınmalarının nedeninin, yaşadıkları travmatik olayla yüzleşmekten kaçmaları olarak düşünölebilir. İlgili yazında da, insanların temel varsayımlarıyla çelişen olaylar karşısında bir anlam krizi yaşadıkları belirtilmektedir (Kauffman, 2002, s.4). Evli kalma süresi örselenme süresinin yüksek olması açısından değerlendirildiğinde ve kadınların konukevlerinde kısa süreli kaldıkları göz önüne alındığında, araştırma ölçümlerinin, kadınların travmatik şiddet deneyimlerinden çok kısa bir süre sonra yapılmış olabileceği, bu nedenle de

yaşadıkları travmayla yeteri düzeyde yüzleşememiş ve temel inançlarının da uğradığı zararı kabullenememiş olabilecekleri düşünülmektedir.

4.2. Şiddet Görme Deneyimine İlişkin Değişkenlerin Travma Sonrası Stres Belirtileri, Travma Sonrası Gelişim ve Temel Varsayımlar Üzerindeki Etkilerine İlişkin Bulguların Tartışılması

Bu bölüm, katılımcıların deneyime ilişkin değişkenlerden ilk şiddet görme zamanı, konukevinde kalma süreleri, eş şiddetinin süresi, eş şiddetinin sıklığı, evlenmeden önce ailesinden gördüğü şiddetin sıklığının, travma sonrası stres belirtileri, travma sonrası gelişim ve temel varsayımlar ile ilişkisine bakılmaya yönelik yapılan korelasyon analizlerinden elde edilen bulguların tartışılmasını kapsamaktadır.

4.2.1. Kadınların Ailelerinden Gördükleri Şiddetin Sıklığı ve Travma Sonrası Stres Belirtileri, Travma Sonrası Gelişim ve Temel Varsayımlar Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulguların Tartışılması

Eşlerinden uğradıkları şiddet nedeniyle konukevinde kalan kadınların travma sonrası stres belirtileri, travma sonrası gelişim ve temel varsayımları ile ailelerinden uğradıkları şiddetin sıklığı arasındaki ilişkiye bakılmıştır. Bu analiz sonucunda, ailelerinden gördükleri şiddetin sıklığı ile travmatik stres, travma sonrası gelişim ve temel varsayımlarla anlamlı bir ilişkiye rastlanmasa da, ailelerinden gördükleri şiddetin sıklığı ile travma sonrası stres belirtileri ve travma sonrası gelişim arasında pozitif, şiddetin sıklığı ile dünyaya ilişkin varsayımlar arasında ise negatif yönde bir ilişki bulunmuştur.

Ailesinde şiddete maruz kalan kişiler, şiddeti uygulayan kişi özellikle model aldığı ebeveyni ise şiddet davranışını bir sorun çözme yöntemi olarak algılama eğilimindedirler (Kaymak-Özmen, 2004; Bandura, 1973, aktaran Zara-Page ve İnce, 2008). Böyle bir ortamda yetişen bireyin, yaşadığı şiddet ne kadar yoğunsa şiddeti normal bir davranış olarak algılamasının da o doğrultuda artabileceği düşünülmektedir. Şiddetin normal bir davranış olarak algılanması durumunda ise travmatik stres yaratma olasılığının düşebileceği varsayılmaktadır. Bu bağlamda, ailelerinde yaşadıkları şiddetin sıklığı ile travma sonrası stres belirtileri düzeyleri arasında anlamlı bir ilişkinin bulunmaması açıklanabilir. Ancak, şiddetin sıklığı ile travma sonrası stres belirtilerinin arasında pozitif yönde bir ilişkinin görülmesi de ilgili yazınla tutarlıdır. Humphreys ve arkadaşlarının (2001) yaptığı çalışmada, kadınların yaşadıkları şiddetin sıklığı ile travmatik stres belirtilerinin arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Humphreys ve arkadaşları (2001), bu durumu, kadınların yaşadıkları gerçek belirtilerini örtme eğiliminde olduklarına, bu nedenle, travmatik stres düzeyini incelemeye yönelik doldurulan ölçekte daha ılımlı cevaplar vermelerine bağlamaktadırlar. Kaymak-Özmen (2004) ise daha farklı bir açıdan yaklaşarak, yaşanan şiddetin düzeyi ile travmatik stres belirtilerinin arasında anlamlı bir ilişki çıkmamasını; en az düzeydeki şiddetin bile travmatik stres yaratma olasılığı olduğuna, bu nedenle şiddet sıklığı farklılaşsa bile travma sonrası stres belirtileri üzerinde anlamlı düzeyde bir etkisinin olmayacağı yönünde açıklamaktadır (Aktaran Damka, 2009).

Travma, insanların temel varsayımlarını zarara uğratar (Bergner, 2009). İnsanlar, karşılaştıkları travmalar sonrasında dünya ve kendileri ile ilgili şemalarını daha gerçekçi bir şekilde yeniden yapılandırır. Oluşan yeni şemalar eskisine göre daha olumsuz olmasına rağmen daha gerçekçi temellere dayanmaktadırlar (Janoff-Bulman, 2004). Travma sonrası gelişim de, yapılandırılan bu yeni şemalar

doğrultusunda meydana gelmektedir (Janoff-Bulman, 2004). Ancak evlenmeden önce ailesinden şiddet gören kadınların, evlendikten sonra eşlerinden şiddet görmeye devam etmeleri nedeniyle, travmatik stres düzeylerinin yaşadıkları şiddetin sıklığının yanında, yaşadıkları şiddetin süresinden etkilenebileceğini düşündürmektedir. Belli aralıklarla da olsa, sürekli bir şiddet ortamında bulunmanın, bireyin travma sonrası stres belirtilerini arttırmasına neden olabileceği bilinmektedir. Bu bağlamda, böyle bir ortamda travmaya bağlı olarak yıkılan temel varsayımların travma sonrası gelişimi destekleyecek şekilde yeniden yapılandırılması ilgili yazınla tutarlık göstermektedir. Ancak, kadınların eşlerinden yaşadıkları şiddetten kısa bir süre sonra konukevlerine başvurmuş olmalarından dolayı travma sonrası gelişimin ve dünyaya ilişkin varsayımların, ailelerinden yaşadıkları şiddetin sıklığı ile anlamlı bir ilişkisinin saptanmamasının nedeni olarak düşünülebilir.

4.2.2. Kadınların Eşlerinden İlk Şiddet Görme Zamanları ve Travma Sonrası Stres Belirtileri, Travma Sonrası Gelişim ve Temel Varsayımlar Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulguların Tartışılması

Kadın konukevinde kalan kadınların evliliklerinde eşleri tarafından ilk kez şiddete maruz bırakılma zamanları ile travma sonrası stres bozukluğu, travma sonrası gelişim ve dünyaya ilişkin varsayımlar arasındaki ilişkiyi anlamaya yönelik yapılan korelasyon analizi sonucunda; evliliklerinin kaçınıcı ayında şiddet gördükleri ile travma sonrası stres belirtileri arasında negatif yönde bir ilişki bulunmuş ancak bu ilişki anlamlı düzeyde değildir. Bu değişken ile travma sonrası gelişim arasındaki ilişki pozitif yönde bulunurken, ilişkinin anlamlı düzeyde olmadığı bulunmuştur. Aynı değişkenin, dünyaya ilişkin varsayımlar ile arasındaki ilişki ise negatif yönde ancak anlamlı düzeyde olmadığı bulunmuştur.

Korelasyon analizi sonucunda, anlamlı bir ilişki bulunamamış olmasına rağmen, travmatik stresin ilk şiddet görme zamanı ile arasında beklenildiği gibi negatif yönde bir ilişkisi olduğu görülmektedir. Aile, insanların güvenilir bir yer olarak algıladığı, sevme, sevilme ve aidiyet duygularının beslendiği bir kurum (Ulupınar, 1996, aktaran Oral, Binici, Büyükçelik ve Yazar, 1997) olması nedeniyle, evliliğin ilk yıllarında görülen şiddetin kadınları daha fazla örseleyebileceği düşünülmektedir. İlgili yazında, bu konuda yapılmış herhangi bir çalışmaya rastlanmamakta, yalnızca şiddetin evliliğin ilk yıllarında daha fazla görüldüğüne ilişkin bulgular yer almaktadır (Damka, 2009; Oral ve ark., 1997). Kadınların %41'nin evlenme yaşının 18 ve altında olduğu bulgusu da göz önüne alınırsa, uğradıkları şiddet esnasında buldukları yaşın çok genç olması nedeniyle evliliklerinde ilk şiddet görme döneminin de travma sonrası stres belirtileri için önemli bir etken olduğu anlaşılmaktadır.

Evlilikte ilk şiddetin görülme zamanı ile travma sonrası gelişim arasında pozitif, dünyaya ilişkin varsayımlar ile negatif yönde bir ilişkinin görülmesi; evliliğin ilk dönemlerinde görülen şiddetin kadınların temel varsayımlarını zarara uğrattığı ancak travma sonrası gelişimi başlatacak boyutta olmadığını düşündürmektedir. Travma sonrası gelişimin gerçekleşmesi için gereken sürenin geçmemiş olması (Cobb ve ark., 2006; Janoff-Bulman, 2004), araştırmanın ölçümlerinin konukevlerinde kalan kadınlardan alınmış olmasıyla ilişkili olabileceği düşünülmektedir. Şiddete uğrayan kadınların genel olarak yaşadıkları stresten mümkün oldukça kısa bir süre sonra konukevlerine başvuruda buldukları ve bu kurumlarda kalma sürelerinin ise çok uzun olamaması nedeniyle, yaşadıkları travmayla sağlıklı bir şekilde baş etmeleri için gerekli sürenin geçmemiş olabileceğini düşündürmüştür. Bunun yanı sıra, şiddete uğramış kadınlarda ve diğer travmatik deneyime sahip kişilerde depresyonun travma sonrası stres belirtilerine sıklıkla eşlik ettiği (Cobb ve ark.,

2006; Ekşi ve ark., 2007; Kessler ve ark., 1999) bilindiğinden dolayı, konukevlerindeki kadınların depresif belirtilerinin, travma sonrası gelişimi engellemiş olabileceği düşünülmektedir. Bu görüş, ilgili yazında yer alan, travmatik olay sonrasında görülen depresyonun travma sonrası gelişimi engellediğini söyleyen görüşle desteklenmektedir (Fraizer, Tashiro, Berman, Steger ve Long, 2004).

4.2.3. Kadınların Eşlerinden Gördükleri Şiddetin Süresi ve Travma Sonrası Stres Belirtileri, Travma Sonrası Gelişim ve Temel Varsayımlar Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulguların Tartışılması

Kadınların eşlerinden gördükleri şiddetin süresi ile travma sonrası stres belirtileri, travma sonrası gelişim ve dünyaya ilişkin varsayımlar arasındaki ilişkiyi anlamak amacıyla yapılan analiz sonucunda; şiddet süresi ile travma sonrası stres belirtileri arasındaki ilişkinin negatif yönde ve anlamlı düzeyde olmadığı; şiddetin süresi ile travma sonrası gelişim arasındaki ilişkinin pozitif yönde ve anlamlı düzeyde olmadığı; aynı değişkenle, dünyaya ilişkin varsayımlar arasındaki ilişkinin ise pozitif yönde ve anlamlı düzeyde olmadığı bulunmuştur.

Bu analiz sonucunda bulunan ilişkilerin anlamlı düzeyde olmasa da ilgili yazından elde edilen bulgularla çeliştiği görülmektedir. Yaşanılan şiddetin süresi arttıkça travma sonrası stres belirtilerinin de artacağını söyleyen pek çok araştırma bulunmaktadır (Berkem ve Bildik, 2001; Oflaz, 2008; Olf ve ark, 2007; Pape ve Arias, 2000). Ancak, bu çalışmada şiddetin süresi arttıkça travma sonrası stres belirtilerinin azaldığı görülmektedir. Bu nedenle, kadınların yaşadıkları şiddeti olduğundan az gösterme eğilimi içerisinde oldukları düşünülmektedir. Şiddetin süresinin TSSB için önemli bir risk etkeni olduğu bilinmesinin yanı sıra, eşlerinden

uzun süre boyunca şiddet görenlerin daha fazla örselenebileceği düşünülmekte ancak, eşlerinden kısa süreli (beklenmedik bir anda şiddete maruz kalmak gibi) şiddet görenlerin daha fazla yıkıma uğrayabileceği de göz önüne alınmaktadır. Bu nedenle de, travma sonrası stres belirtilerinin şiddet süresi ile negatif yönde bir ilişki göstermiş olabileceği de düşünülmektedir.

Şiddetin süresi arttıkça, travma sonrası gelişimin de artması ilgili yazınla tutarlı bir bulgudur. Şiddet, travmaların en örseleyici grubunda yer alan insan eliyle ortaya çıkan travmalardan biridir (Aker, 2006; Aker ve ark., 2008; Eşsizöğlü ve ark., 2009; Kira, 2001; Özgen ve Aydın, 1999). İnsanların, travma sonrası gelişim yaşamaları için temel varsayımlarını zarara uğratan bir olayla karşılaşmış olmaları gerektiği bilinmektedir (Janoff-Bulman, 2004). Ancak, bu araştırmada dünyaya ilişkin varsayımların şiddetle pozitif yönde bir ilişkiye sahip olduğu bulunmuştur. Bu bulgu, ilgili yazında yer alan bulgularla desteklenmemektedir. Şiddete bağlı olarak hem travmatik stresin düşmesinden, hem de şiddet süresinin artmasıyla birlikte temel varsayımların da daha olumlu yönde yapılandırılmasının, araştırmaya katılan kadınların, travmatik deneyimlerine ilişkin bilgileri vermek istememiş olabileceklerini işaret etmekte, bu nedenle, kullanılan ölçme araçlarının derinlemesine bilgi elde etmeye yönelik olmaması ve araştırmada karşılaştırma grubunun olmamasının önemli bir etken olabileceğini düşündürmektedir.

4.2.4. Kadınların Eşlerinden Gördükleri Şiddetin Sıklığı ile Travma Sonrası Stres Belirtileri, Travma Sonrası Gelişim ve Temel Varsayımlar Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulguların Tartışılması

Kadın konukevinde kalan kadınların eşlerinden gördükleri şiddetin sıklığı ile travma sonrası stres bozukluğu, travma sonrası gelişim ve dünyaya ilişkin varsayımlar arasındaki ilişkiyi anlamaya yönelik Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Analizi yapılmıştır. Yapılan bu korelasyon sonucunda, şiddetin sıklığı ile travma sonrası stres belirtileri arasında pozitif yönde ancak anlamlı düzeyde olmayan bir ilişki bulunmuştur. Bu değişkenin travma sonrası gelişim ile arasındaki ilişki ise pozitif yönde bulunurken, bu ilişkinin de anlamlı düzeyde olmadığı görülmektedir. Kadınların eşlerinden gördükleri şiddetin sıklığı ile dünyaya ilişkin varsayımlar arasındaki ilişki ise pozitif yönde ve anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmuştur. Bu bulguya göre, kadınların eşlerinden gördükleri şiddetin sıklığı arttıkça dünyaya ilişkin varsayımları da olumlu yönde artmaktadır.

Şiddetin sıklığı ile travma sonrası stres belirtileri arasında anlamlı düzeyde olmasa da pozitif yönde bir ilişkinin bulunmuş olması ilgili yazındaki çalışmalarla da desteklenmektedir. Travma sonrası stres belirtilerini konu alan pek çok araştırma şiddetin sıklığının önemli bir risk etkeni olduğundan söz etmektedir (Mertin ve Mohr, 2000). Bunun yanı sıra, anlamlı düzeyde olmasa da şiddetin sıklığının travma sonrası gelişimle de pozitif yönde bir ilişkisinin görülmesi ilgili yazın ile uyumlu bir bulgudur. Ancak, şiddetin sıklığı ile dünyaya ilişkin varsayımlar arasında pozitif yönde ve anlamlı düzeyde bir ilişkinin çıkması ilgili yazınla çelişmektedir. Travma, kişinin dünya algısını bozarak yeni bir dünyanın içine sokmaktadır (Bergner, 2009). Bu nedenle, travma sonrası gelişimin görüldüğü kişilerde, dünyaya ilişkin varsayımların bozulmuş olması beklenmektedir. Yaşanılan şiddetin, travma sonrası

stres belirtileri ve travma sonrası gelişim ile arasında pozitif yönde bir ilişkisi olması nedeniyle, aynı değişkenin, dünyaya ilişkin varsayımlar ile arasında negatif yönde bir ilişki olması beklenmekteydi. Ancak, ilişkinin istatistiksel açıdan anlamlı çıkması ilgili yazındaki bugüne kadar yapılan çalışmalarla açıklanamamaktadır. Bu bulgunun dikkate alınarak yeni çalışmalarla birlikte değerlendirilmesinin önemli olduğu düşünülmektedir. Şiddet sıklığının artmasıyla, kadının, şiddete yönelik davranışları evlilik ilişkisinin bir parçası olarak algılamasına neden olabileceği bu nedenle de, sıklıkla şiddete maruz kalan kadınların bugüne kadar getirdikleri varsayımlarının sarsılmamış olabileceği düşünülmektedir. Temel varsayımların değişime dirençli olduğu ancak benliğe yabancı olan olaylarla sarsılabildiği bilgisi göz önüne alınırsa sıklıkla şiddete maruz kalan kadınların temel varsayımları bu yönde şekillenmiş olabileceği bu nedenle, şiddet sıklığı ile dünyaya ilişkin varsayımlar arasında pozitif yönde bir ilişki çıkmış olabileceği düşünülmektedir.

4.2.5. Kadınların Konukevinde Kalma Süreleri ve Travma Sonrası Stres Belirtileri, Travma Sonrası Gelişim ve Temel Varsayımlar Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulguların Tartışılması

Araştırmaya katılan kadınların konukevlerinde kalma süreleri ile travma sonrası stres belirtileri arasında pozitif yönde bir ilişki bulunmakta ancak, bu ilişkinin anlamlı düzeyde olmadığı; bu değişkenin, travma sonrası gelişimle arasında pozitif yönde ve anlamlı düzeyde bir ilişkinin olduğu; aynı değişkenin, dünyaya ilişkin varsayımlar ile arasında negatif yönde ancak anlamlı düzeyde olmayan bir ilişki bulunmuştur.

Eşlerinden gördükleri şiddet deneyiminin ardından kısa bir süre sonra konukevlerine gelen kadınlar, bu kurumlarda kaldıkları süre içerisinde deneyimledikleri olayları yeniden gözden geçirirler. Bu durum, Tedeschi ve Calhoun'un (1998) söylediği;

travmatik olaylardan sonra gelişimin gerçekleşmesi için, ruminasyon (rumination) yaşamaları olarak değerlendirilebilir (aktaran Dürü, 2006). KonuKevinde kalan kadınlar, kurumdaki psikologlarla ve kendileriyle benzer deneyimi yaşamış kadınlarla, kendi travmalarını paylaşma veya başkalarının travmatik deneyimleriyle özdeşim kurma zamanı bulurlar. Bu nedenle, yaşadıkları travmayla daha fazla yüzleştikleri ve buna bağlı olarak, yıkılan temel varsayımlarının belli bir süre sonra gelişimi meydana getirdiği düşünülebilir. Bu bulgu, Janoff-Bulman'ın (2004) trama sonrası gelişimin yıkılan varsayımlar ile zaman içerisinde oluşabileceğini görüşü ve Tedeschi ve Calhoun'un (1996) travma sonrası gelişimin 5 faktörde meydana gelen değişimlerle (kişiler arası ilişkilerde değişim, kendilik algısında değişim, yaşamın değerini anlama, yeni fırsatları fark etme ve inanç sistemindeki değişiklikler) oluşabileceği görüşüyle tutarlı gözükmektedir.

4.3. Araştırmanın Temel Değişkenleri Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulguların Tartışılması

Araştırma değişkenlerinin birbirleriyle ilişkilerini belirlemek amacıyla yapılan analiz sonucunda; algılanan sosyal desteğin, dünyaya ilişkin varsayımlar ile arasında pozitif yönde, ancak anlamlı düzeyde olmayan; bu değişkenin travma sonrası stres belirtileri ile ilişkisinin beklenildiği gibi negatif yönde ve istatistiksel olarak anlamlı düzeyde olmayan; aynı değişkenin, travma sonrası gelişim değişkeniyle ise beklendiği gibi pozitif yönde ancak anlamlı düzeyde olmayan bir ilişkisinin olduğu bulunmuştur. Dünyaya ilişkin varsayımların, diğer değişkenler ile ilişkisine bakıldığında; bu değişkenin travma sonrası stres belirtileri ile negatif yönde ve istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir ilişkisi görülmektedir. Bu değişkenin, travma sonrası gelişim ile ilişkisi ise pozitif yönde ve anlamlı düzeydedir. Travma sonrası

stres belirtilerinin, travma sonrası gelişim ile arasında ise negatif yönde ve istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde bir ilişkisi olduğu görülmektedir.

Şiddete maruz kalan kadınların algıladıkları sosyal destek ile dünyaya ilişkin varsayımları arasında pozitif yönde bir ilişkinin olması, ilgili yazındaki çalışmalarla da tutarlılık göstermektedir (Çakır ve Palabıyıköğlü, 1993). İnsanlar, deneyimledikleri travmatik olaylara karşı mücadele verirken kendilik algısı, başkalarıyla olan ilişkisi ve dünyaya ilişkin görüşleri üzerinde bir takım değişimler olabilmektedir (Calhoun ve ark., 2000; Tedeschi ve Calhoun, 1996). Bu nedenle, travma sonrası gelişimin, dünyaya ilişkin varsayımlardan ayrı tutulmaması gerektiği düşünülmektedir. Şiddette insan eliyle yapılan travmalardan biridir (Kira, 2001). Bu nedenle, konukevlerinde kalan kadınların, deneyimledikleri travmadan uzaklaşma amacıyla konukevlerinde yaşamlarına yeni bir yön vermeye çalıştıklarına inanılmaktadır. Ancak, kadınların yaşadıkları şiddetten kısa bir süre sonra bu kurumlara geldikleri varsayıldığından dolayı, henüz travmalarıyla sağlıklı bir biçimde başa çıkamamış olabilecekleri düşünülmektedir. Ayrıca, kendi sosyal çevrelerinden uzaklaşarak, bilmedikleri bir yerde ve tanımadıkları insanlar ile bir arada kalmaları gerektiğinden dolayı da konukevinde kalan kadınların algıladıkları sosyal destek düzeylerinin yüksek düzeyde beklenmemesi gerektiğine inanılmaktadır. Sosyal destek değişkeninin travma sonrası gelişim ve dünyaya ilişkin varsayımlarla pozitif yönde ancak, istatistiksel olarak anlamlı düzeyde olmamasının bu bağlamda açıklanabileceği düşünülmektedir. Aynı değişkenin, travma sonrası stres belirtileri ile ilişkisinin beklenildiği gibi negatif yönde olduğu ancak anlamlı düzeyde olmaması da kadınların algıladıkları sosyal destek düzeylerinin düşük olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Sosyal desteğin, travmatik stres ile ilişkisini konu alan birçok araştırma bulunmaktadır. Bu araştırmaların çoğu, sosyal desteğin, travma sonrası stres belirtilerini hafifletici bir etkisinin olduğunu söylemektedir (Babcock ve ark.,

2008; Beeble ve ark., 2009; Brewin ve ark., 2000; Pietrzak ve ark., 2009; Prati ve Pietrantonio, 2010; Stephans, Long ve Miller, 1997; Wilcox, 2010). Bu araştırmadan elde edilen bulgu da ilgili yazın ile tutarlıdır ancak, veri toplama işleminin kadınların şiddet deneyiminden kısa bir süre sonra yapıldığı varsayıldığından dolayı, travma sonrası stres belirtileri ile anlamlı bir ilişkiyi yordayacak düzeyde sosyal desteğin algılanmamış olabileceğini düşündürmektedir. Bunun yanı sıra, sosyal desteğin, travma sonrası stres belirtileri, travma sonrası gelişim ve dünyaya ilişkin varsayımlarla istatistiksel olarak anlamlı düzeyde ilişki göstermemesinin, araştırma örnekleminin sosyal destek açısından homojen bir gruptan oluşmuş olabileceğini de düşündürmektedir.

Dünyaya ilişkin varsayımların travma sonrası stres belirtileri ile negatif yönde ve anlamlı düzeyde; travma sonrası gelişimle ise pozitif yönde ve anlamlı düzeyde bir ilişkisinin olduğu görülmektedir. İnsanların temel varsayımları travmatik olaylarla sarsılmaktadır (Cobb ve ark., 2006). Yıkılan varsayımların yeniden yapılandırılması ise travmaya karşı verilen mücadeleyle doğru orantıda olduğu söylenmektedir (Janoff-Bulman, 2004). Travma sonrası gelişimin ise sağlıklı başa çıkma yöntemleri kullanılarak, zaman içinde meydana gelebileceği belirtilmektedir (Cobb ve ark., 2006). Bu nedenle, kadınların yaşadıkları şiddetin hemen ardından konuklevlerine başvurmuş olabilecekleri düşünüldüğü için, yaşadıkları travma nedeniyle temel varsayımlarının yıkılmış olabileceği ancak, travma sonrası gelişimin ortaya çıkmasını sağlayacak düzeyde sürenin geçmemiş olabileceği düşünülmektedir. Bu araştırmanın sonuçları, temel varsayımların bozulmasıyla travma sonrası gelişimin belli bir süre sonra oluşabileceğini söyleyen çalışmalarla (Cobb ve ark., 2006; Janoff-Bulman, 2004) tutarlıdır. Travmayla zarara uğrayan varsayımların başa çıkma yöntemleri ile yeniden şekillendiği ve zaman içerisinde travma sonrası gelişimi ortaya çıkardığı bilinmektedir. Bu bağlamda, travma sonrası gelişimin

travma sonrası stres belirtileriyle olan ilişkisinin negatif yönde ve anlamlı olması, kadınların travmalarıyla sağlıklı bir biçimde baş etmeleri için gerekli zamanlarının olamamasına ve alınan ölçümlerin zamanlamasına bağlanmaktadır. Bu nedenle, elde edilen bu bulgu, ilgili yazındaki travma sonrası gelişimin stresli olaylar sonrasında sağlıklı baş etme süreci sonunda geliştiğini söyleyen (Janoff-Bulman, 1989, 2004; Tedeschi ve Calhoun, 2008) çalışmalarla tutarlılık göstermektedir.

Araştırmada yer alan temel değişkenlere ait alt ölçeklerin birbirleriyle olan ilişkilerine bakıldığında; aileden ve arkadaştan alınan sosyal desteğin DİVÖ alt ölçeklerinden İyilik varsayımıyla pozitif yönde; aileden alınan sosyal destekle travma sonrası stres belirtileri ile negatif yönde; arkadaştan alınan sosyal desteğin TSGÖ alt ölçeklerinden Hayat Felsefesindeki Değişikler ile pozitif yönde ilişkisi olduğu saptanmıştır. DİVÖ alt ölçeklerinden İyilik, Adalet ve Kontrol Varsayımları'nın TSGÖ'nün tüm alt ölçekleriyle (başkalarıyla olan ilişkilerde değişiklikler, hayat felsefesindeki değişiklikler ve kendini anlamada değişiklikler) pozitif yönde ilişkisi olduğu bulunmuştur. DİVÖ alt ölçeklerinden Şans Varsayımı'nın TSGÖ alt ölçeklerinden Hayat Felsefesinde Değişiklikler ve Kendini Anlamada Değişiklikler ile arasında pozitif yönde bir ilişki bulunmuştur. DİVÖ alt ölçeklerinden İyilik, Şans ve Kendilik Değeri Varsayımları'nın travma sonrası stres belirtileriyle negatif yönde ilişkileri bulunmuştur. TSGÖ alt ölçeklerinden yalnızca Kendini Anlamada Değişiklikler alt boyutu ile travma sonrası stres belirtileri arasında negatif yönde ilişki gözlenmektedir.

Elde edilen bulgulara göre, bu araştırmada yer alan kadınların travma sonrası stres belirtileri, aileden alınan sosyal desteğin, İyilik, Şans ve Kendilik Değeri Varsayımları'nın ve kendilik algısındaki değişimlerin düşük olduğu durumlarda arttığı söylenebilir. Travma sonrası stres belirtileri ile sosyal destek arasında negatif

korelasyon gösteren pek çok araştırma bulunmaktadır ancak bu araştırmada toplam ölçek puanları arasındaki analizin sonucunda anlamlı düzeyde ilişki bulunamamasına rağmen alt ölçekler arasındaki ilişkiye bakıldığında aileden alınan desteğin önemi ortaya çıkmaktadır. Bu bulgu ailenin, ilgi, sevgi ve aidiyet duygularını besleyen en önemli sosyal destek kaynağı olduğunu söyleyen görüşlerle Kaymak-Özmen, 2004; Monson ve ark., 2009) desteklenmektedir. İyiilik, Şans ve Kendilik Değeri varsayımları, insanların kendilerini ve dünyayı ne derece olumlu algıladıklarını göstermektedir. Travmatik yaşantıları olan kişilerin Kendilik Değeri, İyiilik ve Şans varsayımlarının düşük olduğunu söyleyen pek çok araştırma bulunmaktadır (Currier ve ark., 2009; Dekel ve ark., 2004; Matthews ve Marwit, 2004). Travmaya uğrayan insanlar duygusal, davranışsal ve bilişsel açıdan etkilenirler (Magwaza, 1999) bu nedenle insanların dünyayı ve kendilerini algılamaları bozulur (Bergner, 2009). İnsanlar incinebilirlikleriyle yüzleşmemek için dünyayı ve insanları iyi olarak algılama eğilimindedirler, böylece dünyada iyi olayların olduğunu ve kendilerinin başına kötü şeyler gelmeyeceğini düşünmüş olurlar (Janoff-Bulman, 1992). Şans varsayımı, kötü olaylar insanların başına rastlantısal olarak gelse de şanslı insanların iyi olaylarla karşılaşacağına yönelik inançla paraleldir (Yılmaz, 2008). Kendilik Değeri varsayımı ise insanların kendilerini ne derece "iyi" olarak gördüklerine yönelik inancı temsil eder (Janoff-Bulman, 1992). Travmatik olaylar insanların temel varsayımları ile uyuşmadığından dolayı kişilerin deneyimledikleri olayları algılamalarını zorlaştırır ve stres belirtileri ortaya çıkar (Kauffman, 2002). Bu bağlamda, elde edilen bulguların ilgili yazındaki görüşlerle uyumlu olduğu anlaşılmaktadır. Travma sonrası stres belirtileriyle negatif yönde ilişkisi saptanan bir diğer değişken ise Kendini Anlamadaki Değişiklikler'dir. İnsanlar travmatik olaylara maruz kalınca kendi başlarına da kötü olayların gelebileceğini görmüş olurlar ve böylece ileride karşılaşabilecekleri travmalara karşı önlemler almaya çalışırlar. Travmatik olay öncesinde kendi başına kötü olayların

gelmeyeceğine inanan insan, travmatik olayla birlikte dünyayı ve kendisini anlamada kullandığı varsayımlarının sarsılması nedeniyle dünyayı algılamada yeni şemalara ihtiyaç duyar. İlgili yazında, insanların travmaya karşı verdikleri mücadele süreci sonunda travma sonrası gelişim gösterdikleri belirtilmektedir (Janoff-Bulman, 2004). Bu araştırma örneğinde yer alan kadınlardan travmatik deneyimlerinden kısa bir süre sonra ölçümlerin alınması sebebiyle henüz travmalarıyla sağlıklı yöntemlerle başa çıkamamış olabilecekleri ve travma sonrası gelişimin ortaya çıkması için travmaya bağlı farklı değişkenlerin ortadan kalkması gerektiği görüşüyle uyumluluk göstermektedir.

Travma sonrası gelişim ile anlamlı düzeyde ilişki gösteren değişkenlere bakıldığında; DİVÖ alt ölçeklerinden İyilik, Adalet ve Kontrol Varsayımları'nın TSGÖ'nün tüm alt ölçekleriyle pozitif yönde ilişkisi olduğu görülmektedir. DİVÖ alt ölçeklerinden Şans Varsayımı'nın, Hayat Felsefesinde ve Kendini Anlamada Değişikliklerle pozitif yönde ilişkisi olduğu, ÇBASD-Ö'nün alt ölçeklerinden Arkadaştan Alınan Sosyal Destek alt boyutu ise Hayat Felsefesindeki Değişiklikler ile arasında pozitif yönde ilişkisi bulunmuştur. Bu bulgulara göre, insanların, dünyayı iyi, adil ve yordanabilir bir yer, insanları da iyi olarak görmeleri durumunda travma sonrası gelişimlerinin arttığı düşünülmektedir. Bu bulgu ilgili yazınla uyumludur. İnsanlar, incinebilirliklerinden korunmak için travmatik olay öncesinde, şanslı olan kişilerin iyi olaylarla karşılaşacağına inanma ve kendilerini de iyi olarak görme eğilimindedirler (Yılmaz, 2008). Ancak, travmayla sarsılan varsayımlar, yaşadıkları olayı anlamlandırmada yetersiz kalır. Bu nedenle insanlar zaman içerisinde travmalarıyla sağlıklı şekilde başa çıkarak kendilik algılarında, hayata bakış açılarında ve başkalarıyla olan ilişkilerde olumlu değişimler görülebilir (Janoff-Bulman, 2004). Bu araştırmada elde edilen bulgular, insanların şansa yönelik inançlarının artmasıyla hayat felsefelerindeki ve kendilerini anlamalarındaki

değişimlerin arttığını göstermektedir. Hayat felsefesi ile arkadaşan alınan sosyal destek arasında pozitif yönde ilişki bulunması da ilgili yazınla uyumlu bir bulgudur.

DİVÖ alt ölçeklerinin anlamlı düzeyde ilişki gösterdiği değişkenlere bakıldığında; aileden ve arkadaşan alınan sosyal desteğin, İyilik Varsayımı ile pozitif yönde ilişkisinin olduğu görülmektedir. İnsanların, travmatik olay sonrasında temel varsayımlarını yeniden yapılandırdıkları bilinmektedir. Bu süreçte alınan sosyal desteğin temel varsayımların daha olumlu yapılandırılmasına yardımcı olduğunu belirten (Çakır ve Palabıyıköğlü, 1993) görüşler bulunmaktadır. Bu araştırmadan elde edilen bulgu, aileden ve arkadaşan alınan sosyal desteğin artmasıyla İyilik Varsayımı'nın da olumlu yönde arttığını göstermesi nedeniyle ilgili yazınla uyumludur.

4.4. Evlenmeden Önce Ailesinden Şiddet Gören ve Görmeyen Kadınların Travma Sonrası Stres Belirtileri, Travma Sonrası Gelişim Düzeyleri ve Temel Varsayımlarına Yönelik Bulgularının Tartışılması

Bu araştırmada, evlenmeden önce kendi ailesi tarafından şiddete maruz bırakılmış ya da tanık olmuş kadınlar ile kendi ailesinde şiddete maruz kalmamış kadınların araştırma değişkenleri (travma sonrası stres belirtileri, travma sonrası gelişim ve dünyaya ilişkin varsayımlar) açısından karşılaştırılması amacıyla bağımsız örneklem t testi analizleri yapılmıştır. Yapılan analizler sonucunda; evlenmeden önce ailesinde şiddet gören kadınların travma sonrası stres belirtileri puanları ile ailesinde şiddete maruz kalmamış kadınların travma sonrası stres puanları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Bu bulguya göre, ailesinde şiddet yaşayan kadınların travma sonrası stres belirtilerinin düzeyleri ailesinde şiddete maruz kalmayan kadınlara göre anlamlı derecede yüksektir. Bu analiz, ailesinde şiddet gören ve görmeyen kadınlar iki ayrı

gruba ayrılarak karşılaştırmaları yapıldığından dolayı kadınların yaşamları boyunca maruz kaldıkları şiddetin süresini de vermektedir. Travma sonrası stres belirtileri düzeyini etkileyen faktörlerden birinin de maruz kalınan travmanın süresi olduğu bilinmektedir (Berkem ve Bildik, 2001; Oflaz, 2008). Bu bilgi doğrultusunda düşünüldüğünde, bu çalışmanın bulgularının ilgili yazındaki çalışmalar ile tutarlı olduğu anlaşılmaktadır. TSSB risk faktörlerini inceleyen pek çok araştırma maruz kalınan travmanın süresi ile TSSB arasında pozitif yönde bir ilişkinin olduğundan söz etmektedir (Pape ve Arias, 2000). Bunun yanı sıra, ailesinde şiddete tanıklık eden veya maruz kalan bireylerin şiddeti bir sorun çözme yöntemi olarak gördüğünü (Kaymak-Özmen, 2004), böylece şiddeti normal karşıladıklarını belirten görüşler de bulunmaktadır. Bu bağlamda, ailelerinde şiddet gören kadınların şiddeti normal bir davranış olarak değerlendirebilecekleri, bundan dolayı ailelerinden şiddet gören kadınların ailelerinden şiddet görmeyenlere göre travma sonrası stres belirtileri düzeyinin daha düşük olması beklenebilir. Ancak, bu çalışmadan elde edilen bulgular, maruz kalınan travmanın süresi arttıkça travmatik stres belirtilerinin de artacağını söyleyen kuramları desteklemektedir.

Ailelerinde şiddete maruz kalan kadınlar ile ailesinde şiddete maruz kalmayanların dünyaya ilişkin varsayımlar ve travma sonrası gelişim puanları arasında ise anlamlı bir fark bulunmamıştır. Travmaya maruz kalan bireylerde en sık rastlanan rahatsızlıklardan birinin depresyon olduğu bilinmektedir (Cobb ve ark., 2006; Ekşi ve ark., 2007; Kessler ve ark., 1999). Bu çalışmada ise travmaya bağlı olarak görülen farklı değişkenler incelenmediğinden dolayı, kadınların depresyon düzeylerinin, temel varsayımlar ve travma sonrası gelişim üzerindeki etkisi bilinmemektedir. İlgili yazında, depresyonun karamsar bir ruh hali, olumsuz düşünce ve bakış açıları gibi özellikler taşımasından dolayı, travma sonrasında temel varsayımların yeniden yapılandırılması ve bireylerin travma sonrası gelişim göstermeleri önünde engel

oluşturabileceğinden söz edilmektedir (Fraizer ve ark., 2004). Bu bağlamda, ailesinden şiddet gören ve görmeyen grupların temel varsayımlar ve travma sonrası gelişim düzeyleri açısından karşılaştırıldıkları analiz sonucunda aralarında anlamlı bir fark bulunamamış olabileceği düşünülmektedir. Araştırmadan elde edilen bulgular, depresyon gibi travmaya bağlı olarak görülen farklı değişkenlerin çalışmaya katılmaması nedeniyle, ilgili yazında yer alan bilgilerin göz önünde bulundurulması ile değerlendirilmektedir. Ailelerinden şiddet gören kadınların, ailesinde şiddet görmemiş olanlara göre, anlamlı düzeyde olmasa da DİVÖ'den daha yüksek puan almış olmaları, kadınların eşlerinden gördükleri şiddetin sıklığı ile temel varsayımlar arasındaki ilişkinin anlamlı düzeyde ve pozitif yönde çıkmasıyla birlikte ele alındığında, önemli bir bulgu olduğu düşünülmektedir. Bu bulgu ilgili yazındaki çalışmalarla açıklanamamakta ve çelişmektedir. Ancak, şiddete daha fazla maruz kalan kadınların bugüne kadar getirdikleri varsayımlarının şiddete yönelik yapılandırılmış olabileceği bu nedenle şiddete maruz kalmaları doğrultusunda olumlu yönde artmış olabileceği bu nedenle şiddete yaşamları boyunca daha uzun süre maruz kalanların temel varsayımlarının daha olumlu çıkmış olabileceği düşünülmektedir.

4.5. Travma Sonrası Stres Belirtilerini Yordayan Değişkenlere İlişkin Bulguların Tartışılması

Konukevinde kalan kadınlarda travma sonrası stres belirtilerini yordayan değişkenleri belirlemek amacıyla, travma sonrası stres belirtilerinin bağımlı; sosyo-demografik değişkenler (yaş, eğitim), algılanan sosyal destek alt ölçekleri (aile, arkadaş, özel birinden alınan destek alt ölçekleri) ve dünyaya ilişkin varsayımlar alt ölçeklerinin (iyilik, adalet, şans, rastlantı, kendilik değeri, kontrol) yordayıcı değişken

olarak denkleme alındığı aşamalı regresyon analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda, eşlerinden gördükleri şiddet nedeniyle konukevinde kalan kadınlarda travma sonrası stres belirtilerini yordayan değişkenler eğitim, yaş, DiVÖ alt ölçeklerinden Kendilik Değeri alt ölçeği ve DiVÖ alt ölçeklerinden Şans alt ölçeği olduğu belirlenmiştir.

Eşlerinden gördükleri şiddet nedeniyle konukevinde kalan kadınlarda travma sonrası stres belirtilerini yordayan ilk değişken olarak bulunan eğitimin yordama yönü göz önünde bulundurulduğunda, eğitim düzeyi yükseldikçe travma sonrası stres belirtilerinin düzeyinin azalmasının daha olası olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bulgu, ilgili yazında TSSB'nin risk faktörlerini belirlemeye yönelik yapılan çalışmalardan (Kılıç ve Ulusoy, 2003; Kisac, 2006; Maziak ve Asfar, 2003; Njenga, ve ark., 2004) elde edilen bulgular ile tutarlıdır.

Konukevinde kalan kadınlarda travmatik stresi yordayan ikinci değişken olan yaş değişkeninin yordama yönü göz önüne alındığında, genç yaşta olmanın travmatik stres için risk etkeni olabileceğini düşündürmektedir. Vries ve Olf (2009) 1087 katılımcı ile yürüttükleri çalışmalarında, travmatik olaylar ile TSSB'nin yaşam boyu görülme sıklığını incelemişlerdir. Çalışmanın sonucunda, kadın olmanın ve genç yaşta olmanın TSSB için önemli bir risk etkeni olduğu bulunmuştur. Travma ile ilgili yazın incelendiğinde, TSSB epidemiyolojisini inceleyen pek çok araştırma (Eşsizoglu ve ark., 2009; Magruder ve ark., 2004; Maziak ve Asfar, 2003; Olf ve ark., 2007) genç yaşta olmanın travmatik stres için önemli bir risk etkeni olduğundan söz etmektedir.

Yaşadıkları şiddet nedeniyle konukevinde kalan kadınların travma sonrası stres belirtilerini yordayan üçüncü değişken olan DiVÖ alt ölçeklerinden Kendilik Değeri alt ölçeğinin yordama yönü, Kendilik Değeri puanı düştükçe travma sonrası stres

belirtilerinin arttığını göstermektedir. Kendilik Değeri puanının yüksek olması kadınların kendileri hakkında olumlu düşüncelere sahip olduğunu gösterdiğinden dolayı, bu değişkenin yordama gücü ve yönü konusunda elde edilen bu bulgu, daha olumsuz kendilik değerine sahip olmanın travmatik stres için bir risk etkeni olduğu konusunda bilgi vermektedir. Elde edilen bu bulgu ilgili yazında rastlanan çalışmalarla da (Currier ve ark., 2009; Dekel ve ark., 2004; Monson ve ark., 2009) tutarlıdır. Dekel ve arkadaşları (2004) yaptıkları çalışmada İsraili askerlerin dünyaya ilişkin varsayımları ve TSSB düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Yaptıkları çalışmanın sonucunda, kronik TSSB ile düşük düzeyde kendilik değeri arasında bir ilişkinin olduğunu; kendilik değeri ile akıl sağlığı arasında doğrusal bir ilişkinin varlığından söz etmektedirler (Dekel ve ark., 2004). Kendilik değeri yüksek olan bireyler, kendilerini iyi, ahlaklı ve nazik (Dekel ve ark., 2004) olarak gören kişiler olduğundan dolayı kendilik değerinin akıl sağlığı ile arasında doğrusal bir ilişkisinin olmasının anlamlı olduğu düşünülmektedir.

Konukevinde kalan kadınlarda travmatik stresi yordayan değişkenlerin dördüncüsü olan DİVÖ alt ölçeklerinden Şans değişkeninin yordama yönü göz önüne alındığında, şans puanı arttıkça travmatik stresin azaldığı görülmektedir. Şans değişkeni de DİVÖ'de kendilik değeri ile ilgili olan değişkenlerden biridir. Solomon ve Laufer (2004) kendilik değeri varsayımını açıklarken; kendilik değeri, kendilik kontrolü ve şans olmak üzere üç farklı değişkenden oluştuğunu söylemektedirler. Şans varsayımı, insanları kötülüklerden korumaya yaradığına inanılan bir değişkendir (Solomon ve Laufer, 2004). Bu görüşe göre, doğru şekilde davranan, ahlaklı, iyi olan ve şanslı olabilecek kadar değerli olan insanlar kötülüklerden korunmuş olur (Solomon ve Laufer, 2004). Bu şekilde düşünen ve davranan insanlar zedelenme ihtimallerini en az seviyeye düşürmüş olur (Solomon ve Laufer, 2004). Solomon ve Laufer (2004)'in görüşü kapsamında düşünüldüğünde şans değişkeni

ile travmatik stres arasında negatif yönde bir ilişkinin olması, ilgili yazınla uyumlu görünmektedir.

4.6. Travma Sonrası Gelişimi Yordayan Değişkenlere İlişkin Bulguların Tartışılması

Eşlerinden gördükleri şiddet nedeniyle kadın konukevlerinde yaşayan kadınlarda travma sonrası gelişimi yordayan değişkenleri belirlemek amacıyla, travma sonrası gelişimin bağımlı; sosyo-demografik değişkenler (eğitim, yaş), çok boyutlu algılanan sosyal destek alt ölçekleri (aile, arkadaş ve özel birinden alınan destek), dünyaya ilişkin varsayımlar alt ölçeklerinin (iyilik, adalet, şans, rastlantı, kendilik değeri, kontrol) yordayıcı değişken olarak alındığı aşamalı regresyon ve travma sonrası gelişimin bağımlı; sosyo-demografik değişkenler (eğitim, yaş), çok boyutlu algılanan sosyal destek alt ölçekleri (aile, arkadaş ve özel birinden alınan destek), dünyaya ilişkin varsayımlar alt ölçekleri (iyilik, adalet, şans, rastlantı, kendilik değeri, kontrol) ve travma sonrası stres belirtileri toplam puanının yordayıcı değişken olarak alındığı hiyerarşik regresyon analizi olmak üzere iki ayrı regresyon analizi yapılmıştır.

Yapılan regresyon analizi sonuçlarına göre, ilk sırada yer alan sosyo demografik değişkenler (eğitim, yaş) ile ikinci sırada yer alan çok boyutlu algılanan sosyal destek (aile, arkadaş, özel birinden alınan sosyal destek) değişkenleri travma sonrası gelişimi anlamlı düzeyde yordamamaktadır.

Regresyon denkleminde üçüncü sırada yer alan dünyaya ilişkin varsayımlar alt ölçeklerinden İyilik ve Kontrol alt ölçeklerinin varsansa anlamlı katkısının olduğu saptanmıştır. İyilik varsayımı, insanların dünyayı "iyi" bir yer olarak algıladığını bununda altında yatan ana düşüncenin de, insanların ve olayların iyiliğine olan

inancın olduğunu söylemektedir (Janoff- Bulman, 1992, s.6). Bireyin, diğer insanları “iyi” olarak görmesi, onları kibar ve yardımsever olarak kabul ettiklerini göstermektedir (Janoff- Bulman, 1992, s.6). Dünyada olan olayları “iyi” olarak görmek ise olayların sonucunun iyi olacağına ve iyi bir talihe sahip olacağına yönelik inancı temsil etmektedir (Janoff- Bulman, 1992, s.6). İnsanlar, kendi dünyaları ile dünyanın geri kalanını ayırmakta güçlük çektikleri için, birçok kötü olayla karşılaşmalarına rağmen dünyayı “iyi” bir yer olarak algılamaya devam ederler ve böylece incinebilirliklerine karşı korunmuş olurlar (Janoff- Bulman, 1992, s.6). Bu nedenle, iyilik varsayımı ile travma sonrası gelişim arasında pozitif yönde bir ilişkinin olması ilgili yazından elde edilen bilgiyle de uyumlu gözükmektedir. Dünyaya ilişkin temel varsayımlarını daha sağlıklı şekilde yapılandıran travma mağdurlarının, travmatik olay sonrasında, yaşamındaki değişikliklere daha kolay uyum sağlayabileceği, buna bağlı olarak da, travma sonrası gelişimlerinin daha yüksek düzeyde olmasının anlamlı olduğu düşünülmektedir. İlgili yazın incelendiğinde, travmatik olay sonrasında temel varsayımları daha olumlu olan kişilerin travma sonrası gelişim düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmektedir (Sumalla, Ochoa ve Blanco, 2009). Travmayla sarsılan temel varsayımlar, travma sonrasında daha dayanıklı olarak yeniden yapılandırılır. Yapılandırılan bu yeni varsayımlar kişinin dünya ve kendisi hakkındaki inançlarını ortaya koymaktadır. Travmalara karşı daha dayanıklı olarak yapılandırılan bu varsayımlar bireyin gelişmesi anlamı taşımaktadır (Janoff-Bulman, 2004, aktaran Yılmaz, 2006). Bu bağlamda düşünüldüğünde, kontrol alt ölçeğinin de travma sonrası gelişime katkısı olabileceği anlaşılmaktadır. Travmatik olaylara maruz kalan bireylerin bir kısmı, gelecekte karşılaşma olasılıkları olan travmalara karşı “kontrol” yöntemini kullanırlar (Fraizer ve ark., 2004). Solomon ve Laufer (2004) de kontrol varsayımını, insanların kötü olaylarla karşılaşmamak için uygun davranışlarda bulunarak hak ettikleri sonuçları yaşamaya çalışması olarak açıklamaktadır. Bu şekilde davranan bireyler, zedelenme olasılığını en aza indirmiş

olurlar (Solomon ve Laufer, 2004). Dekel ve arkadaşları (2011), travmatik olaylarla karşılaşan bireylerin yaşadıkları kontrol kaybı sebebiyle temel varsayımlarının zarar gördüğünü bu nedenle, yapılandırılan yeni şemaların kendilik kontrolü üzerine şekillendiğini ve böylece travma sonrası gelişim düzeylerinin yükseldiğini belirtmektedirler. Bu araştırmada elde edilen, travma sonrası gelişimin bir yordayıcısı olarak kontrol varsayımı bulgusu da ilgili yazında bu konu hakkında yer alan bilgiyle tutarlılık göstermektedir.

Travma sonrası gelişimin yordayıcılarını belirlemek amacıyla yapılan hiyerarşik regresyon analizinde, travma sonrası gelişimin bağımlı (criterion); sosyo-demografik özellikler (eğitim, yaş), çok boyutlu algılanan sosyal destek alt ölçekleri (aile, arkadaş ve özel birinden alınan destek), dünyaya ilişkin varsayımlar alt ölçekleri (iyilik, adalet, şans, rastlantı, kendilik değeri, kontrol) ve travma sonrası stres belirtileri toplam puanının yordayıcı değişken olarak alınmıştır.

Birinci blokta yer alan sosyo-demografik özellikler (eğitim, yaş) ve ikinci blokta yer alan algılanan sosyal destek alt ölçeklerinin (aile, arkadaş ve özel birinden alınan destek) travma sonrası gelişim düzeyini anlamlı şekilde yordamadığı saptanmıştır. Aşamalı regresyon analizinden de elde edilen bir sonuç olarak, üçüncü blokta yer alan dünyaya ilişkin temel varsayımlar alt ölçeklerinden iyilik ve kontrol varsayımlarının travma sonrası gelişimi anlamlı düzeyde yordadığı bulunmuştur.

Son blokta yer alan travma sonrası stres belirtileri toplam puanının travma sonrası gelişimi anlamlı düzeyde yordadığı görülmekte ve yordama yönü göz önüne alındığında, travma sonrası stres belirtileri arttıkça travma sonrası gelişimin azaldığı görülmektedir. İlgili yazın incelendiğinde, travmatik stres ile travma sonrası gelişim arasında pozitif yönde, negatif yönde ve hiçbir ilişkinin bulunmadığı çalışmalar

görülmektedir (Cobb ve ark., 2006). Sistematik bir ilişkiden söz edilemeyeceği gibi, bu araştırma sonucunu destekleyen çalışmalarda bulunmaktadır (Cobb ve ark., 2006). Travmatik stres ile travma sonrası gelişim arasındaki negatif yöndeki ilişki, araştırmanın yönteminden (Zoellner ve Maercker, 2006) kaynaklanabileceği gibi depresyon (Cobb ve ark., 2006; Fraizer, Conlon ve Glaser, 2001) gibi travma sonrası gelişimin oluşmasını engelleyen bir etkenden de kaynaklanabilmektedir. Eşi tarafından şiddete maruz bırakılan kadınların pek çoğunda bazı psikolojik rahatsızlıklar görülmekte; bunların başında depresyon gelmektedir (Cobb ve ark., 2006). Frazier ve arkadaşlarının (2001) boylamsal araştırma yöntemiyle yaptıkları çalışmalarında, cinsel şiddete maruz kalan kadınların saldırıdan 2 hafta sonra ve 12 ay sonra depresyon ve travma sonrası gelişim düzeyleri ölçülmüştür. Yapılan ilk ölçümde, depresyon düzeyleri oldukça yüksek bulunurken, travma sonrası gelişimin depresyonla anlamlı düzeyde negatif yönde bir korelasyona sahip olduğu bulunmuştur (Fraizer ve ark., 2001). Bu çalışmada yer alan kadınlar da, yaşadıkları şiddetin hemen ardından konukevlerinde kalmaya başladıkları ve bu kurumlarda kalma süreleri çok uzun olamadığı için depresyon düzeylerinin yüksek olabileceği düşünülmektedir. Depresif duygu-duruma eşlik eden düşünceler ve bakış açıları olumsuz olduğundan dolayı da, travma sonrası gelişimin oluşmasına engel olabilmektedir (Zoellner ve Maercker, 2006). Bu nedenle, travma sonrası gelişimin oluşmasındaki en önemli etken travma sonrası gelişimin uyum sürecidir (Zoellner ve Maercker, 2006). Travma sonrası gelişimin, kişinin travmaya karşı kullandığı baş etme yöntemleriyle ulaştığı uzun bir iyileşme süreci sonrasında oluşabileceğini söyleyen araştırmalar bulunmaktadır (Calhoun & Tedeschi, 1998; Schaefer & Moos, 1998, aktaran Fraizer ve ark., 2001). Bu bağlamda düşünüldüğünde, bu çalışmada depresyon düzeylerinin ölçülmemesinden ve kadınların yaşadıkları saldırıdan kısa bir süre sonra araştırmaya dahil edildikleri düşünüldüğünden dolayı travma sonrası gelişim ve travmatik stres düzeyi arasında negatif yönde seyreden bir ilişki

bulunmuş olabileceği varsayılmaktadır. Travma sonrası gelişimin konu alındığı pek çok araştırma, deneyimlenen travmadan yıllar sonra yapıldığından dolayı, travma sonrası gelişimin erken dönemdeki durumuna ilişkin yeterli düzeyde bilgi bulunmamaktadır (Fraizer ve ark., 2001). Ancak, Fraizer ve arkadaşlarının (2001) yaptığı çalışma bu bağlamda bilgi vermektedir. Fraizer ve arkadaşlarının (2001) çalışmasında, cinsel şiddete maruz kalan 171 kadının, saldırıdan 2 hafta ve 12 ay sonra olmak üzere iki kere travma sonrasında görülen olumlu ve olumsuz değişim düzeyleri ölçülmüştür. Saldırıdan 2 hafta sonra yapılan ilk ölçüme göre, saldırıdan 12 ay sonra yapılan ikinci ölçümde, olumlu değişimlerin anlamlı düzeyde arttığı ve olumsuz değişimlerin azaldığı saptanmıştır (Fraizer ve ark., 2001). Stres düzeyi, TSSB ve depresyon belirtileri kullanılarak ölçülmüştür (Fraizer ve ark., 2001). Saldırıdan 12 ay sonra yapılan ikinci ölçümde anlamlı düzeyde artan olumlu değişimler ile TSSB arasında bir ilişki bulunamamış, bunun yanında, artan olumlu değişimler ile depresyon arasında oldukça anlamlı düzeyde, negatif yönde bir ilişki saptanmıştır (Fraizer ve ark., 2001). Bu araştırma, şiddete maruz kalan kadınların travma sonrası gelişim düzeylerini yordamada depresyonun önemli bir etken olduğunu, travma sonrası gelişimin ancak uzun bir iyileşme sürecinden sonra, depresif belirtilerinin ortadan kalkması ile oluşabileceğini göstermektedir. Bu nedenle, travma sonrası gelişimin konu alındığı çalışmalarda boylamsal araştırma yönteminin kullanılması ve depresyon değişkeninin çalışmaya katılmasının önem taşıdığı düşünülmektedir. Bu araştırma depresyon değişkenini içermemesi ve kesitsel araştırma yöntemini kullanması açısından sınırlılık içermektedir. Ancak, deneyimlere ilişkin yapılan analizlerden, konukevinde kalma süreleri ile travma sonrası stres belirtileri, travma sonrası gelişim ve dünyaya ilişkin varsayımlar arasında yapılan analiz sonucu göz önüne alınırsa; konukevinde kalma süresinin travmatik stres ve travma sonrası gelişim ile arasında olumlu, dünyaya ilişkin varsayımlar ile negatif yönde ilişkisinin olduğu görülmektedir. Kadınların,

konukevlerinde kaldıkları süre içerisinde deneyimledikleri olayları yeniden gözden geçirme fırsatı buldukları, buna bağlı olarak; travmalarıyla yüzleştikleri ve yıkılan temel varsayımlarının belli bir süre sonra gelişimi meydana getirdiği düşünülebilir. Bu analizden elde edilen bulgu, kadınların travmaya karşı verdikleri mücadeleyle zaman içerisinde gelişim gösterdiğini söyleyen çalışmalarla tutarlık göstermektedir. Ancak, araştırmanın kesitsel olması ve alınan ölçümlerin zamanlaması nedeniyle kadınların depresif belirtiler gösterme olasılığı olan bir döneme rastlamış olabileceği, bu nedenle, travma sonrası stres belirtileri ile travma sonrası gelişim düzeyleri arasında negatif yönde bir ilişkinin çıkmış olabileceği düşünülmektedir.

4.7. Araştırmanın Doğurguları

Bu araştırmada elde edilen bulgular, evliliklerinde şiddete maruz kalan kadınların, özellikle de evlenmeden önce kendi ailesinde de şiddet yaşantısı olan kişilerde olumsuz psikolojik etkilere yol açabileceğini göstermektedir. Araştırmanın amaçları doğrultusunda sorulan sosyo-demografik değişkenler ve şiddet deneyimine ilişkin sorulara yanıt olarak bulunan sonuçlara bakıldığında; travma sonrası stres belirtileri ile ilişkili bulunan değişkenlerin eğitim, yaş, kadınların evlenme yaşları ve evli kalma süreleri; travma sonrası gelişim ile ilişkili tek değişkenin konukevlerinde kalma süresi; temel varsayımlarla ilişkili tek değişkenin ise eşlerinden şiddet görme sıklığı olduğu bulunmuştur. Evliliklerinde ilk kez şiddet gördükleri zaman, eşlerinden gördükleri şiddetin süresi ve evlenmeden önce ailelerinden gördükleri şiddetin sıklığının, araştırmanın hiçbir değişkeni ile ilişkisi bulunamamıştır.

Eşleri tarafından maruz bırakıldıkları şiddet nedeniyle konukevlerinde kalan kadınların, evlenmeden önce aile bireyleri tarafından şiddete maruz bırakılma durumlarının araştırma değişkenleriyle ilişkisine yönelik yapılan analizlerde bulunan yanıtlara bakıldığında; evlenmeden önce şiddete maruz kalanların travma sonrası stres belirtilerinin, evlenmeden önce şiddete maruz kalmayan kadınların puanlarına göre anlamlı düzeyde yüksek olduğu bulunmuştur. Evlenmeden önce ailesinde şiddete maruz kalan kadınların travma sonrası gelişim ve dünyaya ilişkin varsayımlar puanlarının, evlenmeden önce şiddete maruz kalmamış kadınların aynı ölçeklerden aldıkları puanlardan anlamlı düzeyde olmasa da yüksek olduğu bulunmuştur.

Araştırmada yer alan değişkenlerin birbirleriyle olan ilişkisini anlamaya yönelik yapılan analiz sonucunda elde edilen bulgular; dünyaya ilişkin varsayımların travma sonrası stres belirtileriyle negatif yönde, travma sonrası gelişimle ise pozitif yönde; travma sonrası stres belirtilerinin ise travma sonrası gelişim ile arasında negatif yönde bir ilişki bulunmuştur.

Travma sonrası stres belirtilerini yordayan değişkenleri anlamaya yönelik yapılan analiz sonucunda bulunan yanıtlara bakıldığında; eğitim, yaş, DİVÖ alt ölçeklerinden “Kendilik Değeri” ve “Şans” değişkenleri bulunmuştur.

Travma sonrası gelişimi yordayan değişkenler ise DİVÖ alt ölçeklerinden “İyilik” ve “Kontrol”, bunun dışında ise travma sonrası stres belirtileridir. Travma sonrası stres belirtilerinin, travma sonrası gelişimi yordama yönü göz önüne alındığında; travma sonrası stres belirtileri arttıkça travma sonrası gelişimin azaldığı görülmektedir.

Kadınların eğitim durumu, yaşı, evlenme yaşları ve evli kalma sürelerinin, travma sonrası stres belirtileri açısından risk etkeni olduğunun bulunması ve bu değişkenlerin bir kısmının kontrolünün insanın kendi elinde olması nedeniyle, insanları bu konuda bilinçlendirmek, sahip oldukları hak ve özgürlükleri öğretmek ve genç yaşta evlenmenin riskleri anlatılmalıdır. Erken yaşta evlendirilen ya da kendi isteğiyle evlenen, herhangi bir nedenle eğitimine devam etmeyen kişilerin oluşabilecek riskler açısından bilinçlendirilmeleri gerektiğine inanılmaktadır. Bu çalışmada yer alan kadınların büyük bir kısmı anlaşarak evlendiklerini belirtmekteledir ancak insanlar için anlaşarak evlenme, gelen görücüyu beğenme, evde yaşanan sorunlardan kaçma amacıyla evlenmeye razı olma düşüncesini de içinde barındırabileceğinden dolayı evlenme biçimleri sorgulanırken daha detaylı bilgi almanın, araştırmanın doğurgularına daha fazla katkı sağlayabileceği düşünülmektedir. Bu nedenle, insanın kendi kontrolüne bağlı değişkenler olarak ele alınmasının yanı sıra, insanları bu tercihleri yapmaya zorlayan başka değişkenlerin de altta yatabileceği göz önüne alınmalıdır. Terapi sırasında bu kadınlara, istismar edildikleri ilişkileri sürdürmelerinin psikolojik açıdan doğurabileceği riskler anlatılmalıdır. Şiddetin tanımının net olarak yapılması ve şiddetin türlerinin öğretilmesi de kadınların yaşadıkları deneyimleri adlandırmalarına, hak ve özgürlüklerinin farkına varmalarına yardımcı olabileceğine inanılmaktadır.

Bunun yanı sıra, ailelere, çocuk yetiştirme yöntemi olarak şiddete başvurmanın riskleri anlatılmalı ve sağlıklı çocuk yetiştirme yöntemleri konusunda bilinçlendirilmeleri gerekmektedir. Böylece, şiddetin kuşaklararası aktarımı ve psikolojik açıdan oluşabilecek risk etkenlerinin önlenebileceği düşünülmektedir.

Eşlerinden şiddet gören kadınların, algıladıkları sosyal destek düzeyleri sayesinde, psikolojik açıdan oluşabilecek risk etkenlerinden korunabilecekleri, eşlerinden şiddet

gören kadınların sosyal çevresinde yer alan kişilerle paylaşılmalı ve gereken sosyal desteğin sağlanması amaçlanmalıdır. Algılanan sosyal destek ile kişinin kendisine yönelik algılarının daha olumlu şekilde yeniden yapılandırabileceği ve yaşantılanan travmadan belli bir süre sonra gelişim göstermelerinin sağlanabileceği sosyal çevresine anlatılmalıdır.

Travma sonrası gelişimi yordayan değişkenlerden dünyaya ilişkin varsayımların bulunduğu bloğun denkleme girmesiyle açıklanan varyansın %2'den %21'e yükselmesi, travma sonrası gelişimin meydana gelmesi açısından temel varsayımların önemini ortaya koymaktadır. Bu nedenle, şiddet gören kadınlarla veya travma mağdurlarıyla çalışıldığında, travma sonrası gelişim konusunda olumlu sonuçların alınabilmesi için, sağlıklı baş etme yöntemlerinin öğretilmesi ve kişinin bu konuda güçlendirilmesi sağlanarak travma sonrası gelişiminin desteklenmesi gerektiği düşünülmektedir. Bunun yanı sıra, travma sonrası stres belirtilerinin yüksek olduğu ve deneyimlenen travmanın üzerinden çok kısa bir süre geçtiği düşünülen bir örnekleme çalışılması nedeniyle, travma sonrası stres belirtileri ve travma sonrası gelişim arasında negatif yönde bir korelasyon bulunması, araştırmaya katılan kadınların depresyon gibi travma bağlı olarak görülen çeşitli belirtilerinin de göz önünde bulundurulmasının önemli olabileceğini düşündürmekte, bu nedenle, bu popülasyonla çalışan ruh sağlığı profesyonellerinin, kadınların bilişsel şemaları üzerinde durarak olumsuz algılarının olumlu şekilde yeniden yapılandırılmasını sağlamaları gerektiğine inanılmaktadır.

4.8. Araştırmanın Sınırlılıkları ve Öneriler

Bu araştırmanın sınırlılıklarına değinmek ve elde edilen bulgulardan yola çıkarak ileride yapılacak araştırmalar için bazı önerilerde bulunmanın yararlı olacağı düşünölmektedir.

Bu çalışma, eşleri tarafından şiddete maruz kalmış kadınların travma sonrası stres belirtileri ve travma sonrası gelişimlerini yordayan değişkenlerin saptanmasını konu almaktadır. İlgili yazının incelenmesiyle elde edilen kuramsal bilgilerin bir kısmı ile bu araştırma bulgularının bir kısmının çeliştiği görölmüştür. Travma sonrası gelişimin, kadınların konukevlerinde kalma süreleri ile arttığı ve aynı değişkenin travma sonrası stres belirtileriyle negatif yönde bir ilişkisinin bulunması nedeniyle, konukevine gelen kadınların, şiddete uğradıktan kısa bir süre sonra gelmeleri de göz önüne alındığında depresif belirtilerin yüksek olması gibi travmaya bağlı farklı değişkenlerin aradaki ilişkiyi etkileyebileceği, bu nedenle travma sonrası gelişimlerinin travmatik stresle negatif yönde bir ilişki göstermiş olabileceği düşünölmektedir. Bu nedenle, ileride yapılacak çalışmalarda, travmaya bağlı farklı değişkenlerin de araştırma değişkenlerine katılmasının, kısa süre önce travmaya maruz kalmış kişilerin travma sonrası gelişim ve temel varsayımları üzerindeki etkisini anlamaya yönelik önemli katkı sağlayacağı düşünölmektedir. Travmatik stres düzeyi ile travma sonrası gelişim arasında negatif yönde bir ilişkinin saptanmasına yönelik bulgunun, araştırmada depresyon gibi travmaya bağlı farklı değişkenlere yer verilmemesinden kaynaklandığının düşünölmemesinin yanı sıra, araştırmanın kesitsel yöntem ile yapılmış olması da beklenildiği yönde bir bulgunun elde edilememiş olabileceğini düşöndürmektedir. Bu tarz çalışmalarda, travmadan kısa bir sonra alınan ölçümlerin yanı sıra uzun süre sonra da aynı kişilerden ölçüm alınarak boylamsal araştırmaların yapılmasının, travmadan hem kısa süre hem de uzun süre

sonra travmaya bağlı farklı değişkenlerin, travma sonrası stres belirtileri, travma sonrası gelişim ve temel varsayımların durumları saptanarak, iki ölçümden alınan sonuçların karşılaştırılma fırsatı vereceği, bu tarz çalışmalardan elde edilen bulguların daha sağlıklı yordanabileceği düşünölmektedir.

Araştırmanın amaçlarına yönelik sorulan sorulara yanıt olarak bulunan sonuçlara bakıldığında, ailesinde şiddet görmüş kadınların, ailesinde şiddet görmeyenlere göre temel varsayımlarının daha olumlu çıkması ve eşlerinden gördükleri şiddetin artmasıyla temel varsayımların daha olumlu olması bugüne kadar bu konuda yapılan araştırmalarla açıklanamamaktadır. Kadınların eş şiddetine maruz kalmadan önceki varsayımlarının önemi ön plana çıkmaktadır. İnsanların temel varsayımları, kendi varsayımlarıyla uyuşmayan olaylara maruz kaldıklarında sarsılabileceğinden dolayı, kadınların bugüne kadar getirdikleri varsayımlarının şiddeti “kabul edilebilir” olarak görmeye yönelik yapılandırmış olabileceği düşünölmektedir. Bu nedenle, ileride yapılacak çalışmalarda bu konunun ele alınması ilgili yazına önemli katkıda bulunacaktır.

Bu çalışmada kontrol grubunun yer almaması nedeniyle, elde edilen bulguların değerlendirilmesine yönelik zorluktan dolayı sınırlılık içerdieği düşünölmektedir.

Araştırmada kullanılan ölçüm araçlarının derinlemesine bilgi sağlamaması ve şiddete maruz kalan kadınların deneyimlerine ilişkin duygu ve düşüncelerini örtmeye çalışmış olabileceklere düşünöldüğünden dolayı bazı bulguların çelişik olduğu saptanmıştır.

Türkiye’de konukevlerinde kalan kadınlarla yapılan araştırmaların örneklem genişliği incelendiğinde, bu araştırmanın en geniş örnekleme sahip olduğu görölmesine rağmen, analiz ağıısından örneklem sayısının sınırlılık oluşturduğu düşünölmektedir.

KAYNAKLAR

- Aile İçi Şiddetin Sebep ve Sonuçları. (1995). T.C Başbakanlık, Aile Araştırma Kurumu, Ankara.
- Aile İçi Şiddetle Mücadele El Kitabı. (2010).T.C Başbakanlık, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Aker, A. T. (2006). 1999 Marmara depremleri: Epidemiyolojik bulgular ve toplum ruh sağlığı uygulamaları üzerine bir gözden geçirme. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 17(3), 204-212.
- Aker, A. T., Sorgun, E., Mestçioğlu, Ö., Karakaya, I., Kalender, D., Acar, G., Biçer, Ü., & Acicbe, Ö. (2008). İstanbul'daki bombalama eylemlerinin erişkin ve ergenlerdeki travmatik stres etkileri. *Türk Psikoloji Dergisi*, 23(61), 63-71.
- Altınay, A. G., & Arat, Y. (2007). Türkiye'de kadına yönelik şiddet araştırması. TÜBİTAK- Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Grubu.
- Allwood, M. A., & Bell, D. J. (2008). A preliminary examination of emotional and cognitive mediators in the relations between violence exposure and violent behaviors in youth. *Journal of Community Psychology*, 36(8), 989-1007.
- Amerikan Psikiyatri Birliği (1994). Mental Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal Elkitabı, dördüncü baskı (DSM-IV). Amerikan Psikiyatri Birliği, Washington. Çeviren E. Köroğlu, Ankara: Hekimler Yayın Birliği.
- Atkinson, R. L., Atkinson, R. C., Smith, E. E., Bem, D. J., Nolen-Hoeksema, S. (1996). *Psikolojiye giriş*. Ankara: Arkadaş Yayınları.
- Aydın, D. (2004). Kanser hastalarında postravmatik stres bozukluğu, sosyal destek ve stresle başa çıkma arasındaki ilişki. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Cumhuriyet Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Sivas.
- Babcock, J. C., Roseman, A., Green, C. E., & ross, J. M. (2008). Intimate partner abuse and PTSD symptomatology: examining mediators and moderators of the abuse–trauma link. *Journal of Family Psychology*, 22(6), 809–818.

- Baker, J. M., Kelly, C., Calhoun, L. G., Cann, A., & Tedeschi, R. G. (2008). An examination of posttraumatic growth and posttraumatic depreciation: Two exploratory studies. *Journal of Loss and Trauma, 13*, 450–465.
- Bares, D. S., & Toro, P. A. (1999). Developing measures to assess social support among homeless and poor people. *Journal of Community Psychology, 27*(2), 137-156.
- Barrera, M., Andrews, G. S., Burnes, D., & Atenafu, E. (2007). Age differences in perceived social support by paediatric haematopoietic progenitor cell transplant patients: a longitudinal study. *Child: Care, Health and Development, 34*(1), 19–24.
- Baykal, T. (2008). Ailede kadına yönelik fiziksel şiddet, bu şiddete ilişkin tutumlar ve kişinin şiddet yaşantısı. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İzmir.
- Beeble, M. L., Bybee, D., Sullivan, C. M., & Adams, A. E. (2009). Main, mediating and moderating effects of social support on the well-being of survivors of intimate partner violence across 2 Years. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 77*(4), 718-129.
- Bell, M. E., Cattaneo, L. B., Goodman, L. A., & Dutton, M. A. (2008). Assessing the risk of future psychological abuse: predicting the accuracy of battered women's predictions. *Journal of Family Violence, 23*, 69-80.
- Bergner, R. M. (2009). Trauma, exposure, and world reconstruction. *American Journal of Psychotherapy, 63*(3), 267-269.
- Berkem, M., & Bildik, T. (2001). İzmit depreminde hospitalize edilen depremzede çocuk ve ergenlerin klinik özellikleri. *Anadolu Psikiyatri Dergisi, 2*(3), 133-140.
- Boerner, K., Wang, S. W., & Cimarolli, V. R. (2006). The impact of functional loss: nature and implications of life change. *Journal of Loss and Trauma, 11*, 265-287.
- Borja, S. E., Callahan, J. L., & Rambo, P. L. (2009). Understanding negative outcomes following traumatic exposure: the roles of neuroticism and social support. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy, 1*(2), 118–129.
- Brewin, C. R., Andrews, B., & Valentine, J. D. (2000). Meta-Analysis of risk factors for posttraumatic stress disorder in trauma-exposed adults. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 68*(5), 748-766.
- Budak, S. (2005). *Psikoloji sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Calhoun, L. G., & Tedeschi, R. G. (2004). The foundations of posttraumatic growth: *New considerations. Psychological Inquiry, 15*(1), 93-102.

- Calhoun, L. G., Cann, A., Tedeschi, R. G., & McMillan, J. (2000). A correlational test of the relationship between posttraumatic growth, religion, and cognitive processing. *Journal of Traumatic Stress, 13*(3), 521-527.
- Can-Gürkan, Ö., & Coşar, F. (2009). Ekonomik şiddetin kadın yaşamındaki etkileri. *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi, 2*(3), 124-129.
- Cann, A., Calhoun, L. G., Tedeschi, R. G., Kilmer, R. P., Gil-Rivas, V., Vishnevsky, T., & Danhauer, S. C. (2010). The core beliefs inventory: a brief measure of disruption in the assumptive world. *Anxiety, Stress, & Coping, 23*(1), 19-34.
- Charuvastra, A., & Cloitre, M. (2008). Social bonds and posttraumatic stress disorder. *Annual Review of Psychology, 59*, 301-328.
- Chopko, B. A. (2010). Posttraumatic distress and growth: An empirical etudy of police officers. *American Journal of Psychotherapy, 64*(1), 55-72.
- Cobb, A. R., Tedeschi, R. G., Calhoun, L. G., & Cann, A. (2006). Correlates of posttraumatic growth in survivors of intimate partner violence. *Journal of Traumatic Stress, 19*(6), 895-903.
- Cohen, S. & Wills, T. A. (1985). Stress, social support and the buffering hypothesis. *Psychological Bulletin, 98*(2), 310-357.
- Cohen, S. (1992). Stress, social support and disorders. Veiel, H. O. F. & Baumann, U. The meaning and measurement of social support (pp.109-124). New York: Hemisphere Press.
- Coolidge, F. L., & Anderson, L. W. (2002). Personality profiles of women in multiple abusive relationships. *Journal of Family Violence, 17*(2), 117-131.
- Currier, J. M., Holland, J. M., & Neimeyer, R. A. (2009). Assumptive worldviews and problematic reactions to bereavement. *Journal of Loss and Trauma, 14*, 181-195.
- Çakır, Y., & Palabıyıköğlü, R. (1993). Gençlerde sosyal destek-çok boyutlu algılanan sosyal destek ölçeğinin güvenirlik ve geçerlik çalışması. *Kriz Dergisi 5*(1), 15-24.
- Çetiner, Ş. G. (2006). Aile içi şiddet yaşayan kadınlarda cinsel sorunlar ve intihar olasılığı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Çiftçi, Ö. (2007). Yaşadıkları şiddet nedeniyle sığınma evine başvuran kadınların umutsuzluk, depresyon ve üreme sağlığı durumlarının değerlendirilmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.
- Damka, Z. (2009). Sığınma evinde kalan şiddet mağduru kadınlar: Anksiyete duyarlılığı, travmaya bağlı suçluluk, travma sonrası stres bozukluğu ve psikolojik belirtiler. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.

- Dekel, R., Solomon, Z., Elklit, A., & Ginzburg, K. (2004). World assumptions and combat-related posttraumatic stress disorder. *The Journal of Social Psychology, 144*(4), 407–420.
- Dekel, S., Mandl, C., & Solomon, Z. (2011). Shared and unique predictors of post-traumatic growth and distress. *Journal of Clinical Psychology, 67*(3), 241-252.
- Demir-Akçer, Z. (2006). Aile içi şiddete maruz kalan kadınlar: Diyarbakır örneği. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Diyarbakır.
- Dirik, G. (2006) Posttraumatic growth and psychological distress among rheumatoid arthritis patients: an evaluation within the conservation of resources theory. Thesis of Doctoral Degree. Middle East Technical University The Graduate School of Social Sciences. Ankara.
- Dutton, M. A., & Goodman, L. A. (1994). Posttraumatic stress disorder among battered women: Analysis of legal implications. *Behavioral Science and Law, 12*, 215-234.
- Dürü, Ç. (2006). Travma sonrası stres belirtileri ve travma sonrası büyümenin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi ve bir model önerisi. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Eker, D. & Arkar, H. (1995). Perceived social support: Psychometric properties of the MSPSS in normal and pathological groups in a developing country. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology, 30*, 121-126.
- Eker, D., Arkar, H., & Yıldız, H. (2001). Çok boyutlu algılanan sosyal destek ölçeğinin gözden geçirilmiş formunun faktör yapısı geçerlik ve güvenilirliği. *Türk Psikiyatri Dergisi, 2*(1), 17-25.
- Ekşi, A., Braun, K. L., Ertem-Vehid, H., Peykerli, G., Saydam, R., Toplarlak, D., & Alyanak, B. (2007). Risk factors for the development of PTSD and depression among child and adolescent victims following a 7.4 magnitude earthquake. *International Journal of Psychiatry in Clinical Practice, 11*(3), 190-199.
- Engelkemeyer, S. M., & Marwit, S. J. (2008). Posttraumatic growth in bereaved parents. *Journal of Traumatic Stress, 21*(3), 344-346.
- Erdoğan, A. (2010). Pedofili: klinik özellikleri, nedenleri ve tedavisi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 2*(2), 132-160.
- Eşsizöğlü, A., Aydın, H., & Bülbül, İ. (2009). Terörist saldırılar sonrasında travma sonrası stres bozukluğu: Bir gözden geçirme. *Klinik Psikiyatri, 12*, 99-104.
- Eşsizöğlü, A., Yaşayan, A., Bülbül, İ., Önal, S., Yıldırım, E. A., & Aker, T. (2009). Bir terörist saldırı sonrasında travma sonrası stres bozukluğu gelişimini etkileyen risk faktörleri. *Türk Psikiyatri Dergisi, 20*(2), 118-126.

- Fawole, O. I. (2008). Economic Violence to women and girls. *Trauma Violence Abuse Online First*.
- Fraizer, P., Conlon, A., & Glaser, T. (2001). Positive and negative life changes following sexual assault. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 69*(6), 1048-1055.
- Fraizer, P., Tashiro, T., Berman, M., Steger, M., Long, J. (2004). Correlates of levels and patterns of positive life changes following sexual assault. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 72*(1), 19–30.
- Frankel, J. (2002). Exploring Ferenczi's concept of identification with the aggressor its role in trauma, everyday life, and the therapeutic relationship. *Psychoanalytic Dialogues, 12*(1), 101–139.
- Frankel, J. (2004). Identification with the aggressor and the 'normal traumas': clinical implications. *Int Forum Psychoanal, 13*, 78-83.
- Glass, K., Flory, K., Hankin, B. L., Kloos, B., & Turecki, G. (2009). Are coping strategies, social support, and hope associated with psychological distress among hurricane katrina survivors?. *Journal of Social and Clinical Psychology, 28*(6), 779-795.
- Gökler, I. (2008). Sistem yaklaşımı ve sosyal-ekolojik yaklaşım çerçevesinde oluşturulan kavramsal model temelinde kronik hastalığı olan çocuklar ve ailelerinde psikolojik uyumun yordanması. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Gülçür, L. (1999). *A study on domestic violence and sexual abuse in Ankara, Turkey*. Women for Women's Human Rights Reports no.4, Ankara, Turkey.
- Güler, N., Tel, H., & Özkan-Tuncay, F. (2005). Kadının aile içinde yaşanan şiddete bakışı. *Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi 27*(2), 51–56.
- Güntepe-Buluğ, D. (2008). Okul çağı çocuklarda yanık sonrası gelişen travma sonrası stres belirtilerinin incelenmesi. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi. İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi. İstanbul.
- Güven, K. (2010). Marmara Depremi'ni yaşayan yetişkinlerin algıladıkları sosyal destek düzeyleri ile travma sonrası gelişim ve depresyon arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Hacıoğlu, M., Aker, T., Kutlar, T., & Yaman, M. (2002). Deprem tipi travma sonrasında gelişen travma sonrası stres bozukluğu belirtileri alt tipleri. *Düşünen Adam, 15*(1), 4-15.
- Hacıoğlu, M., Gönüllü, O., & Kamberyan, K. (2002). Travma sonrası stres bozukluğu tanısının gelişimi üzerine bir gözden geçirme. *Düşünen Adam, 15*(4), 210-214.

- Hazen, A. L., Connelly, C. D., Soriano, F. I., & Landsverk J. A. (2008). Intimate partner violence and psychological functioning in Latina women. *Health Care Women Int.*, 29(3), 282-299.
- Hıdıroğlu, S., Topuzoğlu, A., Ay, P., & Karavuş, M. (2006). Kadın ve çocuklara karşı fiziksel şiddeti etkileyen faktörlerin değerlendirilmesi: İstanbul'da sağlık ocağı tabanlı bir çalışma. *New/Yeni Symposium Journal*, 44(4), 196-202.
- Humphreys, J., Lee, K., Neylan, T., & Marmar, C. (2001). Psychological and physical distress of sheltered battered women. *Health Care for Women International*, 22, 401-414.
- Ilkcaracan, P. (1996). *Domestic violence and family life as experienced by Turkish immigrant women in Germany*. Women for Women's Human Rights Reports no.3, Istanbul, Turkey.
- Ilkcaracan, P. (1998). Exploring the context of women's sexuality in eastern Turkey. *Reproductive Health Matters*, 6(12), 66-74.
- Janoff-Bulman, R. (1989). Assumptive worlds and the stress of traumatic events: Applications of the schema construct. *Social Cognition*, 7, 113-136.
- Janoff-Bulman, R. (1992). *Shattered assumptions: towards a new psychology of trauma*. New York: The Free Press.
- Janoff-Bulman, R. (2004) Posttraumatic growth: Three explanatory models. *Psychological Inquiry*, 15 (1), 30-34.
- Kadın Sığınma Evleri Kılavuzu, (2008). T.C Başbakanlık, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Kadına Yönelik Şiddet El Kitabı, (2008). Kadın Dayanışma Vakfı, Çankırı, Eskişehir, Kırıkkale ve Nevşehir.
- Karakaya, I., Ağaoğlu, B., Çoşkun, A., Şişmanlar, Ş. G., & Yıldız-Öc, Ö. (2004). Marmara depreminden üç buçuk yıl sonra ergenlerde TSSB, depresyon ve anksiyete belirtileri. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 15(4), 257-263.
- Karancı, A. N., Aker, A. T., & Işıklı, S. (2009). Yetişkinlerde travmatik olay yaşama yaygınlığı, travma sonrası stres bozukluğu ve travma sonrası gelişimin değerlendirilmesi. TÜBİTAK- Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Grubu.
- Kauffman, J. (Ed.). (2002). *Loss of the assumptive world*. New York: Brunner-Routledge.
- Kaya, B. (2004). Travma sonrası stres bozukluğu ve "subsendrom" kavramı. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 5, 231-238.
- Kaymak-Özmen, S. (2004). Aile içinde öfke ve saldırganlığın yansımaları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37(2), 27-39.

- Kessler, R. C., Amanda, S., Evelyn, B., Michael, H., Christopher, N., & Naomi, B. (Ed.). (1999). *Epidemiological risk factors for trauma and PTSD*. Washington: American Psychiatric Association.
- Kılıç, C., & Ulusoy, M. (2003). Psychological effects of the November 1999 earthquake in Turkey: an epidemiological study. *Acta Psychiatr Scand*, *108*, 232–238.
- Kimuna, S. R., & Djamba, Y. K. (2008). Gender based violence: correlates of physical and sexual wife abuse in Kenya. *Journal of Family Violence*, *23*, 333-342.
- Kira, I, A. (2001). Taxonomy of trauma and trauma assessment. *Traumatology*, *7*(2), 73-86.
- Kisac, I. (2006). Stress symptoms of survivors of the Marmara Region (Turkey) Earthquakes: A follow-up study. *International Journal of Stress Management*, *13*(1), 118–126.
- Knight, C. (2006). Groups for individuals with traumatic histories: Practice considerations for social workers. *Social Work*, *51*(1), 20-30.
- Koss, M. P., Bailey, J. A., Yuan, N. P., Herrera, V. M., & Lichter, E. L. (2003). Depression and PTSD in survivors of male violence: research and training initiatives to facilitate recovery. *Psychology of Women Quarterly*, *27*, 130-142.
- Krause, E. D., Kaltman, S., Goodman, L. A., & Dutton, M. A. (2007). Longitudinal factor structure of posttraumatic stress symptoms related to intimate partner violence. *Psychological Assessment*, *19*(2), 165-175.
- Lee, D., & Young, K. (2001). Post-traumatic stress disorder: diagnostic issues and epidemiology in adult survivors of traumatic events. *International Review of Psychiatry*, *13*, 150–158.
- Magruder, K. M., Frueh, B. C., Knapp, R. G., Johnson, M. R., Vaughan, J. A., Carson, T. C., Powel, D. A., & Hebert, R. (2004). PTSD symptoms, demographic characteristics, and functional status among veterans treated in va primary care clinics. *Journal of Traumatic Stress*, *17*(4), 293-301.
- Magwaza, A. S. (1999). Assumptive world of traumatized South African adults. *The Journal of Social Psychology*, *139*(5), 622-630.
- Malecki, C. K., & Demaray, M. K. (2002). Measuring perceived social support: development of the child and adolescent social support scale (CASSS). *Psychology in the Schools*, *39*(1), 1-18.
- Matthews, L. T., & Marwit, S. J. (2004). Examining the assumptive world views of parents bereaved accident, murder, and illness. *Omega*, *48*(2), 115-136.
- Mavili-Aktaş, A. (2006). *Aile içi şiddet: kadının ve çocuğun korunması*. İstanbul: Elma Yayınevi.

- Maziak, W., & Asfar, T. (2003). Physical abuse in low-income women in Aleppo, Syria. *Health Care for Women International*, 24, 313–326.
- Megias, J. L., Ryan, E., Vaquero, J. M. M., & Frese, B. (2007). Comparisons of traumatic and positive memories in people with and without PTSD profile. *Applied Cognitive Psychology*, 21, 117-130.
- Mertin, P., & Mohr, P. B. (2000). Incidence and correlates of posttraumatic stress disorder in Australian victims of domestic violence. *Journal of Family Violence*, 15(4), 411-422.
- Mikkelsen, E. G., & Einarsen, S. (2002). Basic assumptions and symptoms of post-traumatic stress among victims of bullying at work. *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 11(1), 87–111.
- Monson, C. M., Gradus, J. D., La Bash, H. A. J., Griffin, M. G., & Resick, P. A. (2009). The role of couples' interacting world assumptions and relationship adjustment in women's postdisaster PTSD symptoms. *Journal of Traumatic Stress*, 22(4), 276-281.
- Naçar, M., Baykan, Z., Poyrazoğlu, S., & Çetinkaya, F. (2009). Kayseri İlinde iki sağlık ocağı bölgesinde kadına yönelik aile içi şiddet. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 8(2), 131-138.
- Njenga, F. G., Nicholls, P. J., Nyamai, C., Kigamwa, P., & Davidson, J. R. T. (2004). Naturalistic study reactions following the US embassy bombing in Nairobi: Post-traumatic stress after terrorist attack: psychological. *The British Journal of Psychiatry*, 185, 328-333.
- Norris, F. H. (1992). Epidemiology of trauma: Frequency and impact of different potentially traumatic events on different demographic groups. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 60(3), 409-418.
- Oflaz, F. (2008). Felaketlerin psikolojik etkileri ve hemşirelik uygulaması. *C.Ü. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 12(3), 70-76.
- O'Keefe, M. (1997). Incarcerated battered women: a comparison of battered women who killed their abusers and those incarcerated for other offenses. *Journal of Family Violence*, 12(1), 1-19.
- Olf, M., Langeland, W., Draijer, N., & Gersons, B. P. R. (2007). Gender differences in posttraumatic stress disorder. *Psychological Bulletin*, 133(2), 183–204.
- Oral, A., Binici, S. A., Büyükçelik, D., & Yazar, H. Ö. (1997).Kriz olgularında aile içinde yaşanan şiddet. *Kriz Dergisi* 5(2), 115-121.
- Owen, G. P., & Chard, K. M. (2003). Comorbidity and psychiatric diagnoses among women reporting child sexual abuse. *Child Abuse & Neglect*, 27, 1075–1082.

- Özgen, F., & Aydın, H. (1999). Travma sonrası stres bozukluğu. *Klinik Psikiyatri*, 1, 34-41.
- Özgüler, N. E., Maner, F., Çobanoğlu, S., Aker, T., & Karamustafalıoğlu, O. (2004). Yaşlılarda travma sonrası stres bozukluğunda eş tanı özellikleri. *Düşünen Adam*, 17(3), 141-145.
- Öztürk, E. (2010). *Türkiye’de aile, şiddet ve kadın sığınma evleri*. İstanbul: Birey Yayıncılık.
- Pape, K. T., & Arias, I. (2000). The role of perceptions and attributions in battered women’s intentions to permanently end their violent relationships. *Cognitive Therapy and Research*, 24(2), 201-214.
- Perrier, C. P. K., Boucher, R., Etchegary, H., Sadava, S. W., & Molnar, D. S. (2010). The overlapping contributions of attachment orientation and social support in predicting life-events distress. *Journal of Behavioural Science*, 42(2), 71–79.
- Pietrzak, R. H., Johnson, D. C., Goldstein, M. B., Malley, J. C., & Southwick, S. M. (2009). Psychological resilience and postdeployment social support protect against traumatic stress and depressive symptoms in soldiers returning from operations enduring freedom and iraqi freedom. *Depression and Anxiety*, 26, 745–751.
- Prati, G., & Pietrantonio, L. (2010). The relation of perceived and received social support to mental health among first responders: a meta-analytic review. *Journal of Community Psychology*, 38(3), 403-417.
- Rubonis, A. V., & Bickman, L. (1991). Psychological impairment in the wake of disaster: The disaster-psychopathology relationship. *Psychological Bulletin*, 109(3), 384-399.
- Salaçin, S., Toprak, A., & Demiroğlu, Z. (2009). Kadına yönelik şiddet. *Klinik Gelişim*, 1, 95-100.
- Sattler, D. N., Alvarado, A. M. G., Castro, N. B., Male, R. V., Zetino, A. M., & Vega, R. (2006). El Salvador earthquakes: Relationships among acute stress disorder symptoms, depression, traumatic event exposure, and resource loss. *Journal of Traumatic Stress*, 19(6), 879-893.
- Sayı, I. (1994). Ruh sağlığı sorunu olarak şiddet. *Kriz Dergisi*, 2(2), 273-276.
- Schneider, R. K., & Levenson, J. L. (2002). Psychiatric disorders among survivors of the Oklahoma City bombing. *JAMA*, 282, 755-762.
- Schultz, D. P., & Schultz, S. E. (Ed.). (2005). *Theories of personality*. (8th ed.). Belmont, CA: Wadsworth.
- Schumacher, J. A., & Leonard, K. E. (2005). Husbands’ and wives’ marital adjustment, verbal aggression, and physical aggression as longitudinal

- predictors of physical aggression in early marriage. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 73(1), 28-37.
- Sheikh, A. I. (2008). Posttraumatic growth in trauma survivors: Implications for practice. *Counselling Psychology Quarterly*, 21(1), 85–97.
- Solomon, Z., & Laufer, A. (2004). In the shadow of terror: Changes in world assumptions in Israeli youth. *Journal of Aggression, Maltreatment and Trauma*, 9(3/4), 353-364.
- Stephans, C., Long, N., & Miller, I. (1997). The impact of trauma and social support on posttraumatic stress disorder: A study of New Zealand police officers. *Journal of Criminal Justice*, 25(4), 303-314.
- Subaşı, N., Akın, A. (2005). Kadına yönelik şiddet, nedenleri ve sonuçları. http://www.huksam.hacettepe.edu.tr/ilgiliyayinlar/pdf/kadina_yon_siddet.pdf (Erişim: Mart 2011).
- Sumalla E. C., Ochoa, C. & Blanco, I. (2009). Posttraumatic growth in cancer: Reality or illusion? *Clinical Psychology Review*, 29, 24–33.
- Şahin, D. (1995). Türkiye’de insan eliyle yapılan travmalara bağlı psikiyatrik bozuklukların boyutu. *Kriz Dergisi*, 3(1-2), 26-30.
- Şahin, N., Durak-Batigün, A., & Yılmaz, B. (2001). Psikososyal risk faktörleri ve depresyon sonrası travma tepkileri. UNICEF - Milli Eğitim Bakanlığı Psikososyal Okul Projesi Değerlendirme Araştırması Raporu, Ankara.
- Tedeschi, R. G., & Calhoun, L. G. (1996). The posttraumatic growth inventory: Measuring the positive legacy of trauma. *Journal of Traumatic Stress*, 9, 455-471.
- Tedeschi, R. G., Park, C. L., & Calhoun, L. G. (1998). Posttraumatic growth: Conceptual issues. Ed. R. G. Tedeschi, C. L. Park ve L. G. Calhoun. *Posttraumatic growth: Positive changes in the aftermath of crisis*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Tedeschi, R. G., & Calhoun, L. G. (2008). Beyond the concept of recovery: growth and the experience of loss. *Death Studies*, 32, 27–39.
- Trevillion, K., Agnew-Davies, R., & Howard, L. M. (2011). Domestic violence: responding to the needs of patients. *Learning Zone*, 25(26), 48-56.
- Tural, Ü., Aybar-Tolun, H. G., Karakaya, I., Erol, A., Yıldız, M., & Erdoğan, S. (2001). Marmara depremedelerinde travma sonrası stres bozukluğuna eşlik eden başka bir ruhsal hastalık gelişiminin yordayıcıları. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 12(3), 175-183.
- Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması, (2003). Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, Ankara. 14 Kasım 2010, <http://www.hips.hacettepe.edu.tr/tnsa2003/index.html>

- Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması, (2008). Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, Ankara. 14 Kasım 2010,
<http://www.hips.hacettepe.edu.tr/tnsa2008/>
- Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması, (2008). T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM). 25 Eylül 2010
<http://www.ksgm.gov.tr/tdvaw/anasayfa>
- Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması, (2009). T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM), Ankara. 25 Eylül 2010,
www.ksgm.gov.tr/tdvaw/doc/aisozet.pdf+Türkiye'de+Kadına+Yönelik+Aile+iç+i+Şiddet+Araştırması+2009
- Vahip, I. (2002). Evdeki şiddet ve gelişimsel boyutu: farklı bir açıdan bakış. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 13(4), 312-319.
- Vahip, I., & Doğanavşargil, Ö. (2006). Aile içi fiziksel şiddet ve kadın hastalarımız. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 17(2), 107-114.
- Valera, E. M., & Berenbaum, H. (2003). Brain injury in battered women. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 71(4), 797-804.
- Vaux, A. (1988). *Social support: theory, research, and intervention*. New York: Greenwood Press.
- Vries, G. J., Olf, M. (2009). The lifetime prevalence of traumatic events and posttraumatic stress disorder in the Netherlands. *Journal of Traumatic Stress*, 22(4), 259–267.
- Walker, L. E. (1991). Post-traumatic stress disorder in women: diagnosis and treatment of battered woman syndrome. *Psychotherapy*, 28(1), 21-29.
- Webb, M., & Whitmer, K. J. O. (2001). Abuse history, world assumptions, and religious problem solving. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 40(3), 445-453.
- Whiting, J. B., Simmons, L. A., Havens, J. R., Smith, D. B., & Oka, .(2009).Intergenerational transmission of violence: The influence of self-appraisals, mental disorders and substance abuse. *J Fam Viol*, 24, 639-648.
- Wilcox, S. (2010). Social relationships and PTSD symptomatology in combat veterans. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy*, 2(3), 175–182.
- World Health Organization, (2002). Violence by intimate partners. Geneva: WHO. 12 Aralık 2010,
http://whqlibdoc.who.int/publications/2002/9241545615_chap4_eng.pdf
- World Health Organization, (2005). Responding to violence against women. Geneva: WHO. 14 Aralık 2010,
http://www.euro.who.int/data/assets/pdf_file/0004/73966/EN61.pdf

- World Health Organization, (2009). Violence prevention the evidence: changing cultural and social norms that support violence. Genova: WHO. 17 Ekim 2010, http://whqlibdoc.who.int/publications/2005/9241593512_eng.pdf
- World Health Organization, (2011). Health topics: Violence. Genova: WHO. 15 Haziran 2011, <http://www.who.int/topics/en/>
- Yılmaz, B. (2006). Arama-kurtarma çalışmalarında travma sonrası stres belirtileri ve travma sonrası büyüme ile ilişkili değişkenler. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Yılmaz, B. (2008). Dünyaya ilişkin varsayımlar ölçeği geçerlik ve güvenirlik çalışması: ön çalışma. *Türk Psikoloji Yazıları*, 11(21), 41-51.
- Yüksel, N. (1998). Depresyonda tanı ve ayırıcı tanı. *Psikiyatri Dünyası*, 1, 13-20.
- Zara-Page, A., & İnce, M. (2008). Aile içi şiddet konusunda bir derleme. *Türk Psikoloji Yazıları*, 11(22), 81-94.
- Zimet, G. D., Dahlem, N. W., Zimet S. G., & Farley, G. K. (1988) The multidimensional scale of perceived social support. *Journal of Personality Assesment* 52(1), 30-41.
- Zoellner T., & Maercker, A. (2006). Posttraumatic growth in clinical psychology- A critical review and introduction of a two component model. *Clinical Psychology Review*, 26, 626–653.

EK 1

VERİ TOPLAMA KİTAPÇIĞI

Bilgilendirme Formu

Bu araştırma Maltepe Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü Öğretim Üyesi Yrd.Doç.Dr. Iğın GÖKLER DANIŞMAN denetiminde Klinik Psikoloji Yüksek Lisans öğrencisi Psikolog Ceyda TARHAN tarafından yürütülmektedir.

Psikologlar olarak, sığınma evlerinde yaşayan kadınlara destek verilmesini önemsemekteyiz. Bu yüzden sizlere uygun desteği verebilmek için psiko-sosyal ihtiyaçlarınızı daha iyi anlamamız gerekmektedir. Araştırmanın amacı, sığınma evinde yaşayan kadınların yaşadıkları olayın derecesini, türünü, ortak özelliklerini ortaya koymaya çalışmak ve sığınma evlerinin önemini vurgulamaktır. Araştırmaya katılanların kimlik bilgileri hiçbir bölümde istenmemekte olup gizlilik esas alınmaktadır. Cevaplar toplu halde değerlendirmeye alınacağından dolayı tek tek hiç kimsenin cevabı bir başkası ile paylaşılmayacaktır. Ancak her birinizin cevaplayacağı anket çalışmanın sonucunu etkilemesi açısından önem taşımaktadır. Bu sebeple ankette yer alan sorulara eksiksiz ve doğru cevap vermenizi rica ederiz. Anket 5 farklı bölümden oluşmaktadır. Bu 5 bölümde, kişilerin duygu ve düşüncelerini anlamaya yönelik çoktan seçmeli sorular yer almaktadır. Araştırmaya katılım tamamen gönüllülük esasına dayalı olup istediğiniz takdirde çalışmayı bırakma hakkına sahiptir.

Yukarıda yazılan bilgileri okudum ve araştırmaya katılmayı gönüllü olarak kabul ediyorum.

Katılımcının İmzası

**Araştırmacının Adı-Soyadı
ve İletişim Bilgileri**

Psk. Ceyda TARHAN

T.C. Maltepe Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Programı

E-mail: ceydatarhan@gmail.com

Tel: 0534 326 00 84

1. BÖLÜM: SOSYODEMOGRAFİK BİLGİ FORMU

Bu çalışma, sığınma evinde kalan kadınların yaşadıkları olayın derecesini, türünü ve ortak özelliklerini belirleme hedefi taşımaktadır. Soruların hiçbiri doğru ya da yanlış cevap içermemekte, katılımcının kendisine en uygun gelen cevabı işaretlemesi beklenmektedir. Cevaplar toplu halde değerlendirmeye alınacağından dolayı, vereceğiniz cevapların hiçbiri tek tek bir başkasıyla paylaşılmayacaktır. Formda herhangi bir yere ismini yazmanız istenmemektedir. Katılımınız için teşekkürler.

- 1) Yaşınız:
- 2) Doğum Yeriniz:
- 3) Eğitim Durumunuz:

☐ Okur yazar değil	☐ Okur yazar
☐ İlkokul mezunu	☐ Ortaokul mezunu
☐ Lise mezunu	☐ Üniversite mezunu
☐ Lisansüstü	☐ Diğer (Lütfen açıklayınız) .....

- 4) Medeni Durumunuz:

☐ Evli	☐ Bekar
☐ Boşanmış	☐ Nikahsız birliktelik
☐ İmam nikahi ile birliktelik	☐ Diğer (Lütfen açıklayınız).....

- 5) Annenizin eğitim durumu nedir?

☐ Okur yazar değil	☐ Okur yazar
☐ İlkokul mezunu	☐ Ortaokul mezunu
☐ Lise mezunu	☐ Üniversite mezunu
☐ Lisansüstü	☐ Diğer (Lütfen açıklayınız) .....

- 6) Babanızın eğitim durumu nedir?

☐ Okur yazar değil	☐ Okur yazar
☐ İlkokul mezun	☐ Ortaokul mezunu
☐ Lise mezunu	☐ Üniversite mezunu
☐ Lisansüstü	☐ Diğer (Lütfen açıklayınız).....

- 7) Kaç yaşında evlendiniz? .....

8) Evlendiğinizde (veya birlikteliğinizin başında) eşiniz kaç yaşındaydı? .....

9) Eşinizin (şimdiki veya geçmişteki) eğitim durumu nedir?

- Okur yazar değil   Okur yazar
 İlkokul mezunu   Ortaokul mezunu
 Lise mezunu   Üniversite mezunu
 Lisansüstü   Diğer (Lütfen açıklayınız) .....

10) Kaç yıl evli veya birlikte kaldınız? .....

11) Evlenme şekliniz nedir?

- Görücü usulü   Anlaşarak evlenme
 Aile zoruyla   Diğer (Lütfen açıklayınız).....

12) Mesleğiniz? .....

13) Çalışıyor iseniz aylık gelirin ne kadardır?

- 1000 TL ve altı   1000-1500 TL arası
 1500 TL-3000TL   3000TL ve üzeri

14) Eşinizin (şimdiki veya geçmişteki) mesleği? .....

15) Eşiniz (şimdiki veya geçmişteki) çalışıyor ise aylık geliri ne kadardır?

- 1000 TL ve altı   1000-1500 TL arası
 1500 TL-3000TL   3000TL ve üzeri

16) Kaç çocuğunuz var?

- Hiç Yok   1   2   3
 4   5   6 ve üstü   Diğer (Lütfen açıklayınız).....

17) Kaç evlilik yaptınız? .....

18) Eşinizin (şimdiki veya geçmişteki) kaçınıcı evliliği? .....

19) Evliliğinizde ilk ne zaman şiddet gördünüz? .....

20) Sosyal güvenceniz var mı?

- Evet   Hayır

Evet ise hangisi olduğunu işaretleyiniz.

Bağkur   Emekli Sandığı   Yeşil Kart   Özel Sigorta   Diğer.....

21) Kadın sığınma evine gelmeden önce kimlerle yaşıyordunuz? (1'den fazla şık işaretleyebilirsiniz).

☐ Yalnız	☐ Eşimle	☐ Eşim ve onun ailesiyle
☐ Eşim ve kendi ailemle	☐ Annemle	☐ Babamla
☐ Kardeşlerimle	☐ Eşimin annesiyle	☐ Eşimin babasıyla
☐ Eşimin kardeşleriyle	☐ Akrabalarımle	☐ Arkadaşlarımla

22) Ne kadar süredir burada kalmaktasınız?.....

23) Daha önce burada veya başka bir kadın sığınma evinde kaldınız mı?

- Evet   Hayır

Kaldıysanız ne kadar süre olduğunu belirtiniz. ....

24) Aşağıdakilerden hangisini/ hangilerini eşinizden (şimdiki veya geçmişteki) yaşadığınızı lütfen işaretleyiniz. (1'den fazla şık işaretleyebilirsiniz).

☐ Alay edilme/ Hakaret/ Aşağılanma	☐ Tehdit edilme/ Korkutulma	☐ Küfür
☐ Azarlanma/ Eleştirilme	☐ Tokat/ tekme yemek	☐ Bıçak/ silah ile saldırı
☐ Bir alet ile saldırı (sopa, demir...)	☐ Cinsel ilişkiye zorlama	
☐ Zorla cinsel ilişkiye girme	☐ İstenmeyen şekilde ilişkiye girmeye zorlama	
☐ El ile tacizde bulunma	☐ Rıza dışı cinsel organların gösterilmesi	

25) Yaşadığınız şiddetin sıklığını belirtiniz.

- Çok seyrek   Seyrek   Bazen   Sık Sık   Her zaman

26) Yaşadığınız şiddet ne kadar zaman sürdü? .....

27) Yaşadığınız şiddet sebebiyle hastaneye başvurduğunuz oldu mu?

- Evet   Hayır

28) Evlenmeden önce aile bireylerinizden herhangi biri tarafından şiddete maruz kaldınız mı?

- Evet   Hayır

Evet cevabı verdiyseniz lütfen yaşadığınız şiddet türü ya da türlerini işaretleyiniz.

- Alay edilme/ Hakaret/ Aşağılanma   Tehdit edilme/ Korkutulma   Küfür
 Azarlanma/ Eleştirilme   Tokat/ tekme yemek   Bıçak/ silah ile saldırı
 Bir alet ile saldırı (sopa, demir...)   Cinsel ilişkiye zorlama
 Zorla cinsel ilişkiye girme   İstenmeyen şekilde ilişkiye girmeye zorlama
 El ile tacizde bulunma   Rıza dışı cinsel organların gösterilmesi

29) Yaşadığınız şiddetin sıklığını belirtiniz.

- Çok seyrek   Seyrek   Bazen   Sık Sık   Her zaman

30) Yaşadığınız şiddet ne kadar zaman sürdü?.....

31) Yaşadığınız şiddet sebebiyle hastaneye başvurduğunuz oldu mu?

- Evet   Hayır

32) Bugüne kadar bir uzman tarafından psikolojik destek aldınız mı?

- Evet   Hayır

33) Eşiniz (şimdiki veya geçmişteki) bugüne kadar bir uzman tarafından psikolojik destek aldı mı?

- Evet   Hayır

34) Sığınma evinde karşılaştığınız uygulamalardan memnun musunuz?

- Evet   Hayır

35) Sığınma evinin şartlarından memnun musunuz?

- Evet   Hayır

36) Eklemek istediğiniz herhangi bir şey varsa lütfen belirtiniz.

Lütfen sonraki bölüme geçin.

2. BÖLÜM : ÇBASD-Ö

Aşağıda 12 cümle ve her bir cümle altında da cevaplarınızı işaretlemeniz için 1'den 7'ye kadar rakamlar verilmiştir. Her cümlede söylenenin **sizin için ne kadar çok doğru olduğunu veya olmadığını** belirtmek için o cümle altındaki **rakamlardan yalnız bir tanesini** daire içine alarak işaretleyiniz. **Bu şekilde 12 cümlenin her birine bir işaret** koyarak cevaplarınızı veriniz. Lütfen **hiçbir cümleyi cevapsız bırakmayınız**. Sizce doğruya en yakın olan rakamı işaretleyiniz.

1. Ailem (örneğin, annem, babam, eşim, çocuklarım, kardeşlerim) bana gerçekten yardımcı olmaya çalışır.

Kesinlikle hayır	1	2	3	4	5	6	7	Kesinlikle evet
-------------------------	---	---	---	---	---	---	---	------------------------

2. İhtiyacım olan duygusal yardımı ve desteği ailemden (örneğin, annemden, babamdan, eşimden, çocuklarımdan, kardeşlerimden) alırım.

Kesinlikle hayır	1	2	3	4	5	6	7	Kesinlikle evet
-------------------------	---	---	---	---	---	---	---	------------------------

3. Arkadaşlarım bana gerçekten yardımcı olmaya çalışırlar.

Kesinlikle hayır	1	2	3	4	5	6	7	Kesinlikle evet
-------------------------	---	---	---	---	---	---	---	------------------------

4. İşler kötü gittiğinde arkadaşlarıma güvenebilirim.

Kesinlikle hayır	1	2	3	4	5	6	7	Kesinlikle evet
-------------------------	---	---	---	---	---	---	---	------------------------

5. Ailem ve arkadaşlarım dışında olan ve ihtiyacım olduğunda yanımda olan bir insan (örneğin, flört, nişanlı, sözlü, akraba, komşu, doktor) var.

Kesinlikle hayır	1	2	3	4	5	6	7	Kesinlikle evet
-------------------------	---	---	---	---	---	---	---	------------------------

6. Ailem ve arkadaşlarım dışında olan ve sevinç ve kederlerimi paylaşabileceğim özel bir insan (örneğin, flört, nişanlı, sözlü, akraba, komşu, doktor) var.

Kesinlikle hayır	1	2	3	4	5	6	7	Kesinlikle evet
-------------------------	---	---	---	---	---	---	---	------------------------

7. Sorunlarımı ailemle (örneğin, annemle, babamla, eşimle, çocuklarımla, kardeşlerimle) konuşabilirim.

Kesinlikle hayır	1	2	3	4	5	6	7	Kesinlikle evet
-------------------------	---	---	---	---	---	---	---	------------------------

8. Sevinç ve kederlerimi paylaşabileceğim arkadaşlarım var.

Kesinlikle hayır	1	2	3	4	5	6	7	Kesinlikle evet
-------------------------	---	---	---	---	---	---	---	------------------------

9. Ailem ve arkadaşlarım dışında olan ve duygularıma önem veren bir insan (örneğin, flört, nişanlı, sözlü, akraba, komşu, doktor) var.

Kesinlikle hayır	1	2	3	4	5	6	7	Kesinlikle evet
-------------------------	---	---	---	---	---	---	---	------------------------

10. Kararlarımı vermede ailem (örneğin, annem, babam, eşim, çocuklarım, kardeşlerim) bana yardımcı olmaya isteklidir.

Kesinlikle hayır	1	2	3	4	5	6	7	Kesinlikle evet
-------------------------	---	---	---	---	---	---	---	------------------------

11. Ailem ve arkadaşlarım dışında olan ve beni gerçekten rahatlatan bir insane (örneğin, flört, nişanlı, sözlü, akraba, komşu, doktor) var.

Kesinlikle hayır	1	2	3	4	5	6	7	Kesinlikle evet
-------------------------	---	---	---	---	---	---	---	------------------------

12. Sorunlarımı arkadaşlarımla konuşabilirim.

Kesinlikle hayır	1	2	3	4	5	6	7	Kesinlikle evet
-------------------------	---	---	---	---	---	---	---	------------------------

Lütfen sonraki bölüme geçin.

3.BÖLÜM: DIVÖ

Lütfen, aşağıdaki soru formunda yer alan ifadelere ne kadar katıldığınızı ya da karşı olduğunuzu belirtiniz. Her bir ifadeyi okuduktan sonra, o ifadeye ne kadar katıldığınızı ya da karşı olduğunuzu, yanında yer alan bölmedeki uygun rakamı seçerek işaretleyiniz (1=kesinlikle katılmıyorum, 6=tamamen katılıyorum).

<i>Aşağıdaki ifadeye ne kadar katılıyorsunuz?</i>						
1.İnsanlar doğaları gereği arkadaşlık ve nezaketten uzaktır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
2.Kötü olaylar insanlara tesadüfi olarak denk gelir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
3.İnsan doğası temelde iyidir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
4.Bu dünyada kötü olaylardan çok daha fazla iyi şey yaşanır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
5.Hayatımızın gidişatı büyük ölçüde tesadüflere bağlıdır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
6.İnsanlar genellikle yaşadıklarını hak ederler.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
7.Sık sık, aslında iyi bir insan olmadığımı düşünürüm.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
8.Dünyada kötülükten çok iyilik vardır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
9.Temelde şanslı bir insanımdır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
10.İnsanların kötü kaderleri yaptıkları hatalardan kaynaklanır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
11.İnsanlar, bir başka insana ne olduğunu umursamazlar.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
12.Genellikle, benim yararına olan sonuçları çoğaltacak şekilde davranırım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
13.İnsanlar, eğer kendileri de iyiye iyi bir talihe sahip olurlar.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
14.Yaşam, tesadüflere bağlı belirsizliklerle doludur.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
15.Çok şanslı bir insan olduğumu düşünürüm.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
16.Hemen her zaman başıma kötü şeylerin gelmesini engellemek için çaba harcarım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
17.Kendime ilişkin olumsuz düşüncelere sahibim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
18. İyi insanlar, bu dünyada hak ettiklerini yaşarlar.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
19. Kendi davranışlarımızla, başımıza kötü şeylerin gelmesini engelleyebiliriz.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
20. Hayatıma baktığımda, şansın yüzüme güldüğünü fark ediyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
21. Eğer insanlar tedbirli davranırlarsa, pek	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)

çok talihsizliğin önüne geçilebilir.						
22. Kendimi talihsizliklerden korumak için gerekli olan önlemleri alırım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
23. Genel olarak yaşam bir kumardır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
24.Dünya iyi bir yerdir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
25.İnsanlar temelde nazik ve yardımseverdir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
26.Genellikle, benim için en iyisi olacak şekilde davranırım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
27.Kendim olmaktan son derece memnunum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
28.Kötü şeyler olduğunda, bunun nedeni, tipik olarak insanların kendilerini korumak için gerekenleri yapmamasıdır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
29.Eğer yeterince yakından bakarsan, dünyanın iyiliklerle dolu olduğunu görürsün.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
30.Kişisel özelliklerimden utanmak için nedenim var.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
31.Pek çok insandan daha şanslıyım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)

Lütfen sonraki bölüme geçin.

4. BÖLÜM: TSSBÖ

Aşağıda zor bir olaya bağlı olarak yoğun bir stres yaşamış kişilerin zaman zaman yaşadığı bazı durumlar sıralanmıştır. Yaşamış olduğunuz bu zor olayı düşünerek listedeki her bir maddeyi dikkatle okuyun ve geçtiğimiz ay içinde o maddede sözü edilen durumun, sizin için ne kadar geçerli olduğunu, o maddenin hemen altındaki ölçek üzerinde işaretleyin.

Soruları yanıtlamaya başlamadan önce lütfen bu olayın ne olduğunu çok kısa olarak belirtiniz:

.....
.....
.....
.....

1- Olayla ilgili bazı rahatsızlık verici görüntüler, düşünceler ve anılar tekrar tekrar aklıma geliyor.

Hiç ( )   Biraz ( )   Orta düzeyde ( )   Çok fazla ( )

2- Tekrar tekrar olayla ilgili rahatsız edici rüyalar görüyorum.

Hiç ( )   Biraz ( )   Orta düzeyde ( )   Çok fazla ( )

3- Olayla ilgili konuları konuşmaktan kaçınıyorum.

Hiç ( )   Biraz ( )   Orta düzeyde ( )   Çok fazla ( )

4- Arada sırada olay sanki yeniden oluyor sanıyorum ve bununla ilişkili bazı davranışlarda bulunuyorum.

Hiç ( )   Biraz ( )   Orta düzeyde ( )   Çok fazla ( )

5- Herhangi bir şey ya da konu yaşadığım o olayı hatırlattığında rahatsız oluyorum.

Hiç ( )   Biraz ( )   Orta düzeyde ( )   Çok fazla ( )

6- Herhangi bir şey bana o olayı hatırlattığında bedenimde değişmeler oluyor (kalp çarpıntısı, nefes almada güçlük, terleme, vb.).

Hiç ( )   Biraz ( )   Orta düzeyde ( )   Çok fazla ( )

7- Olayı düşünmekten kaçınıyorum.

Hiç ( )   Biraz ( )   Orta düzeyde ( )   Çok fazla ( )

8- Yaşadığım olayı hatırlatır düşüncesiyle bazı etkinliklerden ya da durumlardan kaçınıyorum.

Hiç ( )   Biraz ( )   Orta düzeyde ( )   Çok fazla ( )

9- Olayla ilgili bazı önemli ayrıntıları hatırlayamıyorum.

Hiç ( )   Biraz ( )   Orta düzeyde ( )   Çok fazla ( )

10- Eskiden yapmaktan hoşlandığım şeylere artık ilgi duymuyorum.

Hiç ( )   Biraz ( )   Orta düzeyde ( )   Çok fazla ( )

11- Kendimi diğer insanlardan uzak ve kopuk hissediyorum.

Hiç ( )   Biraz ( )   Orta düzeyde ( )   Çok fazla ( )

12- Bana yakın insanlara karşı sevgi hissetmiyorum, sanki duygusal olarak "robot"laşmış gibiyim.

Hiç ( )   Biraz ( )   Orta düzeyde ( )   Çok fazla ( )

13- Sanki artık bir geleceğim yokmuş gibi hissediyorum.

Hiç ( )   Biraz ( )   Orta düzeyde ( )   Çok fazla ( )

14- Uykuya dalmada ve uykuyu sürdürmede güçlük çekiyorum.

Hiç ( )   Biraz ( )   Orta düzeyde ( )   Çok fazla ( )

15- Kendimi eskiye kıyasla gergin hissediyorum.

Hiç ( )   Biraz ( )   Orta düzeyde ( )   Çok fazla ( )

16- Eskisine kıyasla öfkeli hissediyorum ve öfke patlamaları yaşıyorum.

Hiç ( )   Biraz ( )   Orta düzeyde ( )   Çok fazla ( )

17- Dikkatimi yaptığım işe vermekte güçlük çekiyorum.

Hiç ( )   Biraz ( )   Orta düzeyde ( )   Çok fazla ( )

18- Hep bir tehlike beklentisi içindeyim ve sürekli tetikteyim.

Hiç ( )   Biraz ( )   Orta düzeyde ( )   Çok fazla ( )

19- En ufak bir ses ya da harekette kolayca yerimden sıçıyorum.

Hiç ( )   Biraz ( )   Orta düzeyde ( )   Çok fazla ( )

20- Bir otobüs ya da arabayla giderken birdenbire yol boyu olan hiç bir şeyi hatırlamadığımı fark ettiğim zamanlar oluyor.

Hiç ( )   Biraz ( )   Orta düzeyde ( )   Çok fazla ( )

21- Biriyle konuşurken birdenbire karşımdakinin söylediklerinin hiçbirini duymadığımı fark ettiğim zamanlar oluyor.

Hiç ( )   Biraz ( )   Orta düzeyde ( )   Çok fazla ( )

22- Kendimi birdenbire nasıl geldiğimi bilmediğim bir yerde bulduğum oluyor.

Hiç ( )   Biraz ( )   Orta düzeyde ( )   Çok fazla ( )

23- Bazen kendimi dışarıdan seyrediyormuş gibi hissettiğim ya da kendime bir başkasıymışçasına dışarıdan bakıyor gibi olduğum zamanlar oluyor.

Hiç ( )   Biraz ( )   Orta düzeyde ( )   Çok fazla ( )

24- Yaşamımdaki çok önemli bazı olayları hiç hatırlamadığım zamanlar oluyor.

Hiç ( )   Biraz ( )   Orta düzeyde ( )   Çok fazla ( )

25- Çevremdeki insanların, nesnelere ve diğer şeylerin gerçek olmadığı duygusuna kapıldığım oluyor.

Hiç ( )   Biraz ( )   Orta düzeyde ( )   Çok fazla ( )

26- Arada sırada bedenim sanki bana ait değilmiş gibi hissediyorum.

Hiç ( )   Biraz ( )   Orta düzeyde ( )   Çok fazla ( )

27-Geçmişteki bazı olayları sanki şimdi oluyormuşçasına canlı bir şekilde hatırladığım zamanlar oluyor.

Hiç ( )   Biraz ( )   Orta düzeyde ( )   Çok fazla ( )

28- Hatırladığım bazı şeylerin gerçek mi yoksa hayal mi olduğundan arada sırada emin olamıyorum.

Hiç ( )   Biraz ( )   Orta düzeyde ( )   Çok fazla ( )

29- Hayal kurduğumda kendimi kaptırıp, sanki gerçekmiş gibi yaşıyorum.

Hiç ( )   Biraz ( )   Orta düzeyde ( )   Çok fazla ( )

30- Arada sırada kendimi gözlerimi boşluğa dikmiş hiçbir şey düşünmez ve zamanın nasıl geçtiğini fark etmez bir halde buluyorum.

Hiç ( )   Biraz ( )   Orta düzeyde ( )   Çok fazla ( )

31- Arada sırada kafamda bana neler yapmam gerektiğini söyleyen ya da yaptıklarına ilişkin eleştirilerde bulunan sesler duyuyorum.

Hiç ( )   Biraz ( )   Orta düzeyde ( )   Çok fazla ( )

32- Arada sırada dünyaya bir sis perdesi arkasından bakıyormuş gibi hissettiğim, insanlar ve nesnelere uzaktaymışçasına, çok belirsiz şekilde gördüğüm zamanlar oluyor.

Hiç ( )   Biraz ( )   Orta düzeyde ( )   Çok fazla ( )

33- Olayla ilgili bazı anıları belleğimden silmek için çaba gösteriyorum.

Hiç ( )   Biraz ( )   Orta düzeyde ( )   Çok fazla ( )

34- Arada sırada dalga dalga gelen yoğun ve olumsuz duygular hissediyorum.

Hiç ( )   Biraz ( )   Orta düzeyde ( )   Çok fazla ( )

35- Bazı kişi, yer, nesne ya da olaylar bana yaşadığım o zor olayı hatırlatıyor.

Hiç ( )   Biraz ( )   Orta düzeyde ( )   Çok fazla ( )

36-Zaman zaman, hiç istemediğim halde kendimi olayı düşünmekten alıkoyamıyorum.

Hiç ( )   Biraz ( )   Orta düzeyde ( )   Çok fazla ( )

Lütfen sonraki bölüme geçin.

5. BÖLÜM: TSG

Aşağıda, başınızdan geçen ve sizi en fazla etkileyen olayın bir sonucu olarak ortaya çıkmış olabilecek değişiklikleri belirten ifadeler verilmiştir. Bu değişikliklerin yaşamınızda **ne dereceye kadar yer aldığını verilen ölçek üzerinde işaretleyiniz.**

Başınızdan geçen olayın bir sonucu olarak bu değişikliği;

Aşağıdakiler sizi ne kadar rahatsız ediyor?	Yaşamadım	Çok az yaşadım	Biraz yaşadım	Orta düzeyde yaşadım	Oldukça fazla yaşadım	Çok fazla yaşadım
1. Yaşamda neyin önemli olduğuna ilişkin önceliklerimi değiştirdim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
2. Hayatımın değerini şimdi daha çok takdir ediyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
3. Yeni ilgi alanları geliştirdim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
4. Kendime olan güvenim arttı.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
5. Manevi konuları artık daha iyi anlıyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
6. Zor anlarda insanlara güvенеbileceğimi artık daha iyi biliyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
7. Hayatıma yeni bir yön verdim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
8. Başkalarına daha fazla yakınlık hissediyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
9. Duygularımı ifade etmekte artık daha fazla istekliyim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
10. Zorluklarla başa çıkabileceğimi artık daha iyi biliyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
11. Hayatımla ilgili daha iyi şeyler	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
12. Artık olayları olduğu şekliyle daha kolay kabul edebiliyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
13. Her günün değerini artık daha iyi takdir edebiliyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
14. Başka zaman karşılaşamayacağım yeni fırsatlar doğdu.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
15. Artık başkalarına karşı daha şefkatliyim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
16. İlişkilerim için artık daha çok çaba harcıyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
17. Değişmesi gereken şeyleri değiştirmek için artık daha fazla çaba harcıyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
18. Daha inanç sahibi biri oldum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
19. Zannettiğimden daha güçlü olduğumu keşfettim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
20. İnsanların ne kadar harika olduklarıyla ilgili çok şey öğrendim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
21. Başkalarına ihtiyaç duyabileceğimi artık daha iyi kabulleniyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)

Katılımınız için teşekkür ederiz.

ÖZGEÇMİŞ

Ceyda Tarhan, 1986 yılında İstanbul'da doğmuştur. Lisans eğitimini İstanbul Bilgi Üniversitesi'nde tamamlamıştır. 2009 yılında Maltepe Üniversitesi Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Bölümü'ne girmiştir. Halen, Maltepe Üniversitesi'nde eğitimine devam eden Ceyda Tarhan, yetişkin psikolojisiyle ilgilenmekte, T.A.T., Rorschach ve MMPI testlerini uygulayabilmektedir. Hakan Türkçapar'ın Bilişsel Davranışçı Terapi Eğitimini tamamlamıştır. Erenköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi'nde lisans ve Maltepe Üniversitesi Hastanesi'nde ise yüksek lisans stajını yapmıştır. Çeşitli sivil toplum kuruluşlarında gönüllü olarak görev almıştır.